

अरुण गाउँपालिका
प्याउली, भोजपुर
गाउँपालिका प्रोफाइल/वस्तुगत विवरण, २०७७

खण्ड १ (एक)
पृष्ठभूमि

१.१ परिचय

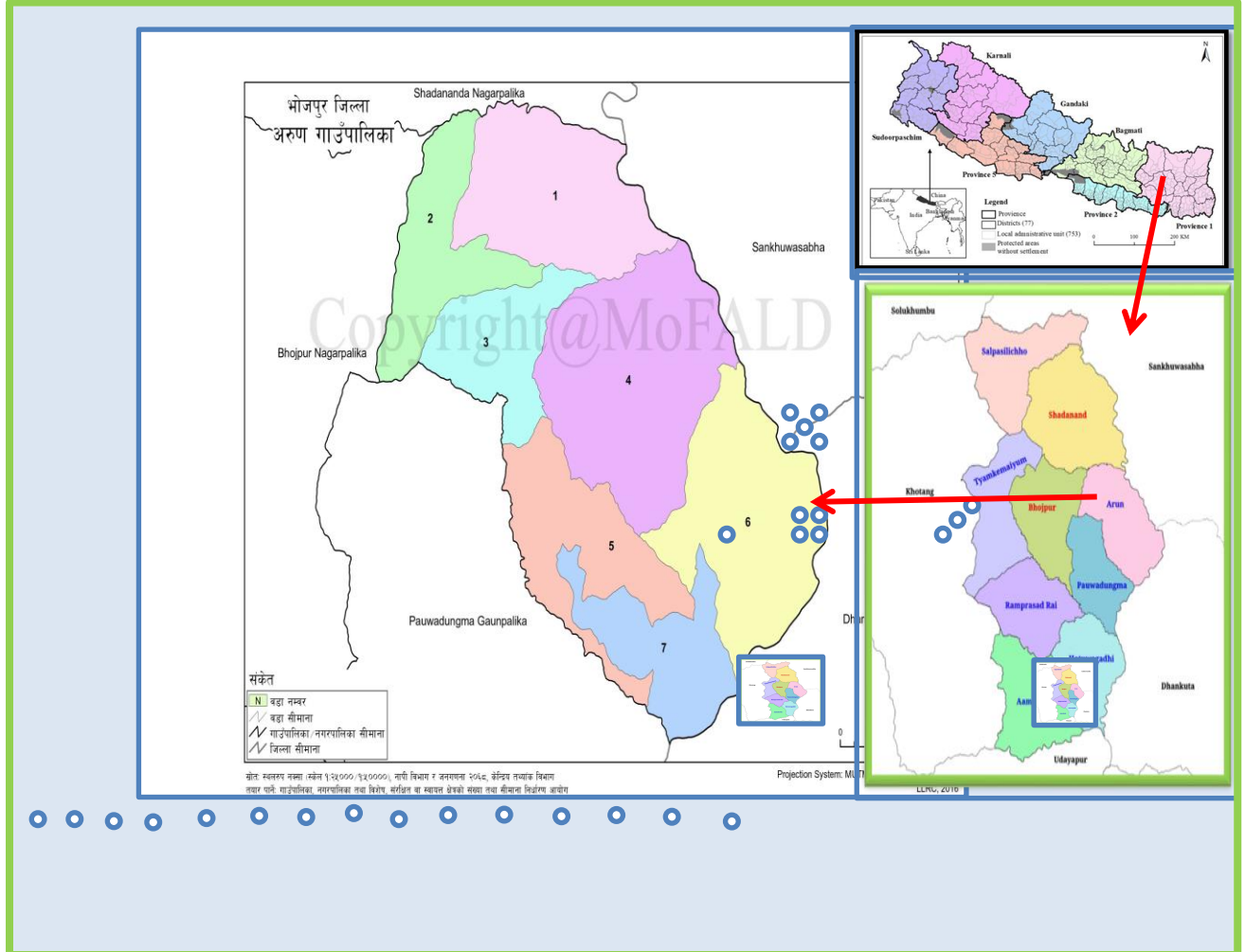
अरुण गाउँपालिका नेपालको प्रदेश नं. १ भोजपुर जिल्लामा अवस्थित छ। भोजपुर जिल्लामा अवस्थित २ वटा नगरपालिका र ७ वटा गाउँपालिका गरी कुल ९ वटा स्थानीय तह मध्ये अरुण नदी सँग जोडिएर धनकुटा जिल्लाको सिमानामा अवस्थित एक रमणीय र सुन्दर गाउँपालिका हो। वि.सं. २०७३ सालमा स्थानीय तहको पुनरसंरचनाका बखत भोजपुर जिल्लाका साविकमा स्थापित रहेका चम्पे, याङ्पाङ, प्याउली, चरम्बी, जरायोटा र याकु गरी ६ वटा गाउँ विकास समितिलाई एकै ठाउँ समेटेर अरुण गाउँपालिकाको रूपमा नामाकरण गरी पुनरसंरचित भएको यो गाउँपालिका संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको आधिकारिक वेभसाईटका आधारमा १५४.७६ बर्ग कि.मि. तथा भू-उपयोगमा आधारित नापि विभागको पछिल्लो विवरणका आधारमा १५४.३२ बर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। वि.सं. २०६८ सालको जनगणनाका आधारमा तयार परिएको प्रतिवेदन अनुसार १७६८७ जना मानिसहरूको बासोवास रहेको यो पालिका पूर्वमा धनकुटा र संखुवासभा जिल्ला, पश्चिममा भोजपुर नगरपालिका र पौवादुङ्मा गाउँपालिका, उत्तरमा षडानन्द नगरपालिका र संखुवासभा जिल्ला साथै दक्षिणमा पौवादुङ्मा गाउँपालिका र धनकुटा जिल्ला सिमाना कायम भई साविकको प्याउली गाविसको कार्यालय रहेको स्थाना प्याउली बजारमा यस पालिकाको सदरमुकाम रहेको छ।

प्रशासनिक सेवा प्रवाह र विकास निर्माणका कार्यलाई स्थानीय बासीको घरदैलो सम्म सहज पुऱ्याउन सकियोस भन्ने हेतुले यस गाउँपालिकालाई आन्तरिक प्रशासनिक ईकाइको रूपमा ७ वटा वडामा विभक्त गरिएको छ। मध्य पहाडी लोकमार्गको धनकुटा हिले बाट अरुण नदी पार गरेर भोजपुर जोडिएको हिले भोजपुर सडक खण्ड यसै गाउँपालिकाको सदरमुकाम प्याउली हुँदै गएका कारण सडक सञ्जाल को सहज पहुँचका कारण यस पालिकाको महत्व र प्रभाव अझ बढी देखिएको छ। उर्वर कृषि योग्य जमिनको प्रचुरता, अरुण नदीको समेत उपयोग गरी पर्याप्त पर्याटन पूर्वाधारको विकास र कृषि उत्पादनहरूको वृद्धि र बजारिकरण र औद्योगिक विकासको प्रसस्त सम्भावना रहेको यस गाउँपालिले भोजपुर जिल्लाका कुल क्षेत्रफलको १०.२६ % भू-भाग ओगटेको छ भने यस जिल्लाका कुल जनसङ्ख्या मध्ये ९.६९ % मानिस यसै गाउँपालिकामा बसोवास गर्दछन्।

नेपाली, राई र तामाङ भाषा भाषीको बाहुल्यता रहेको अरुण गाउँपालिका कृषि तथा पशुपन्छीको ब्यवसायिक उत्पादनका अलावा षडानन्द नगरपालिका समेत गरी ३ वटा स्थानीय तह जोड्ने बन्चरे-चरम्बी-रवेश्वर-याम्पाङ-याग्वा खोला सडक, अरुण गाउँपालिकाका धेरै वस्ती तथा टोल एकै सडक सञ्जालमा समेट्न सकिने प्याउली-याकु-भोर्लाबोट सडक, वडा नं. ६ र ७ का टोल तथा वस्तीलाई एकीकृत रूपमा सडक सञ्जाल र सेवा प्रवाहमा समेट्न सहज हुने जरायोटा-सिक्रेटा सडक, भोजपुर र संखुवासभा गरी २ वटा जिल्ला जोड्ने हिले-चम्पे-कुडुले सडक, थोरै स्थानमा टूट्याक खोलेर लिङ्ग गर्दा ७ वटै वडालाई एकीकृत सडक सञ्जाल भित्र सहज रूपमा समेटेर पर्यटन विकास, कृषिको ब्यवसायिककरण उद्योगको स्थापना र विकास मार्फत उत्पादन वृद्धि र बजारिकरणमा उल्लेख्य योगदान पुग्न गई समग्र गाउँपालिकाको आन्तरिक आय आर्जनको माध्यम बाट आर्थिक समृद्धिमा सहयोग पुग्नको साथै गाउँपालिकाबासीको जीवनस्तर माथि उठाउन सकिने बलियो सम्भावना बोकेको पातलेगुफा, पेन्सनगढी, शिवरात्री गुफा, रवेश्वर, लेवाङ्ग डाँडा, हुरेलो डाँडा, बराहपोखरी, लोबरे डाँडा वाट जरायोटा हुँदै अरुण नदीमा जलकृडा समेतको एकीकृत पर्यटन मार्ग सहितको सञ्जाल निर्माण गर्न सकिने अरुण चक्रपथ (रिड.रोड), स्वास्थ्य सुरक्षाको पूर्ण व्यवस्थापन सहितको अस्पताल निर्माण, तथा

सञ्चालन, कला संस्कृतिको संरक्षणमा विशिष्टिकृत स्तरको सहायोग पुऱ्याउन सक्ने संस्कृतिक संग्राहलय, पर्यटन प्रवर्द्धन क्षेत्रको विकासमा गहकिलो योगदान पुग्ने पातले गुफा - लागुवा ड्याम साथै आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटन प्रवर्द्धन गरी मनोरञ्जनका साथमा रोजगारी र आय आर्जनमा योगदान पुग्ने हंग्रायो धोवीखोला ड्याम्प निर्माण गरी बोटिड. सञ्चालन गर्ने मात्र हैन उद्योगको स्थापनाका साथ औद्योगिक विकासको माध्यम बाट रोजगारी श्रृजनाका साथ आय आर्जनमा बढोत्तरी हुने औद्योगिक ग्राम निर्माण विकास, चुनखानी तथा फलाम खानी उत्खनन् गर्ने साथै सम्भाव्य खानीहरूको खोजी गर्ने जस्ता लक्ष्य राखेर अघि बढेको यस पालिकाको समग्र अध्ययन गर्दा आर्थिक समृद्धिको मुल फुटाउने सम्भावना नै सम्भावना रहेका छन् ।

चित्र नं. १.१: नेपालको नक्सामा अरुण गाउँपालिका

निर्यात प्रवर्द्धन र एकीकृत बजार व्यवस्थापनको विषयमा भने गाउँपालिकाको सदरमुकाम वा केन्द्र भएको र कमस सेवा सुविधा स्थलको विकास हुँदै गरेको, बजार विस्तार क्रमिक रूपले अघि बढेको साथै बजार विस्तारका लागि पर्याप्त खाली क्षेत्र रहेको **प्याउली बजार लगायत** वडा केन्द्र भएका र कमस सेवा सुविधा स्थलको विकास हुँदै गरेका, सामान्य रूपमा बजार विस्तार हुने क्रममा रहेका साथै बजार विस्तारका लागि पर्याप्त खाली क्षेत्र रहेको पञ्चे दोवाटो बजार, चम्पे बजार, पिपलडाँडा, याकु विर्ता बजार, पाल्पाले जरायोटा बजार सिक्रेटार बजार लगायत बाटो तथा विजुली जस्ता पूर्वाधारको विकास हुँदै गरेका फेरी बजार, भोर्लाबोटे बजार लगायतको विकास र विस्तार बाट निर्यात प्रवर्द्धन गर्न सकिने समेतका पर्याप्त सम्भावना रहेका छन् । नेपाल, संघिय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन पद्धती बमोजिम राज्य सञ्चालन

वा शासन सञ्चालनको जिम्मेवारी संघ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहमा विभक्त गर्दै २०७२ साल असोज ३ गते नेपालको संविधान जारी भई क्रमिक कार्यान्वयन तथा स्थायित्वको चरणमा प्रवेश गरिसकेको यस परिवेशमा संविधान प्रदत्त तीनै तहको एकल तथा साभा अधिकारका क्षेत्रहरूको सफल र प्रभावकारी कार्यान्वयन बाट संघात्मक शासन पद्धतीको स्थायीत्व र समाजवाद उन्मुख मुलुकको आर्थिक, सामाजिक र सांस्कृतिक समृद्धिको मार्ग बस्ती, टोल, गाउँ र शहर बाटै प्रसस्त गर्नु पर्ने वर्तमान आवश्यकतालाई केन्द्रबिन्दुमा राख्दा माथि उल्लेख गरिए बमोजिमका प्राकृतिक श्रोत र साधनले भरिपूर्ण यस गाउँपालिकाको महत्व अझ धेरै रहेको छ ।

१.२ भौगोलिक अवस्थिति र भू-उपयोगको अवस्था

भौगोलिक अवस्थितिको हिसावले अरुण गाउँपालिका केहि स्थान समतल, केहि स्थान भिरालो तथा केहि स्थान अति भिरालो सहित समग्र रूपमा पहाडी भू-भागमा पर्ने यो गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल नापी विभागको पछिल्लो विवरणका आधारमा १५४.३२ बर्ग कि.मि. रहेको छ । अरुण गाउँपालिकाको प्रोफाइल/वस्तुगत विवरण निर्माणकालागि गरिएको घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७ का आधारमा यस गाउँपालिकाको समग्र भू-भाग मध्ये ६४.२६ % भू-भाग कृषि उत्पादनमा प्रयोग भएको देखिन्छ भने ३१.७२ % भू-भाग वनजङ्गल ले ओगटेको छ । यसै गरी कुल क्षेत्रफलको १.०२ % भू-भाग आवसीय क्षेत्र, ०.०१ % व्यसायिक क्षेत्र, १.२४ % सार्वजनिक क्षेत्रमा परेको छ भने पानीले (खोला, तलाउ र पोखरी) ओगटेको १.७५ % ओगटेको छ । यस गाउँपालिकाको कुल भू-भाग मध्ये धार्मीक तथा सास्कृतिक क्षेत्रले मात्र ०.५१ हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेको अवस्था छ । भु-उपयोग र वडा विभाजन सम्बन्धी विस्त्रित विवरण तालिका नं. १.१ र १.२ तथा चित्र नं. १.२ र १.३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. १.१: भू-उपयोगको अवस्था

क्रम .सं.	भु उपयोग क्षेत्र	क्षेत्रफल (हेक्टर)	प्रतिशत
१	कृषी क्षेत्र	९९१७.००	६४.२६
२	वन क्षेत्र	४८९५.४९	३१.७२
३	आवासिय क्षेत्र	१५७.७४	१.०२
४	व्यवसायिक क्षेत्र	०.६९	०.०१
५	सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वको क्षेत्र	०.५१	०.००
६	सार्वजनिक क्षेत्र	१९१.२७	१.२४
७	जल क्षेत्र	२६९.७१	१.७५
कुल क्षेत्रफल		१५४३२.४२	१००.०
कुल क्षेत्रफल (१ हेक्टर बराबर ९९९९.९ बर्ग मि.)		१५४.३२ बर्ग कि.मि.	

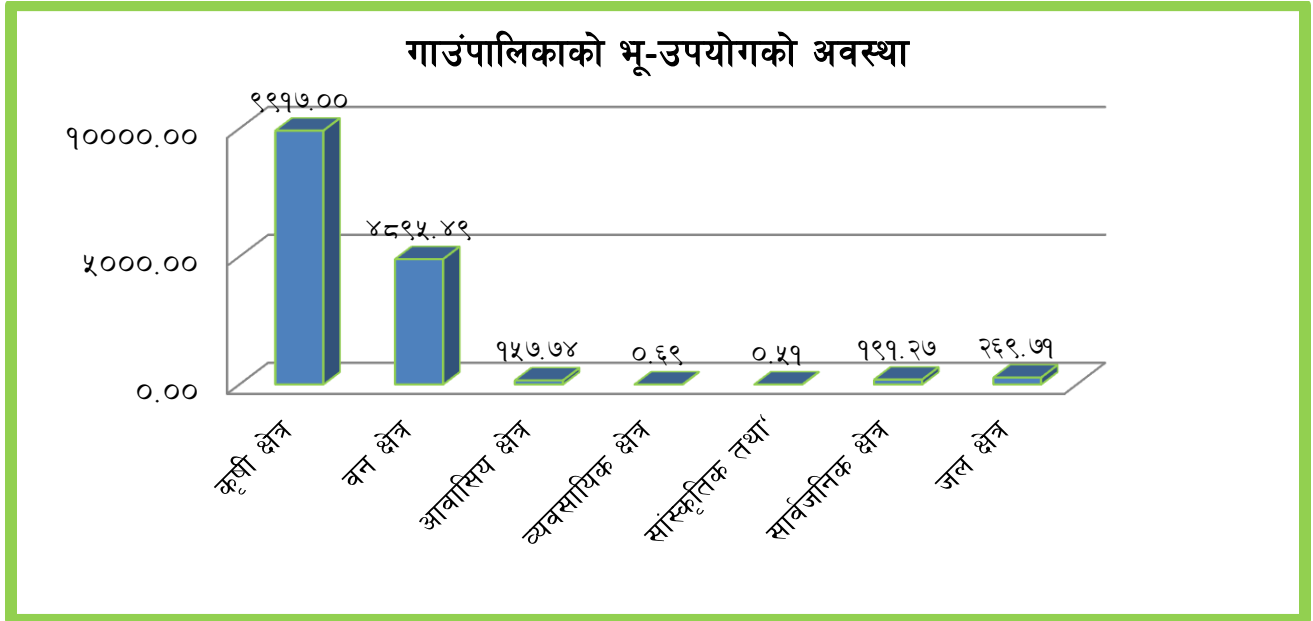
तालिका नं. १.२ वडा विभाजन र वडाको क्षेत्रफल

वर्तमान वडा नं	समावेश भएका साविकका गाविसहरू	साविक वडा नं.	जनसङ्ख्या २०६८	क्षेत्रफल (बर्ग कि.मि.)
१	याङ्पाड	१ देखि ९	३०१९	२४.७९
२	चम्पे	१ देखि ९	२९०१	१६.३१
३	प्याउली	१ देखि ९	२४०४	१३.९३
४	चरम्बी	१ देखि ९	२७९९	३६.११
५	याकु	१ देखि ३, ५ देखि ९	२६१६	१९.५६

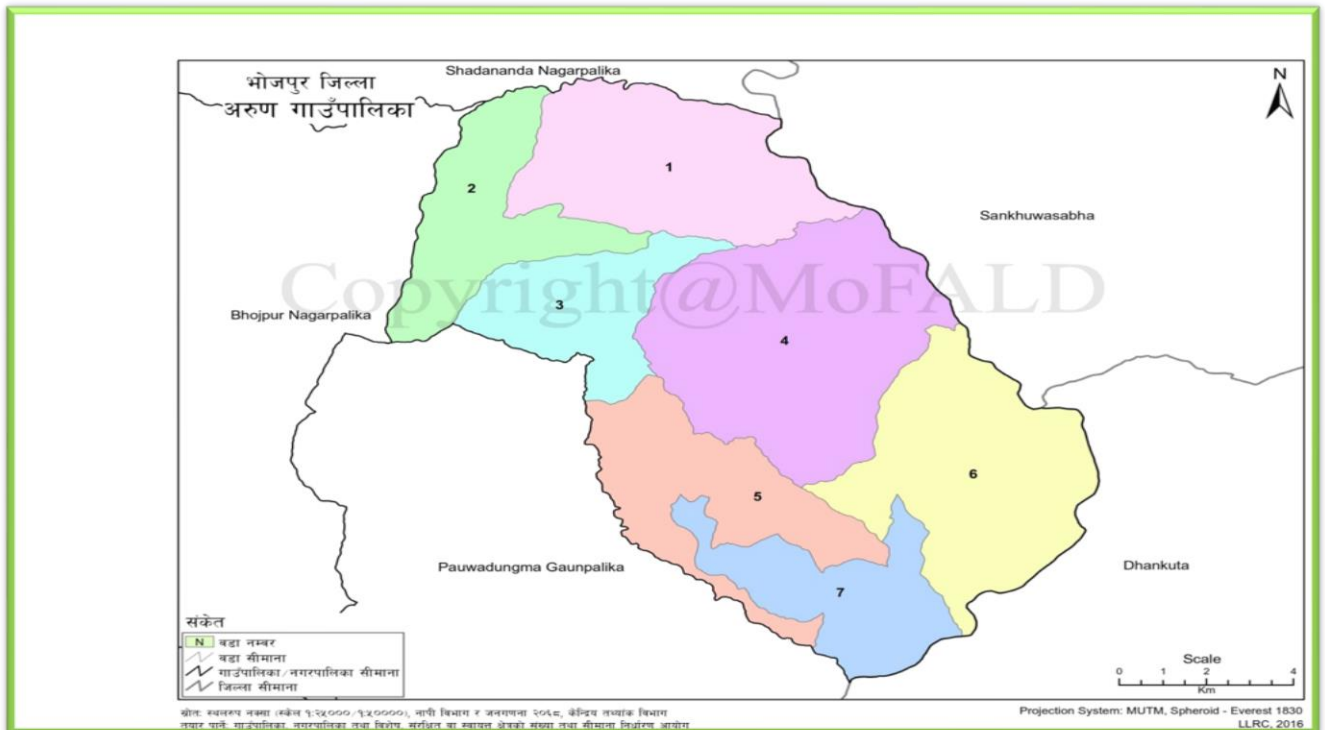
६	जरायोटा	१ देखि ४, ६, ८, ९	२९१८	२९.१२
७	याकु र जरायोटा	याकु ४, जरायोटा ५ र ७	१०३०	१४.९४
जम्मा			१७६८७	१५४.७६

श्रोत: स्थानीय तह पुनरसंरचना आयोगको प्रतिवेदन तथा संघीय मामिला मन्त्रालयको आधिकारिक वेबसाईट

चित्र नं. १.२: गाउँपालिकाको भू-उपयोगको अवस्था

चित्र नं. १.३: अरुण गाउँपालिकाको वडा विभाजनको अवस्था

१.३ हावापानी

अरुण गाउँपालिका भोजपुर जिल्लाको करिव पूर्व भागमा अवस्थित रहेको छ । भोजपुर जिल्ला समग्रमा सामुद्रिक सतह बाट १५३ देखि ४१५३ मिटरको उचाईमा फैलिएको छ भने अरुण गाउँपालिकाको अरुण नदीको आसपास रहेको भाग समेत करिव यसैको हाराहारिमा रहेको छ । तापक्रमको हिसावले गर्मी मौषममा ३४° सेल्सियस र जाडो महिना भन्नाले हिउँद महिनामा ७° सेल्सियस सम्म हुने गरेको छ । यस गाउँपालिकामा वर्षा ऋतुमा सवै भन्दा बढी पानी पर्दछ भने हिउँद महिनामा धेरै कम पानी पर्दछ । अरुण नदीको वायु प्रवाह लगायत दक्षिण पश्चिमी मनसुनी हावाको प्रवाहका कारणले यस गाउँपालिकामा साधारणतय जेठदेखि असोजसम्म बढी पानी पर्ने गर्दछ साथै पूर्वी दक्षिण भेगबाट बहने जलवाष्पपूर्ण हावाले हिउँदका दिनहरूमा समेत सामान्य रुपमा वर्षा हुने गरेको छ । भोजपुर र धनकुटा जिल्लाको सिमान कायम गरी बग्ने अरुण नदी लगायत यस जिल्ला तथा अरुण गाउँपालिकामा अवस्थित खोला, पोखरी, हिमाल तथा हिमाली क्षेत्रको प्रभावका कारण यस गाउँपालिकाको औषत तापक्रम न्यूनतम १५ देखि ३२° सेल्सियस सम्म रहने गरेको पाईन्छ भने औषत २३०० मिलि लिटर सम्म वर्षात हुने गरेको छ । यस पालिकाको समग्र तापक्रमको हिसावले अध्ययन गर्दा चैत्र महिना देखि भाद्र महिना सम्म अरुण नदी किनारका वा तल्लो भेगमा सामान्य गर्मि देखि गर्मि सम्म हुने गर्दछ भने माथिल्लो भेगमा करिव बर्षे भरी जोडा हुने गर्दछ । यस पालिकाको मात्र समग्रमा हावापानी र मौषमाको अध्ययन गर्दा करिव जिल्लाको अवस्था सँग मिल्दो जुल्दो रहेको स्थानीयबासीको भनाई रहेको छ । तथापि भौगोलिक बनावट र अवस्थितिका आधारमा लोअर ट्रपिकल देखि टेम्परेट सम्मको मौषमी प्रभाव यस गाउँपालिकामा अधिक रहेको छ । समग्रमा भोजपुर जिल्लाको हावापानी र मौषमले यस पालिकालाई समेत प्रत्यक्ष प्रभाव पर्ने भएका कारण जिल्लाको उपल्लो भू-भागको भन्दा केहि कम तापक्रम रहने भएता पनि जिल्लाको मौषमी प्रभावले गाउँपालिकाको हावापानिको अवस्था समेत सम्बोधन गर्ने गरेको पाईन्छ ।

तालिका नं.१.३: भौगोलिक अवस्थितिका आधारमा मौषमी अवस्था (भोजपुर जिल्ला)

क्र.सं.	मौषमी क्षेत्र (Climatic Zone)	उच्चार्ई (Elevation Range)	क्षेत्रफल %
१	लोअर ट्रपिकल	३०० मिटर भन्दा कम	२.७
२	अपर ट्रपिकल	३०० देखि १००० मि. (१००० देखि ३३०० फिट)	३०.६
२	सव ट्रपिकल	१००० देखि २००० मि. (३३०० देखि ६६०० फिट)	४९.९
३	टेम्परेट	२००० देखि ३००० मि. (६४०० देखि ९८०० फिट)	१५.१
४	सव अल्पाईन	३००० देखि ४००० मि. (९८०० देखि १३१०० फिट)	१.७
जम्मा			१००.०

श्रोत: विकेपिडिया फ्रि इन्साइक्लोपिडिया, २०७७

खण्ड २ (दुई)
प्रोफाइल/बस्तुगत विवरण निर्माणको
लक्ष्य, उद्देश्य, औचित्य
विधि र प्रकृया

२.१ अरुण गाउँपालिका निर्माणको लक्ष्य

अरुण प्रोफाइल/बस्तुगत विवरण तयार पार्नुको मुख्य लक्ष्य अरुण गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको वर्तमान भू-उपयोग, विकास निर्माण, सेवा प्रवाह र उपभोग साथै जनसांख्यिक तथा पारिवारिक अवस्थाको यथार्थपरक तथ्याङ्क वा विवरण सङ्कलन गरी आवश्यकताको पहिचान, श्रोत व्यवस्थापन र सेवा प्रवाहको आधार तयार पार्नु रहेको छ ।

२.२ मुख्य उद्देश्यहरू

कुनै पनि प्रोफाइल/बस्तुगत विवरण बाट आवश्यकता अनुसारका आधारभुत सूचना एकतृत हुने गर्दछन् । यसबाट आवश्यकताअनुसार सूचना प्रवाह गर्न पनि सकिन्छ । प्रोफाइल/बस्तुगत विवरणबाट एक निश्चित क्षेत्र र स्थान भित्रका विद्यमान स्रोतहरूका बारेमा यथार्थ जानकारी प्राप्त हुने हुनाले योजना पहिचान, छनौट तथा निर्माण वा कार्यान्वयनका लागि सहयोगी हुने गर्दछन् । नेपालमा संघात्मक शासन पद्धती कार्यान्वयनमा आए पछि राज्य सञ्चालनमा तीनै तहका सरकारलाई राजश्व व्यवस्थापन र परिचालन साथै समानुपातिक दिगो विकासकालागि खर्चको व्यवस्थापन गर्न राज्यको ढुक्टीको न्यायोचित वितरणकालागि संविधानको मूल मर्म र भावन बमोजिम विभिन्न कानूनहरू निर्माण गरिएको छन् । यसै सन्दर्भमा नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहको राजश्व अधिकार, राजश्व बाँडफाँट, अनुदान, ऋण, बजेट व्यवस्थापन, सार्वजनिक खर्च तथा वित्तीय अनुशासन सम्बन्धमा नेपालको संविधानको धारा २९६ को उपधारा १ बमोजिम बनेको अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ साथै राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त ब्यावस्थापन आयोग ऐन, २०७४को परिच्छेद ४, दफा १५ मा भएको व्यवस्था अनुसार नेपाल सरकारले प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त ब्यावस्थापनकालागि संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकार विच राजश्व बाँडफाँड गर्दा जनसङ्ख्या र जनसाङ्ख्यिक विवरण (१५ वर्ष भन्दा कम र ५९ वर्ष भन्दा माथि आश्रित जनसङ्ख्या), क्षेत्रफल (देशको कुल क्षेत्रफलमा प्रदेश र स्थानीय तहले क्षेत्रफलको अनुपात), मानव विकास सूचकाङ्क (प्रौढ साक्षरता दर, औसत विद्यालय उपस्थिति दर, औषत आयु, प्रति व्यक्ति कुल राष्ट्रिय आय), मानव गरिवी सूचकाङ्क (प्रौढ निरक्षरता दर, स्वच्छ खानेपानी बाट विमुख जनसङ्ख्या, ४० वर्ष भन्दा कम बाँच्ने जनसङ्ख्याको प्रतिसत, ५ वर्ष भन्दा कम उमेरका कुपोषण भएका बालबालिकाको प्रतिसत, प्रदेश स्तरीय गरिवी सूचकाङ्क), पूर्वाधार विकास सूचकाङ्क (सडक घनत्व भन्नाले क्षेत्रफलमा सडकको लम्बाई अनुपात, विद्युत सेवा बाट लाभान्वित जनसङ्ख्याको अनुपात, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा भएको जनसङ्ख्याको पहुँचको अनुपात लाई), खर्चको आवश्यकता, राजश्व सङ्कलनमा गरेको प्रयास तथा विशेष अवस्था लाई मुल आधार मानि गरिने भए बाट स्थानीय तहले आफ्नो कार्यक्षेत्रको विकास निर्माण र सेवा प्रवाहमा खेल्नु पर्ने भूमिका सुनिश्चित गर्न अरुण गाउँपालिकालाई समेत वर्तमान अवस्थाका बारेमा यथार्थ विवरण सहितको प्रोफाइल/बस्तुगत विवरणको आवश्यकता रहेको छ । तसर्थ अरुण गाउँपालिकाको प्रोफाइल/बस्तुगत विवरण तयार पार्नुका मुख्य उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

- गाउँपालिकाको वास्तविक स्थिति सहितको चिनारीका लागि विद्यमान अवस्थाहरूको तथ्य चित्रण सहितको विवरण तयार गर्नु
- गाउँपालिका भित्रको स्रोत साधनहरूको समष्टिगत विवरण जम्मा गरि राख्ने र आवश्यकताअनुसार विश्लेषण तथा प्रयोग गर्न सकिने पार्नु
- गाउँपालिकामा बस्तुगत विवरण तथा सूचनाको अभावका कारण उत्पन्न समस्याको तत्काल समाधान गर्ने आधार तयार गर्नु
- यथार्थपरक विवरण वा सूचनाको सहायताले विकास निर्माण र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउने वातावरण श्रृजना गर्नु

- दिर्घकालीन योजना तथा नीति निर्माण गर्न तथ्य र तथ्याङ्कहरूको प्रयोग गर्ने पद्धतिको विकास गर्न सहयोग पुर्याउनु
- गाउँपालिका वर्तमान गरिवीको वास्तविक अवस्थाको पहिचान गर्नु
- आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तयारी र कार्यान्वयनका लागि आधार तयार पार्नु
- अध्ययन अनुसन्धान गर्ने अनुसन्धानकर्ता, योजनाकार, संघसंस्था एवं विकासमा जिज्ञासा राख्ने व्यक्तिहरूलाई महत्वपूर्ण क्षेत्र, सम्भावना र समस्याहरूको बारेमा अवगत गराउने आधार तयार गर्नु
- तथ्याङ्कहरूको आदान प्रदान तथा तथ्याङ्कहरू माथि सहज पहुँचको पद्धतिको विकास गर्नु
- गाउँपालिकालाई **डिजिटल माध्यममा (Digital System)** तथ्यांक जम्मा गरि राख्ने र आवश्यकता अनुसार विश्लेषण तथा प्रयोग गर्ने क्षमताको विकास गर्न सहयोग पुर्याउनु
- गाउँपालिका भित्रका स्रोत, साधन र शीपको पहिचान गरी त्यसको सदुपयोग गर्ने तथा सम्भावित जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरूको खोजी गर्नु
- योजना पहिचान र छनौट सँगसगै प्राथमिकता निर्धारणका लागि आधार तयार पार्नु
- स्थानीय विकासका लागि नवीन सोच र चिन्तनको सम्भावनाका लागि मार्ग प्रशस्त गर्नु

२.३ प्रोफाइल/वस्तुगत विवरण निर्माणको औचित्य र महत्त्व

२.३.१ नेपालमा मानव विकास सूचाङ्कको अवस्था

मानव विकास सूचाङ्क मानव विकासको आधारमा मुलुक मुलक विचको गरिवी, विपन्नता, विभेद तथा आर्थिक सवलिकरणको अन्तर मापन गर्ने एक महत्वपूर्ण साधन हो । विगतमा विश्वव्यापि रूपमा रहेको असमानतालाई मानव विकास सूचाङ्कको आधारसिला निर्माण गरी मापन गर्ने पद्धतीको विकास गरियो । तत्कालिन अवस्थामा यस मापनका मुख्य आधारहरूमा शिक्षा र स्वास्थ्य लाई प्रधान सूचकको रूपमा स्वीकारिएको थियो । यस अवस्था सम्म धन समपतिलाइनै यसको मुख्य सम्बाहक वा चालकको रूपमा हेरिएको थियो । विश्व परिवेश, विकासको गति र मानवीय आवश्यकता समेतका आधारमा उल्लेखित विषयले मात्र असमानताको वास्तविक मापन गर्न नसकिने निस्कर्षका साथ पछिल्लो समय प्रविधि र वातावरण लाई समेत थप गरिएको अवस्था छ ।

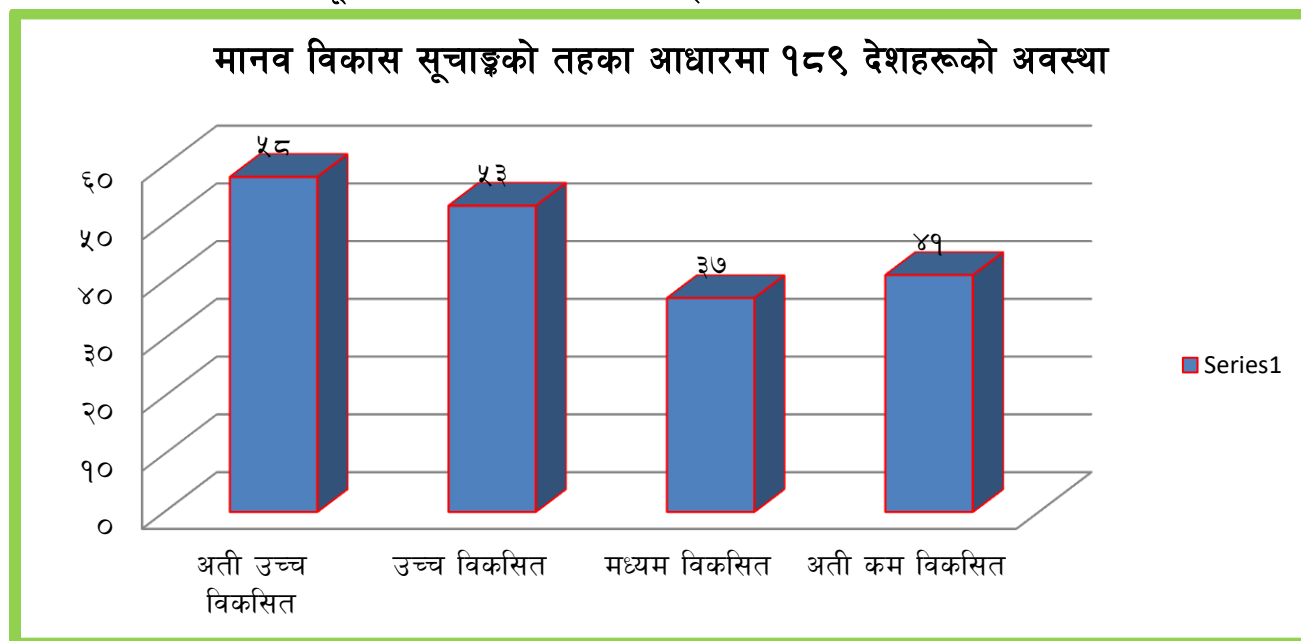
विश्वव्यापि रूपमा रहेको मानव विकास सूचाङ्कका विषयमा सम्युक्त राष्ट्र संघको प्रतिवेदन २०१९ का आधारमा सन् १९९०-२०१८ को अवधिमा नेपालको मानव विकास सूचाङ्क (HDI) ५२.६% ले वृद्धि भई ०.३८० बाट ०.५७९ मा पुगेको छ भने १८९ मुलुकहरू मध्ये नेपाल १४७ औं स्थानमा पुग्न सफल भएको अवस्था छ । यसको अर्थ मानिसहरू लामो समय बाँच्न थालेका कारण औषत आयुमा वृद्धि भएको छ, विद्यालय भर्ना दरमा वृद्धि र विचैमा विद्यालय छाड्ने दरमा कम आएका कारण विद्यालय शिक्षामा पहुँच बढेको छ र सर्वसाधार नागरिकको आमदानीमा वृद्धि भएको अवस्था छ । करिब २८ वर्षको अन्तरालमा (सन् १९९०-२०१८) नेपालीहरूको औषत आयु १६.१ % ले वृद्धि भई ७०.५ पुगेको छ भने औषत विद्यालय उमेर २.८ ले वृद्धि भएको छ भने अपेक्षित विद्यालय उमेर ४.७ ले बढेको अवस्था रहेको छ । यती मात्र हैन सन् १९९०-२०१८ अवधिमा वार्षिक प्रति व्यक्ति आय १३०.५% ले वृद्धि भई ११९२ अमेरिकि डलर बाट २७४८ अमेरिकि डलरमा पुगेको अवस्था छ । नेपाल मानव विकास सूचाङ्कमा न्यूनतम भार ०.५५ भन्दा माथि रहन सफल देखिएको भएता पनि मध्यम आय भएका मुलुकको (मानव विकास सूचाङ्क औषत ०.६१५ तथा दक्षिण एसियाली मुलुकको औषत ०.६४२) तुलनामा अझै पनि कम रहेको अवस्था छ । दक्षिण एसियाली मुलुकहरू मध्ये एचडिआईमा पाकिस्तान र अफगानिस्तान भन्दा नेपाल अघि रहेको भएता पनि श्रृलङ्का, माल्दिव्स, भुटान, भारत र बांग्लादेश भन्दा पछि रहेको अवस्था छ ।

विश्वव्यापि रूपमा प्रत्येक देशलाई मानव विकास सूचाङ्कका आधारमा तुलना गर्ने आधार ४ बर्गमा वर्गिकृत गरिएको छ । पहिलोमा अति उच्च विकसित मुलुक जसको मानव विकास सूचाङ्क ०.८-१.० भित्र गणना गरिन्छ भने दाश्रोमा उच्च विकसित मुलुकको मानव विकास सूचाङ्क ०.७०-७९, तेश्रोमा मध्यम विकसित मुलुकको मानव विकास सूचाङ्क ०.५५-०.७० र चौथोमा अति कम विकसित मुलुकको मानव विकास सूचाङ्क ०.५५ भन्दा कम रहेको छ । धेरै जसो विकसित मुलुकहरूको मानव विकास सूचाङ्क ०.८ वा सो भन्दा माथि रहेको छ । यी मुलुकहरूमा मानव विकास सूचाङ्क माथि मात्र

हैन सरकारमा स्थायीत्व रहेको, शिक्षा र स्वास्थ्यमा सबै नागरिकको पहुँचमा पुगेको, उच्च स्तरको औषत आयु तथा उच्च गतिको आर्थिक विकासको अवस्था रहेको देखिन्छ भने सबै भन्दा कम विकसित मुलुकहरूमा मानव विकास सूचाङ्क ०.५५ भन्दा कम भएको मात्र हैन सरकार अस्थिर हुने गरेको, सबै क्षेत्र र तहमा गरिवी रहेको, शैक्षिक र स्वास्थ्यको स्तर साथै यीनमा नागरिकको पहुँच कमजोर रहेको, आयु स्तर कमजोर रहेको, अपेक्षित आयुमा कम, उच्च जन्म दर, बेरोजगारी बढेको अवस्था रहेको पाईएको छ । तसर्थ नेपालले संघात्मक शासन पद्धतीको प्रारम्भ बाटै सन् २०३० सम्ममा मध्यम आय भएको मुलुकको सूचीमा आफुलाई उभ्याउने लक्ष्यका साथ सञ्चालनमा ल्याएका तथा ल्याउने विकास तथा सेवा प्रवाह र प्रशासनिक व्यवस्थापनका कार्यहरूलाई तीनै तहको सरकार बिच संस्थागत समन्वय र समन्वयात्मक प्रणालिको दरिलो आधार निर्माण गरी नेपालमा बिद्यमान प्राकृतिक श्रोत र साधनको समयोचित सदुपयोग र काम प्रतिको प्रेम भाव सहित मानवीय संसाधनलाई उत्पादकत्व संग अनुबन्ध गरी व्यवस्थित रूपले स्थानीय तहमा समेत दिगो विकासको अवधारणा बमोजिम अघि बढाउन अनिवार्य देखिएको छ भने वर्तमान कोभिड १९ को महामारीको प्रभावले भविश्यमा निम्तन सक्ने परिस्थितिको सामना गर्न समयमानै सचेत रहन आवश्यकता देखिएको छ । वर्तमान अवस्थामा नेपालको मानव विकास सूचकाङ्कको अवस्थाका बारेमा तालिका नं. २.१ र २.२ तथा चित्र नं. २.१ मा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं. २.१: मानव विकास सूचाङ्कका आधारमा देश हरूको सङ्ख्यात्मक विवरण

तालिका नं. २.१: मानव विकास सूचाङ्कमा नेपाल

क्र.सं.	सूचक	सूचाङ्कको औषत भार (सन् २०१८)				नेपाल	कैफियत
		अती उच्च विकसित	उच्च विकसित	मध्यम विकसित	अती कम विकसित		
१	मानव विकास सूचाङ्कको औषत भार	०.८-१.०	०.७-०.७९	०.५५-०.७०	०.५५ भन्दा कम		
२	वर्तमान अवस्था (देशको सङ्ख्या)	४५	४३	३७	४९		
२.१	मानव विकास सूचाङ्क (औषत)	०.८७५	०.७३६	०.६१५	०.४६१	०.५७९	

श्रोत: सम्युक्त राष्ट्र संघ विकास प्रतिवेदन, २०१८

तालिका नं. २.२: नेपालको मानव विकासको अवस्था

क्र.सं.	मानव विकास सूचक	सूचकाङ्क	कैफियत
१	औषत आयु (जन्मको आधारमा)	७०.५	
२	मानव विकास स्थान	१४७	
३	प्रति व्यक्ति वार्षिक आय (अमेरिकी डलर)	२७४८	
४	साक्षरता दर (१५ वर्ष माथिको उमेरको % का आधारमा)	५९.६	
५	बालिका विवाह (१८ वर्ष अगावै) %	४०.०	
६	लैङ्गिक असमानता इन्डेक्स	०.४७६	
७	दक्ष स्वास्थ्यकर्मि बाट सुरक्षित सुत्केरी गराउने %	५८.०	
८	बहुआयामिक अति गरिवीमा रहेको जनसङ्ख्या %	११.६	
९	आम्दानीको हिसावले दैनिक १.९ अमेरिकी डलर भन्दा कम आय हुने	२५.२	
१०	शारीरिक तथा मानसिक हिसावले बहु आयामिक गरिवी जनसङ्ख्या%	२२.२	
११	दैनिक ३.१० अमेरिकी डलर भन्दा कम आम्दानी हुने श्रमिक हरू (जम्मा	३५.४	
१२	रोजगारी र जनसङ्ख्याको अनुपात (१५ वर्ष भन्दा माथिको उमेर समूह)	८१.९	
१३	जन्म दर्ता दर (५ वर्ष मुनिको)	५६.०	
१४	आयात निर्यात (% जिडिपि)	५४.३	
१५	वैदेशिक लगानी (% जिडिपि)	०.८	
१६	विप्रेषण आम्दानी (% जिडिपि)	२७.९९	
१७	कार्बनडाईअक्साईड उत्सर्जन पर क्यापिटा (टन)	०.३	
१८	वनजङ्गल (कुल क्षेत्रफलको)	२५.४	
१९	खनिज उर्जाको प्रयोग (कुल उर्जा खपतको)	१५.५	
२०	वायु प्रदूषणका कारण हुने मृत्यु (प्रति १ लाख जनसङ्ख्यामा)	१९४	
२१	अशुद्ध र असुरक्षित पानी, सरसफाई र स्वस्थ सेवाका अभावका कारण	१९.८	
२२	सुधारिएको सरसफाईको सुविधा उपभोग गर्ने जनसङ्ख्या %	६२	
२३	शिक्षा तथा स्वास्थ्य र शैनिक फोर्समा भएको खर्चको अनुपात	६.३	
२४	अध्ययन अनुसन्धानमा भएको लगानी (जिडिपिको %)	०.३	
२५	ग्रामिण जनताको विद्युत सेवामा पहुँच %	९४.७	

श्रोत: सम्युक्त राष्ट्र संघ विकास प्रतिवेदन, २०१८

२.३.२ गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणको अवस्था

वर्तमान संविधान बमोजिम पुनरसंरचित भई स्थापित भएका स्थानीय तहहरूमा यथार्थपरक सूचनाको निकै ठूलो अभाव रहेको छ । विद्यमान अवस्थामा २०६८ सालको राष्ट्रिय जनगणना बाट प्राप्त विवरणलाई आधार मानेर काम चालउने गरिएको अवस्था छ । विगतका विभिन्न गा.वि.स. र वडाहरू एकआपसमा गाभिएर अरुण गाउँपालिकाको रूपमा स्वरूप धारण गरेको हुनाले भएका सूचना पनि काम नलाग्ने अवस्थामा पुगेका छन् । वर्तमान मानव विकास सूचकाङ्कको अवस्थामा आधारित रहि तुरन्त गाउँपालिकाको विकासका लागि योजना बनाउन तथा लगानीको वातावरण सृजना गर्न सूचनाको अति धेरै आवश्यकता रहेको छ । यथार्थ सूचनाहरूको अभावमा दिनदिनै विकास निर्माणका कार्यहरूकालागि योजना तर्जुमा र तीनको सञ्चालन व्यवस्थापन गर्न कठिन हुँदै गएको अवस्था छ । तसर्थ यस गाउँपालिकाको बास्तविक पहिचानकालागि सबै घरपरिवार साथै संस्थागत तथा प्राकृतिक श्रोत र साधनको यथार्थ विवरण सङ्कलन गर्न आवश्यक रहेका कारण घरपरिवार सर्वेक्षण समेतका माध्यम बाट विवरण सङ्कलन गरिएको छ । गाउँपालिकाले वस्तुगत विवरणको

आधारमा नै वर्तमान शहरी गरिवीको अवस्था, श्रोत साधनको पहिचान र तिनीहरूको सही व्यवस्थापन तथा उचित कार्यक्रमहरूको तर्जुमा, कार्यान्वयन एवम् अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने हुनाले यो अरुण प्रोफाइल/वस्तुगत विवरण निर्माणको कार्यले यस गाउँपालिकाले आगामी दिनमा वार्षिक तथा आवधिक योजना निर्माण गर्न सहयोग गर्ने हुनाले पनि यसको अध्ययन गर्ने कार्य अपरिहार्य र औचित्यपूर्ण रहन गएको हो ।

२.३.३ तथ्याङ्कको महत्व

यथार्थपरक तथ्याङ्क ले दिगो विकास लक्ष्य र गरिवी निवारणका साथै समृद्धि निर्माणमा यथेष्ट सहयोग पुग्नुको साथै देहाय बमोजिमका महत्व राख्दछ

- राष्ट्रिय मानव विकास सूचाङ्कमा अरुण गाउँपालिकाको योगदानको आधार तयार पार्ने
- आर्थिक वृद्धि र रोजगार सृजना, असमानता र विभेदको अन्त्य, वातावरणीय सन्तुलन, शिक्षा र स्वास्थ्यमा सर्वसाधारण नागरिकको पहुँच बृद्धिको आधार तयार पार्न सकिने
- विकास आयोजनाहरूलाई मानव विकास सूचाङ्कमा आधारित बनाउन सहज हुने
- सार्वजनिक सेवाको गुणस्तर र प्रभावकारितामा सुधार ल्याउन सकिने
- सरकार सरकार तथा सरकार र सर्वसाधार जनताको तहमा सहज यथार्थ विवरण सहितको सूचना प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन सहयोग पुऱ्याउने
- दिगो विकास लक्ष्यमा आधारित योजनाको पहिचान, छनौट, प्राथमिकिकरण, तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहज अवस्था र वातावरणको सृजना गर्न सकिने
- वास्तविक लक्ष्य निर्धारण र प्राप्तिमा सहज हुने
- वास्तविकतामा आधारित स्रोत, साधन र सेवाको प्रवाह, प्रयोग र वितरण गर्न सकिने
- निर्धारित लक्ष्य बमोजिम लगानीको प्रतिफल सकारात्मक हुने
- उपयुक्त स्थान र लक्षित समुदाय, क्षेत्र र स्थानमा वास्तविक र सहज सेवा प्रवाह गर्न सकिने

२.४ तथ्यांक संकलनमा अपनाईएका विधिहरू

यथार्थ परक तथ्याङ्क सङ्कलन एक महत्वपूर्ण पक्ष हो । तथ्याङ्क गलत भएमा लक्ष्य काल्पनिक हुने, स्रोत र साधन को प्रवाह, प्रयोग र वितरण अनुमानमा हुने तथा प्रभावकारि हुन नसक्ने, निर्धारित लक्ष्य प्राप्त गर्न कठिन हुने, लगानीको प्रतिफल नकारात्मक हुने सम्भावना रहने, गलत स्थान, क्षेत्रमा सेवा प्रवाह हुने खतरा रहने साथै वास्तविक सेवाग्राहि बन्चितिकरणमा पर्न सक्ने सम्भावना रहन्छ । तसर्थ अरुण गाउँपालिकाले आफ्नो गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको वास्तविक तथ्याङ्क संकलन गर्न **"मोवायल डेटा कलेक्सन एप"** को प्रयोग गरी प्रस्नावली सहित घरपरिवार सर्वेक्षण तथा संस्थागत तथा वस्तुस्थिति सर्वेक्षणको माध्यम बाट सङ्ख्यात्मक वा मात्रात्मक (Quantitative) र गुणात्मक (Qualitative) विवरण सङ्कलन गरिएको छ । तथ्याङ्क सङ्कलनमा देहायका कार्यहरू सम्पन्न गरियो

- गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विवरणको आवश्यकता र औचित्य तथा समेटिनु पर्ने क्षेत्रका बारेमा छलफल तथा अन्तरकृया कार्यक्रम सञ्चालन
- गाउँपालिकालाई आवश्यक पर्ने विवरणको पहिचान गरी अन्तिम प्रस्नावलीको निर्माण
- सम्बन्धित प्रस्नावलीलाई सफ्टवेयर निर्माण गरी मोवायल एप मा प्रविष्ट
- तथ्याङ्क सङ्कलक वा गणकहरू (घरपरिवार तथा संस्थागत) को छनौट गरी आवश्यक तालिम प्रदान
- गणकहरू मार्फत सबै घरपरिवार, कार्यालय, निकाय तथा संघ संस्थामा पुगि विवरण सङ्कलन

गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणको ढाँचा तयारीका लागि विगतमा तयार भएका विभिन्न वस्तुगत विवरणहरू, दिगो विकास लक्ष्यका सूचकहरू, जिल्ला सूचना व्यवस्थापन सम्बन्धी दिग्दर्शन, जनगणनाको प्रतिवेदन, अन्य गाउँपालिका

तथा गाउँपालिकाले तयार पारेका वस्तुगत विवरण, विभिन्न संघसंस्था र कार्यालयका प्रतिवेदन साथै अरुण गाउँपालिकाको आवधिक गाउँपालिका विकास योजना निर्माणकालागि आवश्यक विवरणको आवश्यकता समेतको पहिचान समेत गरी तयार पारिएको हो । प्रोफाइल तयारीको प्रारम्भमा यस क्षेत्रका विज्ञहरूसँग गरिएको परामर्श साथै सूचना सङ्कलनको विधि निर्धारण गर्दा विगत र वर्तमानमा गरिएका सफल प्रयासहरूलाई मार्गदर्शनको रूपमा स्वीकारिएको कारण विवरण संकलन गर्न तथा अनुसन्धानात्मक विश्लेषण गर्न सहज मात्र भएको छैन उल्लेखित कार्यबाट सूचनाहरूको सत्यतामा अभिवृद्धि समेत भई विवरणमा रहने दोहोरोपना हटेर गएको विश्वास गरिएको छ ।

२.५ तथ्याङ्क विश्लेषण र प्रस्तुतिकरण

प्रस्तुत प्रोफाइल तयारीका क्रममा मोवाइल एप को माध्यम बाट सूचना संकलन भए पछि सफ्टवेयरमा डाटा इन्ट्री गरी तथ्याङ्कको सामाजिक विज्ञानको तथ्याङ्कीय कार्यक्रमको विधि बाट विश्लेषण गर्ने काम गरिएको छ । प्राथमिक तथ्याङ्कको विश्लेषणका लागि द्वितीयक स्रोतसँग समेत तुलना गरिएको छ । प्राप्त तथ्याङ्कलाई विश्लेषण गरी नक्सा, तालिका, चित्र तथा वृत्तचित्रमा समेत प्रस्तुत गरिएको छ । प्राप्त सूचनालाई वर्णनात्मक तथ्याङ्कीय विधिबाट विश्लेषण गरिएको छ । गाउँपालिकाको समग्र स्थितिको विश्लेषण गरी यो प्रोफाइल तयार पार्ने क्रममा विभिन्न विषयवस्तुलाई विभिन्न प्रकारका सूचकका रूपमा प्रयोग गरिएको छ । तथ्याङ्कलाई तालिकीकरण, प्रशोधन र विश्लेषण गर्दा वर्णनात्मक, तुलनात्मक र विश्लेषणात्मक विधि अपनाइएको छ । यसैगरी जिल्ला तहमा उपलब्ध प्रकाशित तथा अप्रकाशित द्वितीयक सूचनाका स्रोतहरू र विभिन्न संघसंस्थाका प्रतिवेदनहरूको समेत अध्ययन, तुलना र विश्लेषण गरी समग्र गाउँपालिकाको अवस्था भल्कने गरी वस्तुगत विवरणको एकीकृत सङ्कलनको रूपमा अरुण प्रोफाइल/वस्तुगत विवरण तयार गरिएको छ ।

२.६ वस्तुगत विवरणको क्षेत्र र सीमा

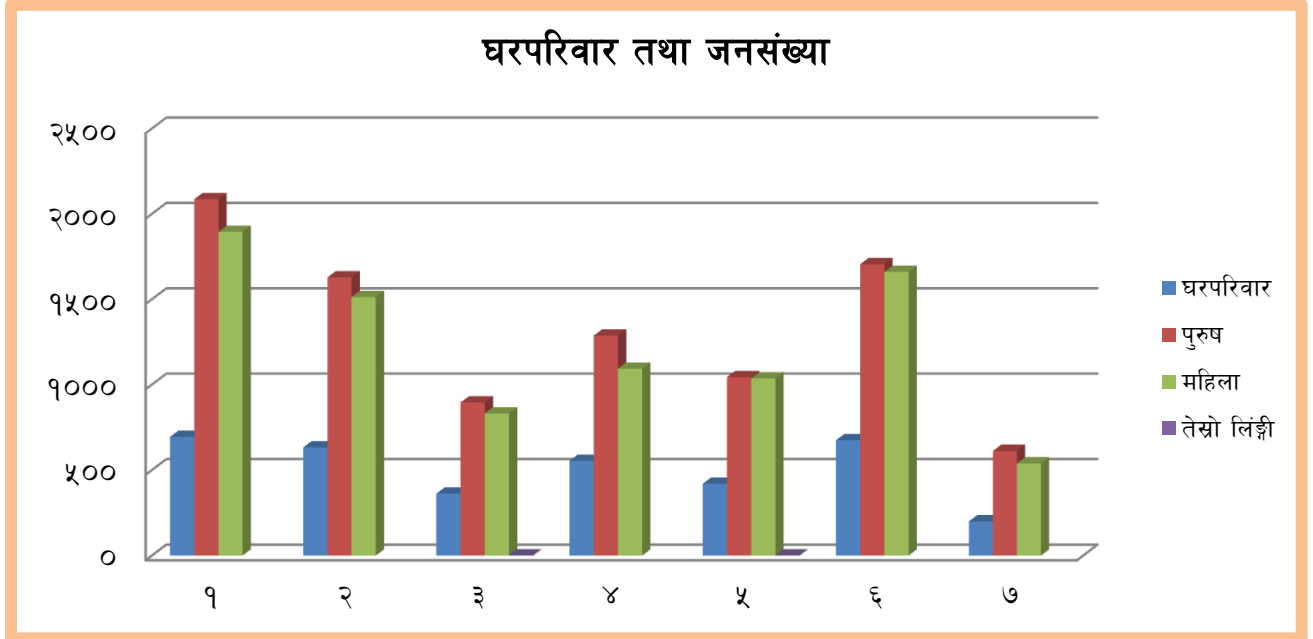
प्रस्तुत अरुण गाउँपालिकाको अध्ययन क्षेत्र विस्तृत भएको हुँदा अध्ययनको उद्देश्यले दर्साएका विषयवस्तुलाई नै मुख्य क्षेत्रको रूपमा लिईएको छ । साधन, श्रोत, समय, लागत र सूचना लगायत अन्य विषयवस्तुहरूको सिमितताका कारणले जुनसुकै अध्ययन पनि केही निश्चित सीमा भित्र बाँधिएको हुन्छ । यसैगरी विभिन्न संघसंस्थाका प्रतिवेदनलाई पनि यसमा आधार लिइएको छ । प्राथमिक तथ्याङ्क संकलनका लागि भने घरपरिवार सर्वेक्षण विधिलाई प्रमुख प्राथमिकतामा राखि कार्यान्वयन गरिएको छ । प्रश्नावली निर्माण गरी प्रश्नोत्तरका माध्यम मार्फत घरपरिवार गई सङ्कलन गरिएका प्राथमिक सूचनालाई भरपर्दो आधार मानिएको छ । भने स्थलगत सर्वेक्षण र कार्यालय र संघ संस्थाको वर्तमान अभिलेखहरू समेत यस प्रोफाइल/वस्तुगत विवरणका प्रमुख आधार तथा श्रोतको रूपमा स्वीकार गरी यो प्रोफाइल तयार पारिएको छ ।

खण्ड ३ (तीन)
घरपरिवार, जनसाङ्ख्यिक तथा संस्थागत विवरण

३.१ जनसाङ्ख्यिक तथा घरपरिवार वितरण

कुनै पनि स्थानको विकासको प्रमुख आधार उक्त स्थानमा बसोबास गर्ने सकृय उमेर समूहका मानिसहरूको उपस्थितिलाई प्रमुख आधार मानिन्छ। अरुण गाउँपालिकाले आगामि दिनमा अवलम्बन गर्ने नीतिगत निर्णय, कार्यक्रमिक योजना र विकास तथा सेवा प्रवाहको लक्ष निर्धारण गर्न जनसङ्ख्याको उपस्थितिको अवस्था एक महत्वपूर्ण पक्ष रहेको कारण गरिएको अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७ अनुसार यस गाउँपालिकाका कुल ३५३६ घरपरिवारमा पुरुष ९२५७ (५१.९३%) र महिला ८५६७ (४८.०६%) तथा तेस्रो लिङ्गी २ (०.०१%) समेत गरी कुल जनसङ्ख्या १७८२६ जना रहेको पाईएको छ। यो सङ्ख्या राष्ट्रिय नजगणना २०६८ लाई आधार मानि राष्ट्रिय पुनसंरचना आयोगले तयार पारेको विवरणका आधारमा १३९ जना (०.७९%) ले बढी रहेको पाईएको छ। वडागत विवरणका आधारमा हेर्दा सबै भन्दा वडा नं. १ मा ३९८० (कुल जनसङ्ख्याको २२.३२%) रहेको छ भने सबै भन्दा कम वडा नं. ७ मा ११५१ (कुल जनसङ्ख्याको (६.४६%) रहेको छ। वडागत रूपमा जनसङ्ख्याको वर्तमान उपस्थितिको अवस्था हेर्दा वडा नं. १, २ र ७ बाहेक सबै वडामा विगतको तुलनामा जनसङ्ख्या घटेको देखिएको छ। घरपरिवारको उपस्थिति लाई हेर्दा सबै भन्दा बढी र घटी पनि क्रमस वडा नं. १ र ७ मा नै रहेको छ। औषत घरपरिवार सङ्ख्या ५.०४ रहेको यस गाउँपालिकामा महिला र पुरुषको उपस्थिति वा लैङ्गिक अनुपात ०.९३ रहेको पाईएको छ भने जनघनत्व ११५.१८ प्रति वर्ग कि.मि. रहेको अवस्था छ। उपरोक्त उल्लेखित तथ्याङ्कको विस्तृत विवरण तालिका नं. ३.१ र ३.२ तथा चित्र नं. ३.१ मा उल्लेख गरिएको छ।

चित्र नं. ३.१: घरपरिवार तथा जनसङ्ख्या वितरणको वडागत अवस्था

तालिका नं. ३.१: गाउँपालिकाको घरपरिवार तथा जनसङ्ख्या सम्बन्धी विवरण

घरपरिवार र जनसङ्ख्या सम्बन्धी विवरण					जम्मा जनसङ्ख्या	राष्ट्रिय जनगणना २०६८
वडा नं.	घरपरिवार	पुरुष	महिला	तेस्रो लिङ्गी		
१	६९४	२०८६	१८९४		३९८०	३०१९

२	६३२	१६२८	१५१३		३१४१	२९०१
३	३६२	८९५	८३१	१	१७२७	२४०४
४	५५४	१२८७	१०९३		२३८०	२७९९
५	४२०	१०४४	१०३७	१	२०८२	२६१६
६	६७४	१७०५	१६६०		३३६५	२९१८
७	२००	६१२	५३९		११५१	१०३०
जम्मा	३५३६	९२५७	८५६७	२	१७८२६	१७६८७
बढेको को सङ्ख्या					१३९	
%		५१.९३	४८.०६	०.०१	०.७९	
जनघनत्व प्रति बर्ग कि.मि					११५.१८	

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.२: वडागत लैङ्गिक अनुपात तथा औषत घरपरिवार संख्या सम्बन्धी विवरण

वडागत लैङ्गिक अनुपात तथा औषत घरपरिवार संख्या सम्बन्धी विवरण							
वडा नं	कुल जनसङ्ख्या	पुरुष	महिला	तेस्रो लिङ्गी	घरपरिवार संख्या	लैङ्गिक अनुपात	औषत घरपरिवार
१	३९८०	२०८६	१८९४		६९४	०.९१	५.७३
२	३१४१	१६२८	१५१३		६३२	०.९३	४.९७
३	१७२७	८९५	८३१	१	३६२	०.९३	४.७७
४	२३८०	१२८७	१०९३		५५४	०.८५	४.३०
५	२०८२	१०४४	१०३७	१	४२०	०.९९	४.९६
६	३३६५	१७०५	१६६०		६७४	०.९७	४.९९
७	११५१	६१२	५३९		२००	०.८८	५.७६
जम्मा	१७८२६	९२५७	८५६७	२	३५३६	०.९३	५.०४

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

३.१.१ उमेर समूह तथा लैङ्गिकताका आधारमा जनसङ्ख्या बितरण

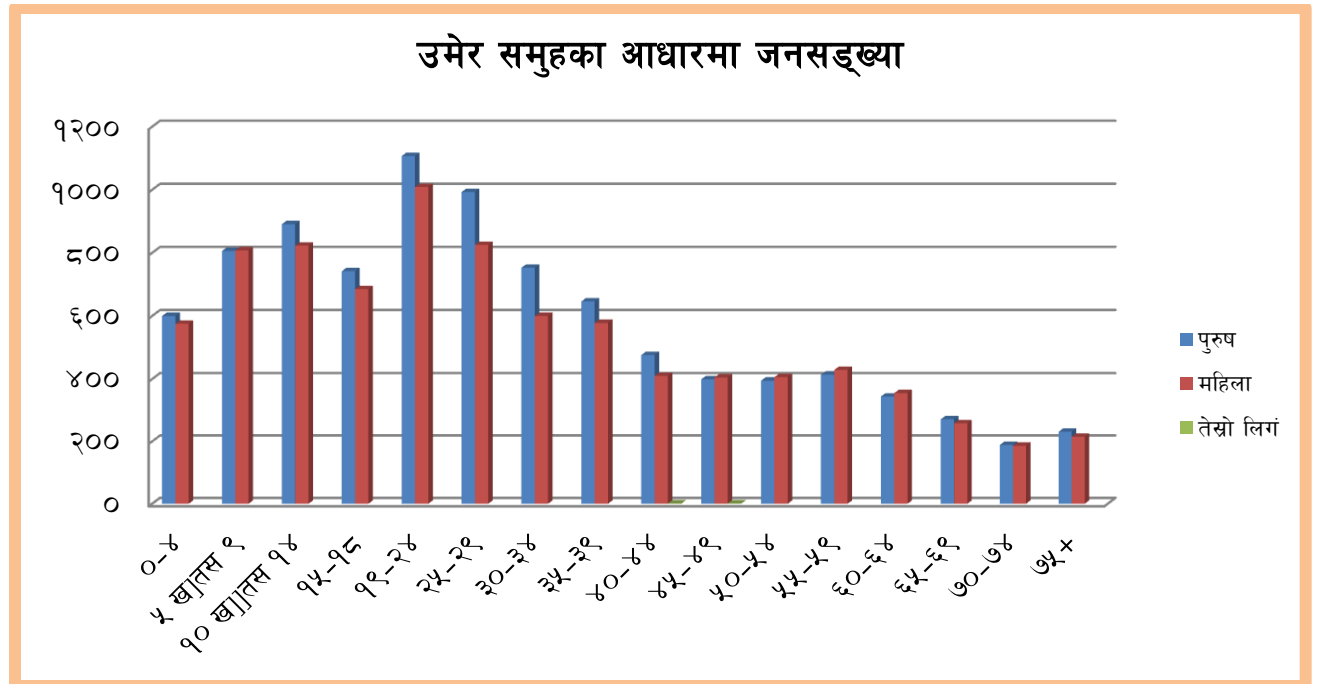
अरुण गाउँपालिकाको जनसङ्ख्यालाई जम्मा १६ वटा उमेर समूहमा राखेर अध्ययन गर्दा ४ वर्ष मुनिका ११७५, ५ देखि ९ वर्ष सम्मका १६१४, १० देखि १४ वर्षका १७१४ तथा १५ देखि १८ वर्षका १४२७ गरी ० देखि १८ वर्ष सम्म उमेर समूहका बालबालिकाको सङ्ख्या ३०३९ बालक र २८९१ बालिका गरी कुल ५९३० (कुल जनसङ्ख्या को ३३.२७ %) रहेको अवस्था छ। यसै गरी सकृय उमेर समूह भित्र पर्ने १९ वर्ष देखि ५९ वर्ष सम्मका पुरुष ५१८३ तथा महिला ४६६२ गरी कुल ९८४५ (कुल जनसङ्ख्याको ५५.२३ %) रहेको छ भने यसै उमेर समूहका २ जना तेस्रो लिङ्गी (कुल जनसङ्ख्याको ०.०१ %) भिने अर्ध सकृय उमेर भन्नाले ६० देखि ७४ वर्ष सम्मका पुरुष ८०४ र महिला ७९९ गरी १६०३ (कुल जनसङ्ख्याको ८.९९ %) साथै ७५ वर्ष भन्दा माथि उमेर समूहमा पुरुष २३१ र महिला २१५ गरी ४४६ जना (कुल जनसङ्ख्याको २.५०%) मात्र रहेको पाईएको छ। घरपरिवार सर्वेक्षण बाट प्राप्त विवरणका आधारमा यस गाउँपालिका भित्र सकृय उमेर समूहको उपस्थिति त्यसमा पनि १९ देखि २० वर्षको सङ्ख्या उल्लेख्य रहेको र विशेषत बिदेश जान रुचाउने उमेर समूह समेत यहि रहने भएकाले यो समूहलाई बिदेशिन बाट रोक्न तथा अर्ध सकृय उमेर समूह सँग उपलब्ध ज्ञान र सिपलाई यस सँग ऐक्यवद्धता गर्न सकेमा विकास निर्माण र सेवा प्रवाहमा यस पालिकाले छोटो समयमै गणनायोग्य तथा दिगो विकास लक्ष्य बमोजिमको प्रतिफल प्राप्त गर्न सक्ने अवस्था रहेको छ। उल्लेखित तथ्याङ्कहरूको विस्तृत विवरण तालिका नं. ३.३ र चित्र नं. ३.२ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ३.३: उमेर समूह तथा लिंग अनुसार जनसङ्ख्या विवरण

उमेर समूह तथा लिंग अनुसार जनसङ्ख्या विवरण						
उमेर	पुरुष	महिला	तेस्रो लिंग	जम्मा	सकृय उमेरका आधारमा जम्मा	%
०-४	६००	५७५		११७५	५९३०	३३.२७
५ देखि ९	८०६	८०८		१६१४		
१० देखि १४	८९१	८२३		१७१४		
१५-१८	७४२	६८५		१४२७		
१९-२४	११०७	१००९		२११६	९८४७	५५.२४
२५-२९	९९३	८२५		१८१८		
३०-३४	७५३	६००		१३५३		
३५-३९	६४६	५७८		१२२४		
४०-४४	४७६	४१०	१	८८७		
४५-४९	३९९	४०५	१	८०५		
५०-५४	३९५	४०६		८०१		
५५-५९	४१४	४२९		८४३		
६०-६४	३४४	३५५		६९९	१६०३	८.९९
६५-६९	२७१	२५८		५२९		
७०-७४	१८९	१८६		३७५		
७५+	२३१	२१५		४४६		
जम्मा	९२५७	८५६७	२	१७८२६	१७८२६	१००.०

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

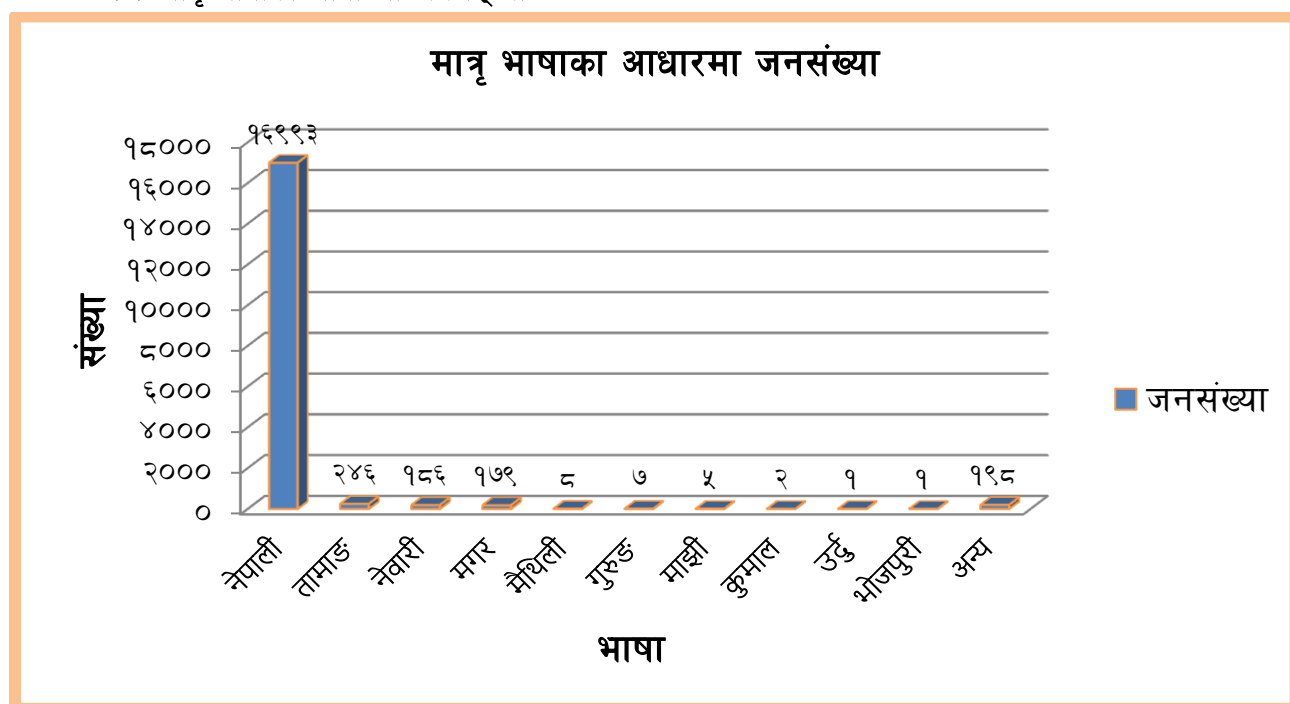
चित्र नं. ३.२: उमेर समूहका आधारमा जनसङ्ख्या

३.१.२ मातृभाषाका आधारमा जनसङ्ख्या बितरण

मातृभाषा मानव जातीको सांस्कृतिक विकास र प्रवर्द्धनको एक प्रमुख आधार हो । अरुण गाउँपालिकाको घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७ का आधारमा यस पालिका भित्र मुख्य गरी नेपाली, तामाङ, नेवारी र मगर गरी ४ वटा भाषा बोल्ने मानिसहरूको बसाईको बाहुल्यता देखिएको छ भने अन्य ६ वटा भन्दा बढी भाषा लोपोन्मुख रहेको अवस्था देखिएको छ । मातृभाषाका आधारमा जनसङ्ख्याको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा यस गाउँ भित्रका कुल जनसङ्ख्या मध्ये १६९९३ (कुल जनसङ्ख्याको ९५.३३ %) नेपाली भाषा बोल्ने रहेको पाईएको छ भने त्यस पछि दाश्रोमा तामाङ २४६ (कुल जनसङ्ख्याको १.४ %), तेस्रोमा नेवारी १८६ (कुल जनसङ्ख्याको १.०४ %) र चौथोमा मगर १७९ (कुल जनसङ्ख्याको १.० %) जना रहेका छन् । यस पालिका भित्र बसोबास गरिरहेका मैथिली, गुरुङ, माझी, कुमाल, उर्दु, भोजपुरी लगायतका भाषा बोल्नेको जनसङ्ख्या १ % भन्दा कम रहेको अवस्था देखिन्छ जुन कम्पस लोपोन्मुख अवस्थामा रहेका छन् । गाउँपालिकाको घरपरिवार सर्वेक्षण बाट प्राप्त विस्तृत विवरण तालिका नं. ३.४ र चित्र नं. ३.३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं. ३.३: मातृ भाषाका आधारमा जनसङ्ख्या

तालिका नं. ३.४: मातृभाषाको आधारमा जनसङ्ख्या विवरण

मातृभाषाको आधारमा जनसङ्ख्या विवरण			
क्र.सं.	मातृभाषा	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
१	नेपाली	१६९९३	९५.३३
२	तामाङ	२४६	१.४
३	नेवारी	१८६	१.०४
४	मगर	१७९	१.००
५	मैथिली	५	०.०४५
६	गुरुङ	७	०.०४
७	माझी	५	०.०३

८	कुमाल	२	०.०१
९	उर्दु	१	०.००६
१०	भोजपुरी	१	०.००६
११	अन्य	१९८	१.११
	जम्मा	१७८२६	१००.०

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

३.१.३ जातजातीका आधारमा घरपरिवार तथा जनसङ्ख्या बितरण

जातीय एकता नेपालीको एक मात्र सर्व स्वीकार्य पहिचान मात्र नरहेर स्थानीय विकासको एक प्रमुख आधार समेत हो । घरपरिवार सर्वेक्षणका आधारमा यस गाउँपालिका भित्र २२ जातजातीको बसोबास रहेको पाईएको छ । यस पालिका भित्र बसोबास गर्ने जातजाती मध्ये सबै भन्दा बढी ४०५१ (कुल जनसङ्ख्याको २२.७३ %) राई, ४७४२ (कुल जनसङ्ख्याको २६.६ %) ब्राम्हण तथा क्षेत्री, ३०२६ (कुल जनसङ्ख्याको १६.९८ %) मगर, १८१९ (कुल जनसङ्ख्याको १०.२० %) नेवार जातीहरूको बसोबास रहेको पाईएको छ । यसरी यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र मुख्य गरी राई, ब्राम्हल तथा क्षेत्री, मगर, नेवार तथा तामाङ जातीको बाहुल्यता देखिएको छ भने ११ जाती १ % तल वा लोपोन्मुख अवस्थामा रहेको पाईएको छ । जातजातीका आधारमा गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने घरपरिवार र जनसङ्ख्याको विस्तृत विवरण तालिका नं. ३.५ र चित्र नं. ३.४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

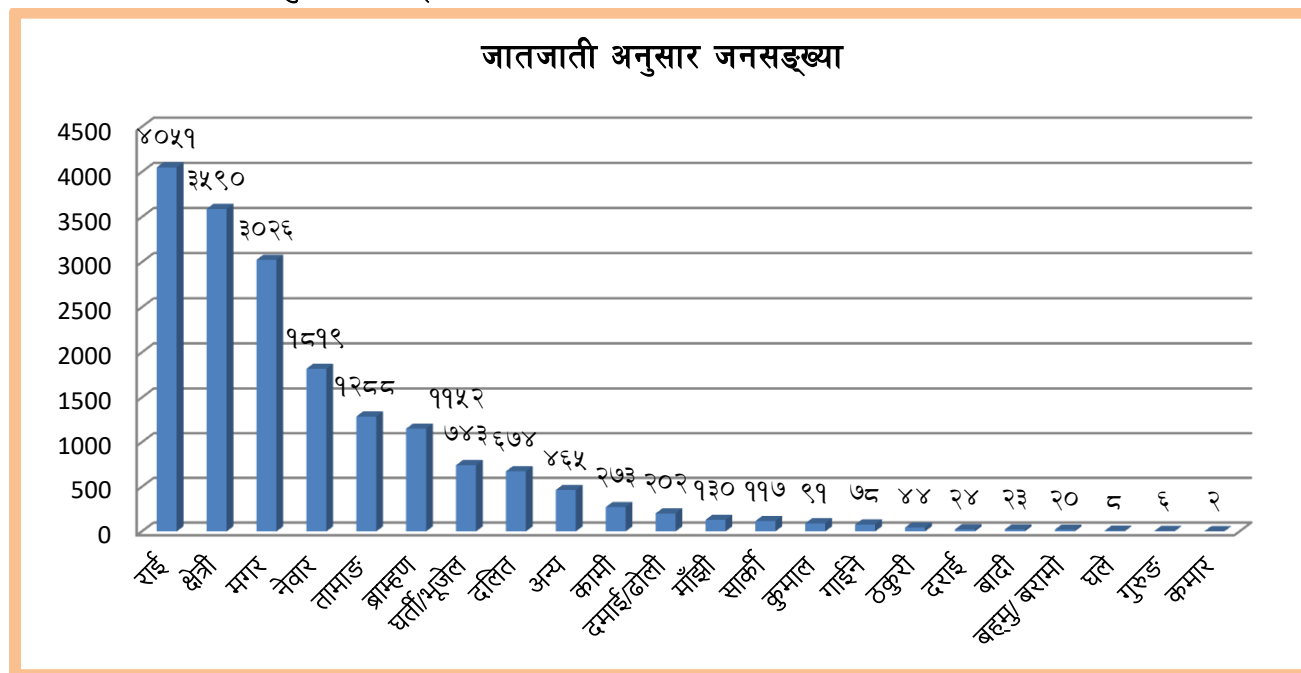
तालिका नं. ३.५: जातजाति अनुसार जनसङ्ख्या विवरण

जातजाति अनुसार जनसङ्ख्या सम्बन्धी विवरण			
क्र.सं.	जात/जाति	जनसङ्ख्या	%
१	राई	४०५१	२२.७३
२	क्षेत्री	३५९०	२०.१४
३	मगर	३०२६	१६.९८
४	नेवार	१८१९	१०.२०
५	तामाङ	१२८८	७.२३
६	ब्राम्हण	११५२	६.४६
७	घर्ती/भूजेल	७४३	४.१७
८	दलित	६७४	३.७८
९	अन्य	४६५	२.६१
१०	कामी	२७३	१.५३
११	दमाई/ढोली	२०२	१.१३
१२	माँझी	१३०	०.७३
१३	सार्की	११७	०.६६
१४	कुमाल	९१	०.५१
१५	गाईने	७८	०.४४
१६	ठकुरी	४४	०.२५
१७	दराई	२४	०.१३
१८	बादी	२३	०.१३
१९	बहुमु/बरामो	२०	०.११

२०	घले	८	०.०४
२१	गुरुङ	६	०.०३
२२	कमार	२	०.०१
जम्मा		१७८२६	१००.००

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.४ जातजाति अनुसार जनसङ्ख्या

३.१.४ धर्मका आधारमा जनसङ्ख्या बितरण

संघात्मक शासन पद्धतीमा प्रवेश गरे संगै नेपाल धर्म निरपेक्ष मुलुकको रुपमा स्थापित हुन पुग्यो । सदियौं देखिको नेपाल र नेपालीको धार्मिक सहिष्णुता र सद्भाव विश्व सामु सामाजिक एकताको गहकिलो नमुना हो । नेपालका विभिन्न प्रदेश र स्थानीय तह जस्तै अरुण गाउँपालिका पनि धार्मिक सहिष्णुता र एकताको एक गहकिलो खम्बा हो । यस गाउँपालिकाको घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७ बमोजिम १४००९ (कुल जनसङ्ख्याको ७८.५९ %) हिन्दु, २२६५ (कुल जनसङ्ख्याको १२.७१ %) बौद्ध, १४८० (कुल जनसङ्ख्याको ८.३० %) किरात धर्मका अनुयायीहरूको बसोबास रहेको पाईएको छ । यस विवरणलाई अध्ययन गर्दा यस गाउँ क्षेत्र भित्र हिन्दु, बौद्ध र किरात धर्म मान्ने धर्मावलम्बिहरू (कुल जनसङ्ख्याको ९९.६ %) को बाहुल्यता रहेको पाईएको छ । धार्मिक आस्थाका आधारमा यस पालिका क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने गाउँपालिकाबासिहरूको घरपरिवार र जनसङ्ख्याको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ३.६ र चित्र नं. ३.५ मा उल्लेख गरिएको छ ।

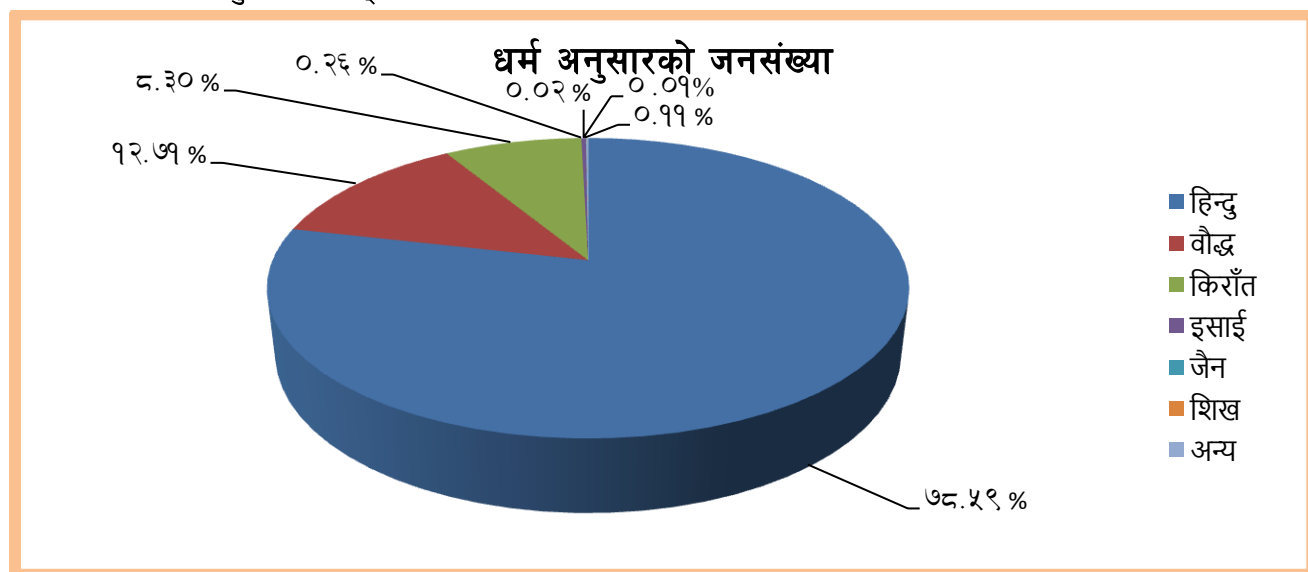
तालिका नं. ३.६: धर्म अनुसार जनसङ्ख्या विवरण

धर्म अनुसार जनसङ्ख्या विवरण			
क्र.सं.	धर्म	जनसङ्ख्या	प्रतिशत
१	हिन्दु	१४००९	७८.५९
२	बौद्ध	२२६५	१२.७१
३	किराँत	१४८०	८.३०

४	इसाई	४७	०.२६
५	जैन	३	०.०२
६	शिख	२	०.०१
७	अन्य	२०	०.११
जम्मा		१७८२६	१००.०

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.५ धर्म अनुसार जनसङ्ख्या विवरण

३.२ शैक्षिक स्तर र संस्थागत अवस्था

३.२.१ साक्षरता तथा शैक्षिक स्तरका आधारमा वडागत जनसङ्ख्या विवरण

शिक्षा मानव विकास सूचकाङ्क मापनको एक प्रमुख आधार हो । शिक्षा र प्रविधि बिनाको अवको दुनिया कल्पना समेत गर्न नसकिने अवस्थामा प्रवेश गरिसकेको छ । स्थानीय सरकारको हैसियतमा आफ्ना सबै नागरिकलाई शिक्षित वा साक्षर बनाउनु अरुण गाउँपालिकाको प्रथम कर्तव्य भित्र पर्दछ । यस गाउँपालिकाका भित्रका ३५३६ घरपरिवारमा बासोबास गर्ने कुल २५९५८ जनसङ्ख्या मध्ये वर्तमान अवस्थामा समेत २२८० जना (कुल जनसङ्ख्याको १२.७९ %) निरक्षर रहेको अवस्था देखिएको छ भने २४० जना (कुल जनसङ्ख्याको १.३९ %) पढ्न मात्र जान्ने रहेको अवस्था छ । शैक्षिक जनसक्तिको समग्र अवस्था अध्ययन गर्दा आधारभूत तह अध्ययन गर्ने ६५०३ (कुल जनसङ्ख्याको ३६.४८ %), माध्यमिक तह सम्म (एस.इ.ई तथा प्लस २ समेत) अध्ययन गर्ने ५८१२ (कुल जनसङ्ख्याको ३२.६१ %), स्नातक तह सम्मको शिक्षा हासिल गर्ने ५६१ (कुल जनसङ्ख्याको ३.१५ %), स्नातकोत्तर सम्मको शिक्षा हासिल गर्ने २१४ (कुल जनसङ्ख्याको १.२० %) रहेको पाईएको छ । अरुण गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक स्तरको अवस्था तालिका नं. ३.७ र ३.८ तथा चित्र नं. ३.६ र ३.७ मा उल्लेख गरिएको छ ।

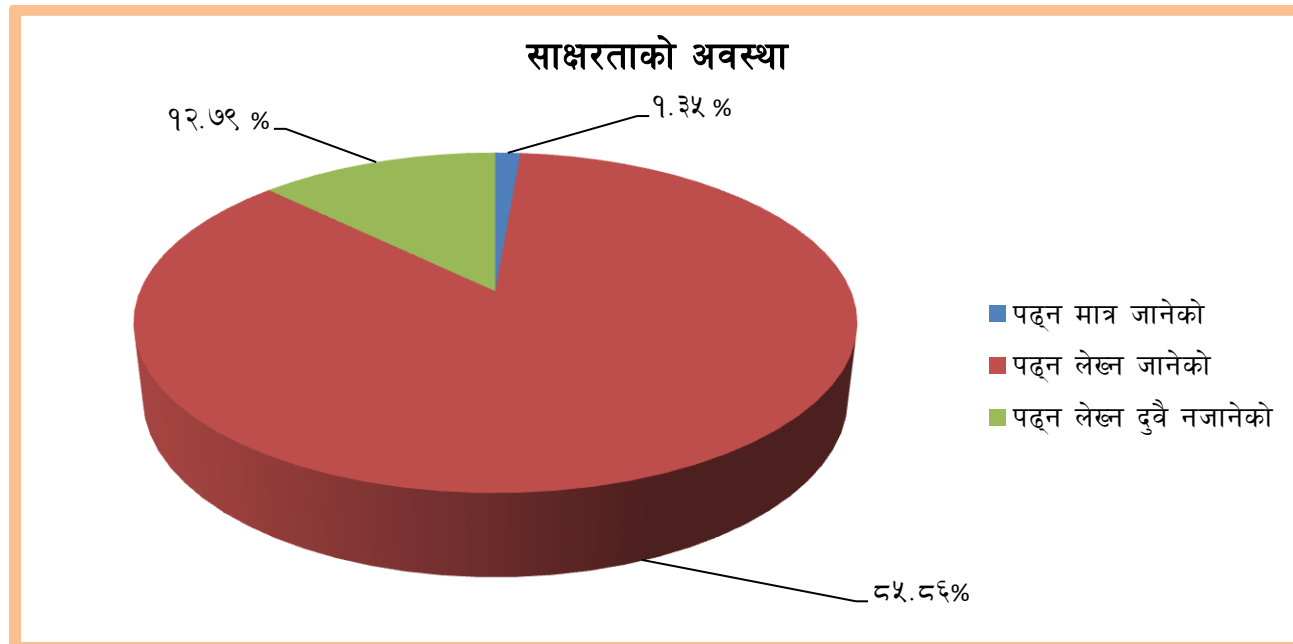
तालिका नं. ३.७: शैक्षिक स्तरको आधारमा जनसङ्ख्या

शैक्षिक जनसङ्ख्या विवरण			
क्र.सं.	शैक्षिक स्तर	जम्मा जनसङ्ख्या	%
१	पढ्न मात्र जानेको	२४०	१.३५
२	पढ्न लेख्न जानेको	१५३०६	८५.८६

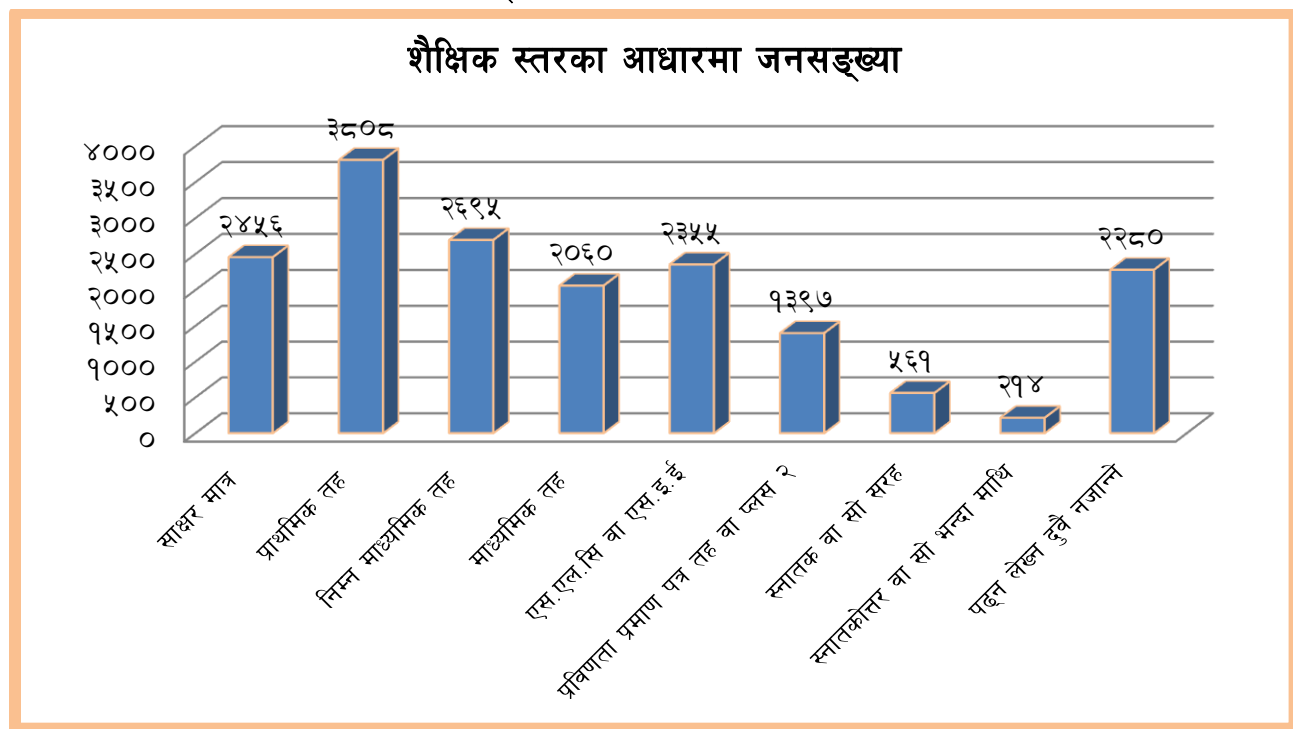
३	पढ्न लेख्न दुवै नजानेको	२२८०	१२.७९
जम्मा		१७८२६	१००.००

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.६: साक्षरताको अवस्थाका आधारमा जनसङ्ख्या

चित्र नं. ३.७: शैक्षिक स्तरका आधारमा जनसङ्ख्या

तालिका नं. ३.८: शैक्षिक स्तर उतिर्ण तथा अध्ययनका आधारमा जनसङ्ख्या

क्रम संख्या	शैक्षिक स्तर	जम्मा जनसङ्ख्या	%
१	साक्षर मात्र	२४५६	१३.७८
२	प्राथमिक तह	३८०८	२१.३६
३	निम्न माध्यमिक तह	२६९५	१५.१२
४	माध्यमिक तह	२०६०	११.५६
५	एस.एल.सि वा एस.इ.ई	२३५५	१३.२१
६	प्रविणता प्रमाण पत्र तह वा प्लस २	१३९७	७.८४
७	स्नातक वा सो सरह	५६१	३.१५
८	स्नातकोत्तर वा सो भन्दा माथि	२१४	१.२०
९	पढ्न लेख्न दुवै नजान्ने	२२८०	१२.७९
जम्मा		१७८२६	१००.०

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

३.२.२ विद्यालय गएका र नगएकाको आधारमा जनसङ्ख्या विवरण

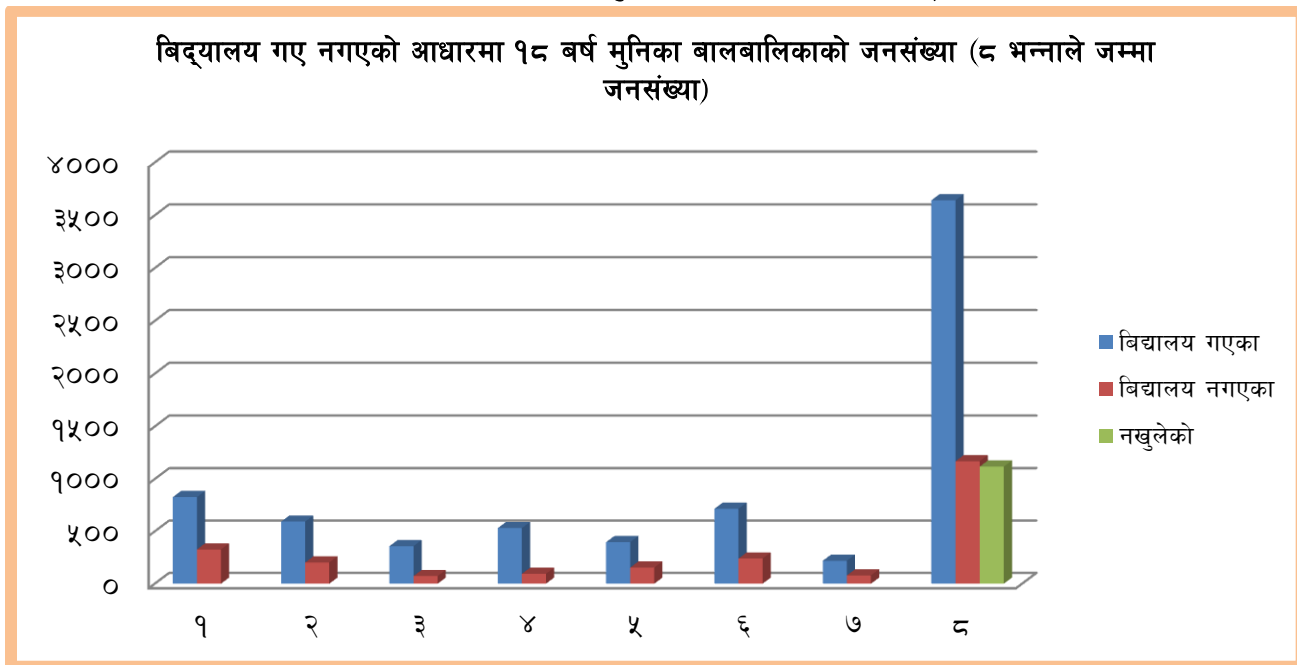
अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७ का आधारमा यस गाउँपालिकाका १८ वर्ष मुनिका कुल ५९३० बालबालिका मध्ये ११७० (कुल बालबालिकाको १९.७३ %) बालबालिका विद्यालय नगएको अवस्था देखिएको छ सम्भवत यो सङ्ख्या ४ वर्ष भन्दा कम उमेरको हुन सक्दछ । यदी ११७५ बालबालिका ४ वर्ष मुनिका मानेर हेर्दा समेत करिव १११३ जना बालबालिकाको अवस्था खुल्न सकेको छैन वा अभिभावकले खुलाउन चाहेको देखिएन । यस बाट अहिले पनि यस गाउँपालिका भित्र विद्यालय उमेरका धेरै बालबालिका शिक्षाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । यसै गरी ६६.६९ ५ घरपरिवारका अभिभावकहरूले आफ्ना छोराछारीलाई बढाउनकालगि सामुदायिक विद्याललाई रोजेको पाईन्छ भने ४.९२ ५ घरपरिवारका अभिभावकले आफ्ना छोरा छारीलाई संस्थागत विद्यालयमा बढाउने गरेको पाईएको छ । यती हुँदाहुँदै पनि ४१८ घरपरिवारले यथार्थता नखुलाएको अवस्था छ । यथार्थ नखुलाउने घरपरिवारको हकमा दुई वटा अवस्था अनुमान गर्न सकिन्छ एक सम्बन्धित परिवारमा विद्यालय उमेरका बालबालिका नभएर हो वा विद्यालय नपठाउने गरेका कारण भन्न नरुचाएको हो । यस बारे थप अध्ययनको खाँचो देखिएको छ । उल्लेखित विवरणहरू तालिका नं. ३.९ र ३.१० साथै चित्र नं. ३.८ र ३.९ मा सचित्र उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.९: हाल विद्यालय गएका र नगएका १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको जनसङ्ख्या को विवरण

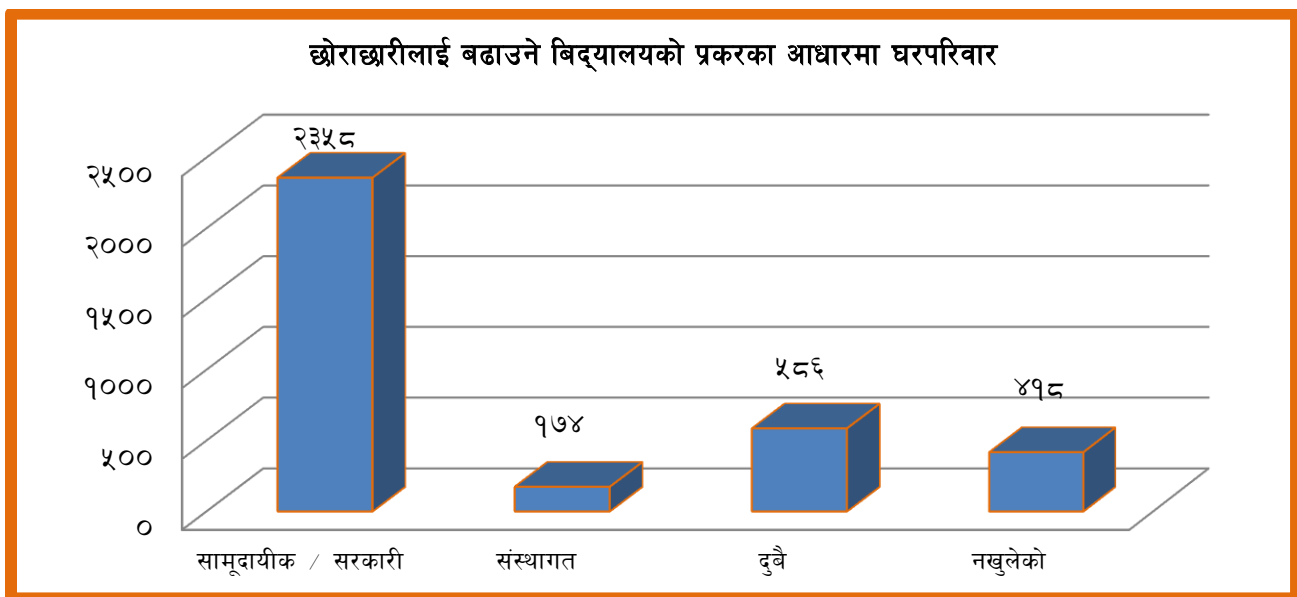
हाल विद्यालय गएका र नगएका १८ वर्ष मुनिका बालबालिकाको जनसङ्ख्या को विवरण				
वाड	विद्यालय गएका	विद्यालय नगएका	नखुलेको	जम्मा
१	८२७	३२७		
२	५९३	२०३		
३	३५९	७३		
४	५३१	९४		
५	३९७	१५४		
६	७१६	२४०		
७	२१९	७९		
जम्मा	३६४२	११७०	१११८	५९३०
%	६१.४२	१९.७३	१८.८५	१००.०
संस्थागत सर्वेक्षणको आधारमा	४१००	६५५	०	४७५५

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.८: हाल विद्यालय गएका र नगएका १८ बर्ष मुनिका बालबालिकाको जनसङ्ख्या को विवरण

चित्र नं.३.९: छोराछारीलाई बढाउने विद्यालयको प्रकरका आधारमा घरपरिवार

तालिकन नं.३.१०: छोराछारीलाई बढाउने विद्यालयको प्रकरका आधारमा घरपरिवार

वडा नं	विद्यालयको प्रकार				जम्मा संख्या
	सामूदायीक / सरकारी	संस्थागत	दुबै	नखुलेको	
१	५७४	३०	४६	४४	६९४
२	३९८	२१	०	२१३	६३२

३	८०	११	२६९	२	३६२
४	४३१	६	११६	१	५५४
५	३५६	९	१	५४	४२०
६	३७१	८२	११७	१०४	६७४
७	१४८	१५	३७	०	२००
जम्मा	२३५८	१७४	५८६	४१८	३५३६
%	६६.६९	४.९२	१६.५७	११.८२	१००.००

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

३.२.३ संस्थागत शैक्षिक अवस्था र शैक्षिक गुणस्तर

शिक्षा मानव सभ्यता र विकास प्रकृत्याको आधारभुत सूचक हो । नेपालको हकमा सामुदायिक विद्यालयको वर्तमान भौतिक पूर्वाधार र शैक्षिक गुणस्तरको अवस्था त्यति सन्तोसजनक छैन । वर्तमान अवस्थामा तीनै तहका सरकार वर्तमान शैक्षिक पूर्वाधार र गुणस्तर सुधारका कार्यमा निकै ठूलो धनरासी खर्च गरेर लागि परेको पाईन्छ । तर पनि सोचे जस्तो नतिजा हात लाग्न सकिरहेको अवस्था देखिदैन । यसै परिप्रेक्षमा अरुण गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्रको शैक्षिक पूर्वाधारको अवस्था र शैक्षिक गुणस्तर साथै बालबालिका विद्यालयको पहुँच भन्दा बाहिर रहे नरहेको तथा बालमैत्री वातावरणको विकास गरिएको नगरिएको विषयमा घरपरिवार सर्वेक्षण साथै संस्थागत सर्वेक्षणको माध्यम बाट विवरण संकलन गरेको छ । घरपरिवार सर्वेक्षण बाट प्राप्त विवरण मथिनै उल्लेख गरिएका कारण यहाँ संस्थागत सर्वेक्षण बाट प्राप्त विवरणको मात्र विश्लेषण गरिएको छ । संस्थागत रूपमा प्राप्त विवरण अभै अपुरो रहन सक्छ तर जति प्राप्त भएको छ त्यस्तै यस पालिका भित्रको वर्तमान शैक्षिक अवस्थालाई प्रतिनिधित्व गरेको कुरामा दुइमत रहन सक्दैन ।

गाउँपालिका तथा सम्बन्धित विद्यालयको अभिलेखका आधारमा प्राप्त विवरणको अध्ययन गर्दा अरुण गाउँपालिका भित्र रहेका शैक्षिक संस्था र तीनिहरूले अवलम्बन गरेको शैक्षिक स्तरका विषयमा अध्ययन गर्दा १ वटा संस्थागत विद्यालय लाई छाडेर ६ वटा माध्यमिक तह र २९ वटा आधारभुत तहका गरी कुल ३५ वटा सामुदायिक विद्यालयले यहाँका शैक्षिक आधारसिलाको भूमिका निर्वाह गरिरहेको अवस्था छ । यस गाउँपालिकामा सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयहरू मध्ये अधिकांसमा पूर्व प्राथमिक विद्यालय र अधिक सङ्ख्यामा आधारभुत तहको (कक्षा १ देखि ५ सम्म) रहेको अवस्था छ भने न्यून मात्रामा आधारभुत तहको (कक्षा ६ देखि ८ सम्म) र माध्यमिक तहको अध्ययन हुने विद्यालय धेरै कम मात्रमा रहेको देखिन्छ भने विश्व विद्यालय तहको अध्ययन अध्यापन हुने क्याम्प एउटा पनि नरहेको अवस्था छ । विद्यार्थीको उपस्थितिको अध्ययन गर्दा पूर्व प्राथमिक तहमा २७४ छात्रा र २४० छात्र गरी जम्मा ५१४ जना, आधारभूत कक्षा १ देखि ८ सम्ममा छात्रा १३४२ र छात्र १२८४ गरी जम्मा २६२६ साथै माध्यमिक तहमा छात्रा ४६८ र छात्र ३८१ गरी ८४९ समेत कुल २०८४ छात्र र १९०५ छात्र गरी जम्मा ३९८९ बालबालिकाहरू सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत रहेको अवस्था छ । संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत १११ समेत गरी यो सङ्ख्या ४१०० रहेको छ । विद्यालयको पहुँच भित्र रहेका १८ वर्ष मुनिका कुल बालबालिका ५९३० मा ४ वर्ष वा सो भन्दा मुनिका ११७५ लाई अलग गर्दा समेत ६५५ बालबालिका विद्यालय भन्दा बाहिर रहेको स्पष्ट देखिन आएको छ जुन सङ्ख्या विद्यालय उमेर समूहका कुल बालबालिकाको करिव १३.७२ % हुन आउँछ । यस विवरणको एक सकारात्मक पक्ष भनेका कुल छात्रको भन्दा छात्राको सङ्ख्या बढी रहेको देखिएको छ भने यसको अको पाटो बाट अध्ययन गर्दा सम्भवत १६ वर्ष उमेर पुगे पछि नागरिकता प्राप्त गर्न योग्य हुने हुनाले सम्भवत रोजगारीको खोजिमा बालकहरू विदेश जाने कम बढेका कारण विद्यालयमा सङ्ख्या घटेको हुन सक्ने सम्भावना रहेको अनुमान गरिएको छ ।

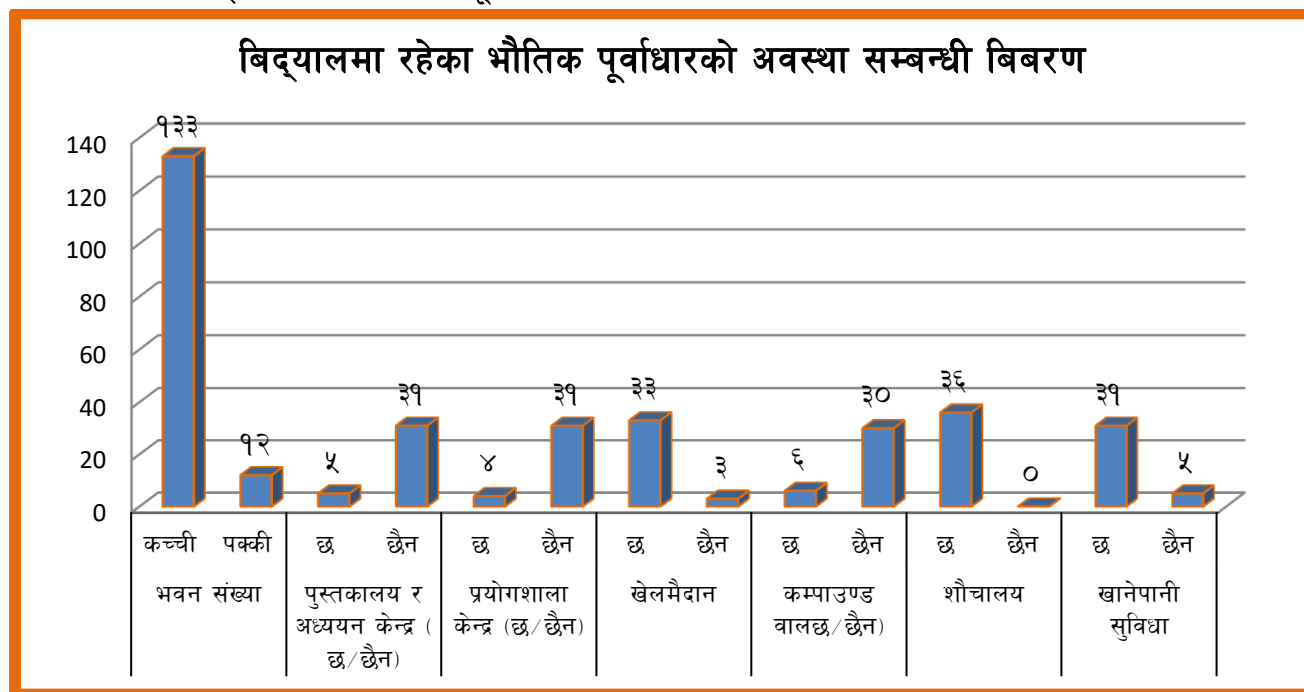
विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकहरूको सङ्ख्यात्मक र तहगत अध्ययन गर्दा सबै विद्यालयमा गरेर कुल स्वीकृत दरबन्दी सङ्ख्या १९९ रहेकोमा शिक्षक १२८ र शिक्षिका ७१ गरी २०७ जना कार्यरत रहेको देखिन्छ । स्वीकृत दरबन्दी भन्दा माथिको सङ्ख्या विद्यालयको निजी श्रोतको परिचालनबाट कार्यरत रहेको अवस्था समेत छ । विषयगत शिक्षकको अवस्था अध्ययन गर्दा गणित विषयका ९, विज्ञान विषयका ६ र अंग्रेजी विषयका १२ जना गरी कुल २७ जना मात्र रहेको अवस्था छ । शैक्षिक गुणस्तर विद्यालय शिक्षाको मुटुगत घटक हो । विद्यार्थीको शिप र क्षमता विद्यालयहरूले अवलम्बन गरेको

शैक्षिक विधि र प्रकृया साथै सिकाई उपलब्धि पूर्ण रूपले शैक्षिक गुणस्तरमा निर्भर रहन्छ । शैक्षिक गुणस्तर व्यवस्थापनमा शिक्षक शिक्षिकाको भूमिका अहम् रहन्छ । भौतिक पूर्वाधारलाई अलग गरेर हेर्ने हो भने बालबालिकाको सिकाई उपलब्धिमा आधारित शैक्षिक गुणस्तर शिक्षक शिक्षिको पाठन शिप, क्षमता र कलामा निर्भर रहन्छ । यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरूको भौतिक पूर्वाधारको अवस्था अध्ययन गर्दा ७ वटा विद्यालयमा जम्मा १२ वटा पक्की भवन बाहेक अधिकांसमा कच्ची भवन रहेका, ३१ वटामा पुस्तकालय, अध्ययन केन्द्र तथा विज्ञान प्रयोगशाला नभएको, ३ वटामा खेलमैदान नभएको तथा भएकाको हकमा समेत सामान्य अवस्थाका मात्र रहेका, ३० वटामा कम्पाउण्ड घेरावारा नभएको, सबैमा शौचालयको सुविधा रहेको भएता पनि सामान्य अवस्थामा रहेका साथै पानीको पर्याप्त व्यवस्था हुन नसकेको साथै केहि विद्यालय बोहकमा बालक र बालिकाकालागि अलग अलग शौचालयको पूर्ण व्यवस्था हुने नसकेको, ५ वटामा आज सम्म पनि खानेपानिको व्यवस्था नभएको तर डेस्कवेञ्चको हकमा भने प्रायस पूर्ण रहेको अवस्था पाईएको छ ।

शैक्षिक गुणस्तरको वर्तमान अवस्था र तीनको विकास संग सम्बन्धित विवरणको अध्ययन गर्दा संस्थागत विद्यालय बाहेक विद्यालय भर्ना दरमा थप सुधार हुन बाँकी रहेको भएता पनि निरन्तरता दर, सिकाई उपलब्ध दर, उतिर्ण दर भने पछिल्लो समयमा आएर केहि सुधारको अवस्था देखिएको छ । अन्य व्यवस्थाको हकमा १६ वटा विद्यालयमा अपाङ्ग विद्यार्थि श्रोत कक्षाको व्यवस्था हुन बाँकी रहेको, ३ वटामा एकीकृत पाठ्यक्रम लागु हुन बाँकी रहेको, ३१ वटामा इन्टरनेटको व्यवस्था नभएको, ७ वटामा विद्यालय सुधार योजना अध्यावधिक नभएको, ७ वटामा बालकलव गठन हुन नसकेको भएता पनि बालमैत्री शिक्षण विधि र विद्यालय शान्ति क्षेत्र भने सतप्रतिसतमा कार्यान्वयन भएको अवस्था रहेको छ, भने विशेष छात्रवृति तथा सुविधा प्रप्तिको अवस्था अध्ययन गर्दा कुल विद्यार्थि मध्ये दलित १४४, अपाङ्ग ४४ समेत गरी कुल १०७७ बालबालिकाले छात्रवृति र अन्य सुविधा उपभोग गरिरहेके अवस्था रहेको छ । तसर्थ उल्लेखित विवरणको गहिरो अध्ययन गर्दा आजको यस आधुनिक दुनियामा शैक्षिक संस्थाहरूले अवलम्बन गर्ने आफ्ना दैनिक कृयाकलाप, प्रकृया र पद्धतिलाई समेत वर्तमान प्रविधि सँग आवद्ध गरि सञ्चालन व्यवस्थापन गर्न सकेको अवस्थामा स्थानीय अभिभावक र सम्बन्धित सरोकारवालाहरू समेत विश्वस्त रहन सक्ने सम्भावना प्रसस्त रहेको देखिन्छ । समग्र विद्यालयको संस्थागत अवस्था तालिका नं. ३.११ देखि ३.१८ मा र चित्र नं.३.१० देखि ३.१४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं. ३.१०: विद्यालयमा रहेका भौतिक पूर्वाधारको अवस्था सम्बन्धी विवरण

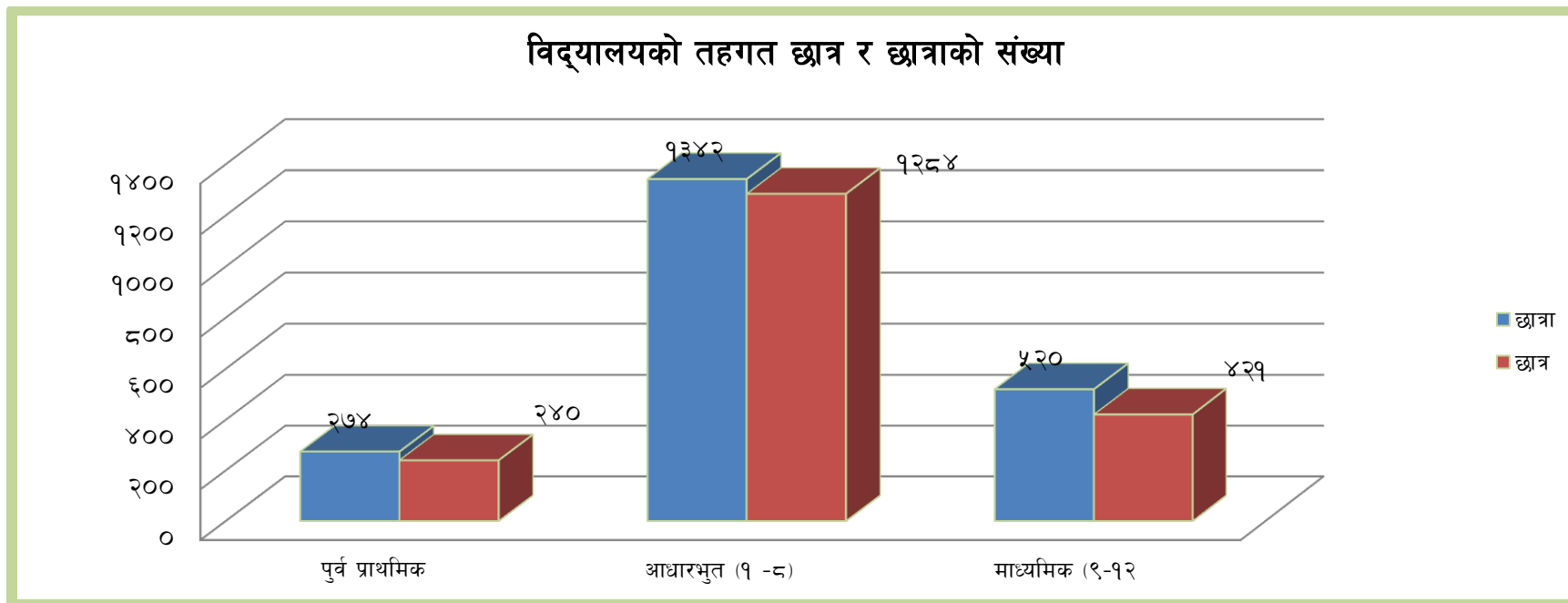
तालिका नं. ३.११: विद्यालय तथा शिक्षालयमा उपलब्ध भौतिक पूर्वाधारहरूको वर्तमान अवस्था

क्र.स	बाल विकास केन्द्र तथा विद्यालयको नाम	वडा नम्बर	भवन संख्या		पुस्तकालय र अध्ययन केन्द्र (छ/छैन)		प्रयोगशाला	डेस्क / वेञ्चको क्षमता (संख्या/जना)	खेलमैदान क्षेत्रफल (वर्ग मी.)	कम्पाउण्ड वालको किसिम (तारवार, कच्चि, पक्की)	चर्पीको सुविधा (छ/छैन)	स्वच्छ खानेपानी (छ/छैन)
			कच्ची	पक्की	कच्ची	पक्की						
१	श्री कटका मा.वि. याङपाङ	अरुण १	९		छ		छ	५×१५०	५ मि. लम्बाई १५ मि. चौडाई	सामान्य	सामान्य	सामान्य
२	श्री कोशी प्रा.वि मेनपु	अरुण १	१		छैन		छैन	४×१२	२.८ रो.	खुला छ	सामान्य	सामान्य
३	श्री जनसहयोगी प्रा.वि.	अरुण १	१					४×२०	१ रो. ९-२-०	तारजाली	छ, कच्ची	छैन
४	श्री जन प्रेमी प्रा.वि खानीगाँउ	अरुण १	२					४×२४	३ रो.	कच्ची पर्खाल	छ, पक्की	छैन
५	श्री जाल्पा प्रा.वि. गैरीछाप	अरुण १	१					५×१२=६०	०-८-०-३ रो.	खुल्ला छ	छ, कच्ची	छैन
६	श्री महाकाली प्रा.वि. जालुदुङ्गा	अरुण १	१	१		छैन	छैन	४×३०=१२०	६ रो. १०-३-१०	खुल्ला छ	छ, कच्ची	छ
७	श्री रचना प्रा.वि. देउराली	अरुण १	२		छैन	छैन	छैन	४×२७=	१ आना ४ रो.	खुल्ला छ	छ, कच्ची	राम्रो छ
८	श्री चम्पे मा.वि. चम्पे	अरुण २	६		छैन	सामान्य	सामान्य	५×११०=	५ रो.	खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
९	श्री चन्द्रेश्वरी प्रा.वि. स्वयाङ	अरुण २	४		छैन	छैन	छैन	४×२०=	४	खुल्ला छ	राम्रो	राम्रो
१०	श्री हिमशिखर प्रा.वि. कटहरे	अरुण २	२		छैन	छैन	छैन	५×२२=	३ रो.	खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
११	श्री शिद्धाकाली प्रा.वि. बोक्ताम	अरुण २	२		छैन	छैन	छैन	५×२५=		खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
१२	श्री शुर्योदय प्रा.वि.सिस्नेरी	अरुण २	१		छैन	छैन	छैन	४×२२=	१ रो. ११ आना	खुल्ला छ	मध्यम	सामान्य
१३	श्री शारदा मा.वि	अरुण ३	५	३	छैन	छ	छ	६×२००=	०.पैसा १ दाम	खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
१४	श्री सरस्वती आ.वि. रिखेटार	अरुण ३	२		छैन	छैन	छैन	४×५०=	२०२ रो.१०-१-३	खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
१५	श्री विजयवास प्रा.वि. विजयवास	अरुण ३	२		छैन	छैन	छैन	४×५०=	४ आना	खुल्ला छ	सामान्य	राम्रो
१६	श्री पञ्चकन्या प्रा.वि. माचुङ	अरुण ३	२		छैन	छैन	छैन	४×२५=	१५ आना	खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
१७	श्री रवेश्वर प्रा.वि. खोकुम्बु	अरुण ३	१	२	छैन	छैन	छैन	५×८०=	३२ रो.	खुल्ला छ	कच्ची	छैन

१८	श्री अरुणोदय प्रा.वि. चरम्बी	अरुण ४	७		छैन	छैन	छैन	५×८०=	११० रो.	खुल्ला छ	सामान्य	राम्रो
१९	श्री जाल्पा आ.वि याङ्थर्पू	अरुण ४	४	१	छैन	छैन	छैन	५×३२=	१.८.०.०	खुल्ला छ	राम्रो	सामान्य
२०	श्री विजया प्रा.वि गुफा	अरुण ४	३	१	छैन	छैन	छैन	५×५०=	९५ रो.	खुल्ला छ	कच्ची	छ, सामान्य
२१	श्री कौशिका प्रा.वि चेचेलुङ	अरुण ४	२	३	छैन	छैन	छैन	५×२०=	१२ रो.	खुल्ला छ	राम्रो	ठिकै छ
२२	श्री अरुण प्रा.वि वरडाडा	अरुण ४	१	१	छैन	छैन	छैन	२५	४ रो. २ रो.	खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
२३	श्री विश्वप्रेमी मा.वि	अरुण ५	१२		छ	छ	छ	५×२००=	३६ रोपनी	आंशिक छ	राम्रो	छ
२४	श्री पञ्चकन्या आ.वि	अरुण ५	१२		छैन		छैन	१०५=	१ रो. भएको	आंशिक छ	राम्रो	राम्रो
२५	श्री श्रीखण्ड प्रा.वि माडसुवा	अरुण ५	७		छैन		छैन	५×५०=	३ आना ० पै.१दाम	छैन	राम्रो	छैन
२६	श्री विश्वविद्योदय आ.वि	अरुण ५	४		छैन		छ	५×११९=	१ रो.	खुल्ला छ	ठिक	सामान्य
२७	श्री महेन्द्रोदय मा.वि जरायोटा	अरुण ६	६		छ		छ	५×२००=	६ रो.	खुल्ला छ	ठिक	सामान्य
२८	श्री मकालु प्रा.वि धाउखानी	अरुण ६	६		छैन		छैन	४×२५=	१ रो. ८ आना	खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
२९	श्री सुयोंदय प्रा.वि.रानीटार	अरुण ६	५		छैन		छैन	५×२०=		खुल्ला छ	राम्रो	राम्रो
३०	श्री अरुण गंगा प्रा.वि. गुर्धने	अरुण ६	२		छैन		छैन	४×१५=	४ रो. ३ आना ० पैसा १ दाम	खुल्ला छ	जिर्ण	सामान्य
३१	श्री बाल संसारी प्रा.वि. माभीटार	अरुण ६	४		छैन		छैन	४×१०=	४ रो.	खुल्ला छ	राम्रो	सामान्य
३२	श्री कोशी प्रा.वि भण्डारीगाँउ	अरुण ६	३		छैन		छैन	५×३०=	२ रो.	राम्रो	सामान्य	सामान्य
३३	श्री सगरमाथा मा.वि. सिकोटार	अरुण ७	७		छैन		छैन	५×५५=		खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
३४	श्री जनश्र मवालकल्याण प्रा.वि. दिपलटार	अरुण ७	२		छैन		छैन	५×४०=	३ रो.	खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
३५	श्री साकेवा प्रा.वि. खाल्डे	अरुण ७	१		छैन		छैन	५×१५=	४ रो.	खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
३६	श्री प्याउली बोडीङ्ग स्कुल प्याउली	अरुण ७	१		छ		छैन	४×५५=	४ रो.	खुल्ला छ	सामान्य	सामान्य
जम्मा			१३३	१२								

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

चित्र नं. ३.११: तहगत रुपमा विद्यालयमा छात्र र छात्राको संख्यात्मक बिबरण

तालिका नं. ३.१२: विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकाको तहगत सङ्ख्यात्मक बिबरण

क्र.स	विद्यालयको नाम	वडा नम्बर	विद्यालयको किसिम (सामुदायिक संस्थागत, गुम्बा)	पुर्व प्राथमिक			आधारभुत (१ -८)			माध्यमिक (९-१२)			जम्मा		
				छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	श्री कटका मा.वि. याङपाङ	अरुण १	सामुदायिक	१३	७	२०	८३	६४	१४७	८३	७१	१५४	१७९	१४२	३२१
२	श्री कोशी प्रा.वि मेनपु	अरुण १	सामुदायिक	८	५	१३	१२	१२	२४				२०	१७	३७
३	श्री जनसहयोगी प्रा.वि.	अरुण १	सामुदायिक	१८	२३	४१			०				१८	२३	४१

४	श्री जन प्रेमी प्रा.वि खानीगाँउ	अरुण १	सामुदायिक	६	५	११	५०	५५	१०५				५६	६०	११६
५	श्री जाल्पा प्रा.वि. गैरीछाप	अरुण १	सामुदायिक	२	२	४	३५	३०	६५				३७	३२	६९
६	श्री महाकाली प्रा.वि. जाल्दुङ्गा	अरुण १	सामुदायिक	२	२	४	२६	२१	४७				२८	२३	५१
७	श्री रचना प्रा.वि. देउराली	अरुण १	सामुदायिक	६	७	१३	२०	२५	४५				२६	३२	५८
८	श्री चम्पे मा.वि. चम्पे	अरुण २	सामुदायिक	१२	१२	२४	११५	११५	२३०	६३	७०	१३३	१९०	१९७	३८७
९	श्री चन्द्रेश्वरी प्रा.वि. स्वन्थाङ	अरुण २	सामुदायिक	४	५	९	३०	२८	५८				३४	३३	६७
१०	श्री हिमशिखर प्रा.वि. कटहरे	अरुण २	सामुदायिक	४	७	११	२२	२६	४८				२६	३३	५९
११	श्री शिद्धाकाली प्रा.वि. बोक्ताम	अरुण २	सामुदायिक				२६	२३	४९				२६	२३	४९
१२	श्री शूर्योदय प्रा.वि.सिस्नेरी	अरुण २	सामुदायिक	८	४	१२	१५	१४	२९				२३	१८	४१
१३	श्री शारदा मा.वि	अरुण ३	सामुदायिक	७	५	१२	१४३	१४३	२८६	१४८	९२	२४०	२९८	२४०	५३८
१४	श्री सरस्वती आ.वि. रिखेटार	अरुण ३	सामुदायिक	२२	८	३०	३२	१८	५०				५४	२६	८०
१५	श्री विजयवास प्रा.वि विजयवास	अरुण ३	सामुदायिक	१०	५	१५	१८	२१	३९				२८	२६	५४
१६	श्री पञ्चकन्या प्रा.वि. माचुङ	अरुण ३	सामुदायिक	१२	७	१९	१९	१६	३५				३१	२३	५४
१७	श्री रवेश्वर प्रा.वि. खोकुम्बु	अरुण ३	सामुदायिक	७	३	१०	१४	१३	२७				२१	१६	३७
१८	श्री अरुणोदय प्रा.वि. चरम्बी	अरुण ४	सामुदायिक	८	१०	१८	९६	९०	१८६				१०४	१००	२०४
१९	श्री जाल्पा आ.वि याङ्थर्पू	अरुण ४	सामुदायिक	१०	८	१८	९८	९६	१९४				१०८	१०४	२१२
२०	श्री विजया प्रा.वि गुफा	अरुण ४	सामुदायिक	११	५	१६	१६	१९	३५				२७	२४	५१
२१	श्री कौशिका प्रा.वि चेचेलुङ	अरुण ४	सामुदायिक	८	५	१३	१४	२४	३८				२२	२९	५१
२२	श्री अरुण प्रा.वि वरडाडा	अरुण ४	सामुदायिक	८	८	१६	३	६	९				११	१४	२५
२३	श्री विश्वप्रेमी मा.वि	अरुण ५	सामुदायिक	३	८	११	८३	६४	१४७	८३	६४	१४७	१६९	१३६	३०५
२४	श्री पञ्चकन्या आ.वि	अरुण ५	सामुदायिक	९	१०	१९	८३	६४	१४७				९२	७४	१६६
२५	श्री श्रीखण्ड प्रा.वि माङ्सुवा	अरुण ५	सामुदायिक	१०	५	१५	१६	१४	३०				२६	१९	४५
२६	श्री विश्वविद्योदय आ.वि	अरुण ५	सामुदायिक	९	४	१३	२०	१८	३८				२९	२२	५१
२७	श्री महेन्द्रोदय मा.वि जरायोटार	अरुण ६	सामुदायिक	११	११	२२	६४	६४	१२८	८०	७०	१५०	१५५	१४५	३००

२८	श्री मकालु प्रा.वि धाउखानी	अरुण ६	सामुदायिक	१०	८	१८	१५	१३	२८				२५	२१	४६
२९	श्री सूर्योदय प्रा.वि.रानीटार	अरुण ६	सामुदायिक	२	३	५	१५	८	२३				१७	११	२८
३०	श्री अरुण गंगा प्रा.वि. गुर्धने	अरुण ६	सामुदायिक	०	०	०	२५	२७	५२				२५	२७	५२
३१	श्री बाल संसारी प्रा.वि. माभीटार	अरुण ६	सामुदायिक	६	५	११	९	८	१७				१५	१३	२८
३२	श्री कोशी प्रा.वि भण्डारीगाँउ	अरुण ६	सामुदायिक	७	७	१४	३५	३०	६५				४२	३७	७९
३३	श्री सगरमाथा मा.वि. सिकोटार	अरुण ७	सामुदायिक	११	१०	२१	४१	५०	९१	११	१४	२५	६३	७४	१३७
३४	श्री जनश्र मवालकल्याण प्रा.वि. दिपलटार	अरुण ७	सामुदायिक	३	६	९	५	७	१२				८	१३	२१
३५	श्री साकेवा प्रा.वि. खाल्डे	अरुण ७	सामुदायिक	२	६	८	४	६	१०				६	१२	१८
३६	श्री प्याउली बोडीड स्कुल प्याउली	अरुण ७	निजि	५	१४	१९	४०	५२	९२				४५	६६	१११
जम्मा				२७४	२४०	५१४	१३४२	१२८४	२६२६	४६८	३८१	८४९	२०८४	१९०५	३९८९

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

तालिका नं. ३.१३: विद्यालयगत शिक्षक दरबन्दी र कार्यरत शिक्षक विवरण

क्र.स	विद्यालयको नाम	वडा नम्बर	किसिम (सामुदायिक, संस्थागत, गुम्बा)	स्वीकृत दरबन्दी संख्या	कार्यरत शिक्षक संख्या		कार्यरत जम्मा संख्या	महिला शिक्षक संख्या		विषयगत शिक्षक संख्या		
					शिक्षक	शिक्षिका		आधारभुत	मा.वि	गणित	विज्ञान	अंग्रेजी
१	श्री कटका मा.वि. याडपाड	अरुण १	सामुदायिक	१५	१२	५	१७			१	०	२
२	श्री कोशी प्रा.वि मेनपु	अरुण १	सामुदायिक	१	१		१					
३	श्री जनसहयोगी प्रा.वि.	अरुण १	सामुदायिक	३	१	२	३					
४	श्री जन प्रेमी प्रा.वि खानीगाँउ	अरुण १	सामुदायिक	१	१	१	२					
५	श्री जाल्पा प्रा.वि. गैरीछाप	अरुण १	सामुदायिक	१		२	२					
६	श्री महाकाली प्रा.वि. जालुदुङ्गा	अरुण १	सामुदायिक	३	२	१	३					
७	श्री रचना प्रा.वि. देउराली	अरुण १	सामुदायिक	३	१	२	३					
८	श्री चम्पे मा.वि. चम्पे	अरुण २	सामुदायिक	१३	८	५	१३	४	१	१	१	१
९	श्री चन्द्रेश्वरी प्रा.वि. स्वय्याड	अरुण २	सामुदायिक	३	१	३	४					
१०	श्री हिमशिखर प्रा.वि. कटहरे	अरुण २	सामुदायिक	३		३	३					

११	श्री शिद्धाकाली प्रा.वि. वोक्ताम	अरुण २	सामुदायिक	९	७	२	९					
१२	श्री सूर्योदय प्रा.वि.सिस्नेरी	अरुण २	सामुदायिक	१	१		१					
१३	श्री शारदा मा.वि	अरुण ३	सामुदायिक	२०	१४	६	२०	४	१	२	१	३
१४	श्री सरस्वती आ.वि. रिखेटार	अरुण ३	सामुदायिक	६	३	३	६					
१५	श्री विजयवास प्रा.वि. विजयवास	अरुण ३	सामुदायिक	३	२	१	३					
१६	श्री पञ्चकन्या प्रा.वि. माचुड	अरुण ३	सामुदायिक	२	२	१	३					
१७	श्री रवेश्वर प्रा.वि. खोकुम्बु	अरुण ३	सामुदायिक	२	१	१	२					
१८	श्री अरुणोदय प्रा.वि. चरम्बी	अरुण ४	सामुदायिक	१४	११	३	१४			१	१	१
१९	श्री जाल्पा आ.वि. याड्थर्पू	अरुण ४	सामुदायिक	८	७	२	९	३				
२०	श्री विजया प्रा.वि. गुफा	अरुण ४	सामुदायिक	३	१	२	३					
२१	श्री कौशिका प्रा.वि. चेचेलुड	अरुण ४	सामुदायिक	२	२		२					
२२	श्री अरुण प्रा.वि. वरडाडा	अरुण ४	सामुदायिक	१		१	१					
२३	श्री विश्वप्रेमी मा.वि	अरुण ५	सामुदायिक	२४	१७	७	२४	७	५	२	१	२
२४	श्री पञ्चकन्या आ.वि	अरुण ५	सामुदायिक	५	३	२	५	१				
२५	श्री श्रीखण्ड प्रा.वि. माडसुवा	अरुण ५	सामुदायिक	३	३	१	४					
२६	श्री विश्वविद्योदय आ.वि	अरुण ५	सामुदायिक	३	१	१	२					
२७	श्री महेन्द्रोदय मा.वि. जरायोटार	अरुण ६	सामुदायिक	१५	११	४	१५	४		१	१	२
२८	श्री मकालु प्रा.वि. धाउखानी	अरुण ६	सामुदायिक	३	१	२	३					
२९	श्री सूर्योदय प्रा.वि. रानीटार	अरुण ६	सामुदायिक	२	१	१	२					
३०	श्री अरुण गंगा प्रा.वि. गुर्धने	अरुण ६	सामुदायिक	३	३		३					
३१	श्री बाल संसारी प्रा.वि. माभ्नीटार	अरुण ६	सामुदायिक	१	१	१	२					
३२	श्री कोशी प्रा.वि. भण्डारीगाँउ	अरुण ६	सामुदायिक	२	१	१	२					
३३	श्री सगरमाथा मा.वि. सिक्रोटार	अरुण ७	सामुदायिक	१२	६	६	१२	४	८	१	१	१
३४	श्री जनश्र मवालकल्याण प्रा.वि. दिपलटार	अरुण ७	सामुदायिक				०					
३५	श्री साकेवा प्रा.वि. खाल्डे	अरुण ७	सामुदायिक	२	१	१	२					
३६	श्री प्याउली बोडीड स्कूल प्याउली	अरुण ७	सामुदायिक	७	१	६	७					

जम्मा			१९९	१२८	७९	२०७	२७	१५	९	६	१२
स्वीकृत दरबन्दीका आधारमा %						१०४.०२					

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

तालिका नं. ३.१४: भर्ना दर, निरन्तरता दर, सिकाई उपलब्धी दर

क्र.स	विद्यालयको नाम	वडा नम्बर	खुद भर्ना दर			निरन्तरता दर			सिकाई उपलब्धी दर			उत्तिर्ण दर		
			पूर्व प्राथमिक	आधारभूत	मा.वि.	पूर्व प्राथमिक	आधारभूत	मा.वि.	कक्षा ८	कक्षा १०	कक्षा १२	कक्षा ८	कक्षा १०	कक्षा १२
१	श्री कटका मा.वि. याङपाङ	अरुण १	२०			२०	१४७	१५४	५४	५१		५४	५१	
२	श्री कोशी प्रा.वि मेनपु	अरुण १	१३			१३								
३	श्री जनसहयोगी प्रा.वि.	अरुण १	४१			४१								
४	श्री जन प्रेमी प्रा.वि खानीगाँउ	अरुण १	११			११								
५	श्री जाल्पा प्रा.वि. गैरीछाप	अरुण १	४			४								
६	श्री महाकाली प्रा.वि. जालुदुङगा	अरुण १												
७	श्री रचना प्रा.वि. देउराली	अरुण १	१३		१३									
८	श्री चम्पे मा.वि. चम्पे	अरुण २	२४		२४			३६	४५		३६	४५		
९	श्री चण्डेश्वरी प्रा.वि. स्वच्याङ	अरुण २	९		९									
१०	श्री हिमशिखर प्रा.वि. कटहरे	अरुण २	११		११									
११	श्री शिद्धाकाली प्रा.वि. वोक्ताम	अरुण २												
१२	श्री श्रुयोदय प्रा.वि.सिस्नेरी	अरुण २	१२		१२									
१३	श्री शारदा मा.वि	अरुण ३	१२		१२									
१४	श्री सरस्वती आ.वि. रिखेटार	अरुण ३	३०		३०	५०								
१५	श्री विजयवास प्रा.वि विजयवास	अरुण ३	१५		१५									
१६	श्री पञ्चकन्या प्रा.वि. माचुङ	अरुण ३	१९		१९									
१७	श्री रवेश्वर प्रा.वि. खोकुम्बु	अरुण ३	१०		१०									
१८	श्री अरुणोदय प्रा.वि. चरम्बी	अरुण ४	१८		१८									

१९	श्री जाल्पा आ.वि. याङ्थर्पू	अरुण ४	१८		१८			२९						
२०	श्री विजया प्रा.वि. गुफा	अरुण ४	६		६									
२१	श्री कौशिका प्रा.वि. चेचेलुड	अरुण ४	१३		१३									
२२	श्री अरुण प्रा.वि. वरडाडा	अरुण ४	१६		१६									
२३	श्री विश्वप्रेमी मा.वि.	अरुण ५	११		११		१४७							
२४	श्री पञ्चकन्या आ.वि.	अरुण ५	११		११									
२५	श्री श्रीखण्ड प्रा.वि. माडसुवा	अरुण ५	१५		१५									
२६	श्री विश्वविद्योदय आ.वि.	अरुण ५	६		६									
२७	श्री महेन्द्रोदय मा.वि. जरायोटार	अरुण ६	२२		२२									
२८	श्री मकालु प्रा.वि. धाउखानी	अरुण ६	१८		१८									
२९	श्री सुर्योदय प्रा.वि. रानीटार	अरुण ६	५		५									
३०	श्री अरुण गंगा प्रा.वि. गुर्घने	अरुण ६	१६		१६									
३१	श्री बाल संसारी प्रा.वि. माभीटार	अरुण ६	११		११									
३२	श्री कोशी प्रा.वि. भण्डारीगाँउ	अरुण ६	१४		१४									
३३	श्री सगरमाथा मा.वि. सिक्रोटार	अरुण ७	२१		२१									
३४	श्री जनश्र मवालकल्याण प्रा.वि. दिपलटार	अरुण ७	९		९									
३५	श्री साकेवा प्रा.वि. खाल्डे	अरुण ७	८		८									
३६	श्री प्याउली बोडीड स्कूल प्याउली	अरुण ७	१९		१९									

श्रोतः संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

तालिका नं. ३.१५: विद्यालयगत बालबालिकालाई उपलब्ध दिवा खाजाको अवस्था

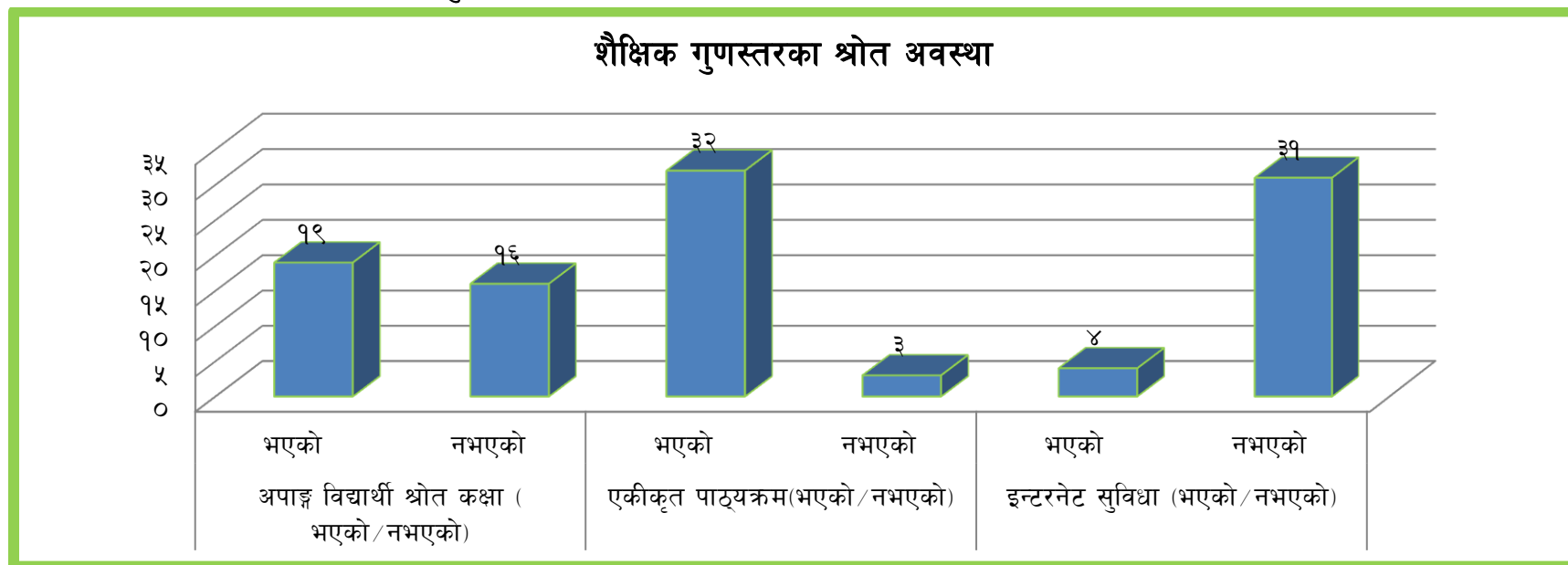
क्र.स	विद्यालयको नाम	वडा नम्बर	जम्मा विद्यार्थी		आधारभूत शिक्षा पुरा गर्ने विद्यार्थी		छात्रवृत्ती वा अन्य सुविधा पाउने विद्यार्थी		दिवा खाजा खान पाउने विद्यार्थी		कक्षा ९ मा प्राविधिक विषयमा भर्ना हुने विद्यार्थी		विज्ञान विषयमा कक्षा ११ मा भर्ना हुने विद्यार्थी	
			छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा
१	श्री कटका मा.वि. याङ्पाड	अरुण १												

२	श्री कोशी प्रा.वि मेनपु	अरुण १	१२	१६			१६							
३	श्री जनसहयोगी प्रा.वि.	अरुण १	२३	१८			१८							
४	श्री जन प्रेमी प्रा.वि खानीगाँउ	अरुण १	१६	११			११							
५	श्री जाल्या प्रा.वि. गैरीछाप	अरुण १	९	१०			१०							
६	श्री महाकाली प्रा.वि. जालुदुङ्गा	अरुण १	२१	२६			२६	दिएको छैन						
७	श्री रचना प्रा.वि. देउराली	अरुण १	२५	२०			२०							
८	श्री चम्पे मा.वि. चम्पे	अरुण २	१२५	११५			११५							
९	श्री चन्द्रेश्वरी प्रा.वि. स्वय्याड	अरुण २	३०	२८			२८							
१०	श्री हिमशिखर प्रा.वि. कटहरे	अरुण २	२३	१९			१५		दिएको छैन					
११	श्री शिद्धाकाली प्रा.वि. वोक्ताम	अरुण २	२३	२६			२६		दिएको छैन					
१२	श्री श्योदय प्रा.वि.सिस्नेरी	अरुण २	१५	१४			१४							
१३	श्री शारदा मा.वि	अरुण ३	२३६	२९१			१४३							
१४	श्री सरस्वती आ.वि. रिखेटार	अरुण ३	३२	१८			१८							
१५	श्री विजयवास प्रा.वि विजयवास	अरुण ३	१८	२१			२१							
१६	श्री पञ्चकन्या प्रा.वि. माचुङ	अरुण ३	२३	२१			२१							
१७	श्री रवेश्वर प्रा.वि. खोकुम्बु	अरुण ३	१३	१४			१४		दिएको छैन					
१८	श्री अरुणोदय प्रा.वि. चरम्बी	अरुण ४	१५६	१४०			४०		दिएको छैन					
१९	श्री जाल्या आ.वि याङ्थर्पू	अरुण ४	९६	९७					दिएको छैन					
२०	श्री विजया प्रा.वि गुफा	अरुण ४	१६	१९			१९		दिएको छैन					
२१	श्री कौशिका प्रा.वि चेचेलुङ	अरुण ४	२४	१४			१४		दिएको छैन					
२२	श्री अरुण प्रा.वि वरडाडा	अरुण ४	११	६			६		दिएको छैन					
२३	श्री विश्वप्रेमी मा.वि	अरुण ५	१६६	१२८			८३							
२४	श्री पञ्चकन्या आ.वि	अरुण ५	६४	८३			८३							
२५	श्री श्रीखण्ड प्रा.वि माङ्सुवा	अरुण ५	१६	१४			१४		दिएको छैन	दिने शर्त				

२६	श्री विश्वविद्योदय आ.वि	अरुण ५	२०	१८				१८						
२७	श्री महेन्द्रोदय मा.वि जरायोटा	अरुण ६	१५०	१६०										
२८	श्री मकालु प्रा.वि धाउखानी	अरुण ६	२५	२१				२५						
२९	श्री सुर्योदय प्रा.वि.रानीटा	अरुण ६	१५	८				८	छैन					
३०	श्री अरुण गंगा प्रा.वि. गुर्धने	अरुण ६	२७	२५				२५						
३१	श्री बाल संसारी प्रा.वि. माभीटा	अरुण ६	८	९				९						
३२	श्री कोशी प्रा.वि भण्डारीगाँउ	अरुण ६	२१	२१				२१						
३३	श्री सगरमाथा मा.वि. सिकोटा	अरुण ७	३५	३०				३०						
३४	श्री जनश्र मवालकल्याण प्रा.वि. दिपलटा	अरुण ७	९	१२				१२						
३५	श्री साकेवा प्रा.वि. खाल्डे	अरुण ७	१०	१०				१०						

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

चित्र नं. ३.१२: विद्यालयमा वर्तमान शैक्षिक गुणस्तरको अवस्था सम्बन्धी विवरण

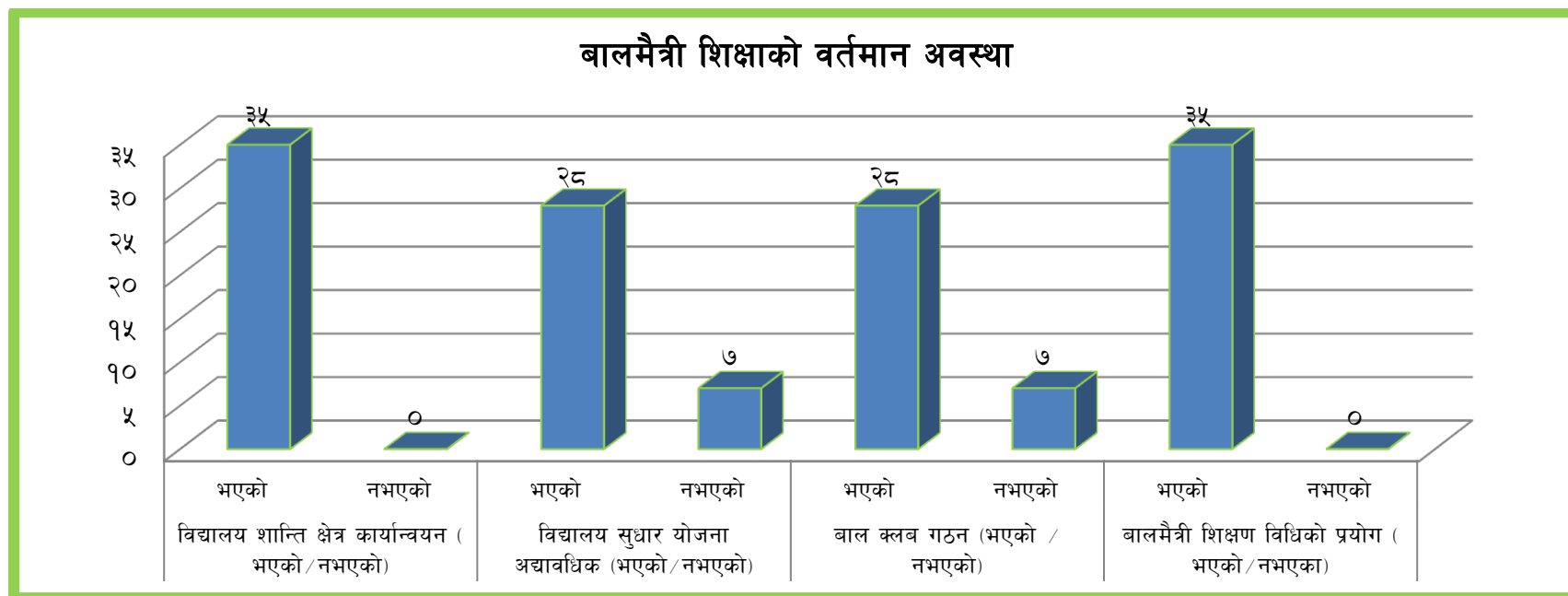
तालिका नं. ३.१६: विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सम्बन्धी अवस्था

क्र.स	विद्यालयको नाम	वडा नम्बर	अपाङ्ग विद्यार्थी श्रोत कक्षा (भएको/नभएको)	CBEGRA कार्यान्वयन (भएको/नभएको)	एकीकृत पाठ्यक्रम(भएको/नभएको)	इन्टरनेट सुविधा (भएको/नभएको)	छुट्टै प्रधानाध्यापक दरबन्दी (भएको/नभएको)
१	श्री कटका मा.वि. याङपाङ	अरुण १	भएको -१३		भएको	भएको	नभएको
२	श्री कोशी प्रा.वि मेनपु	अरुण १	नभएको		भएको	भएको	नभएको
३	श्री जनसहयोगी प्रा.वि.	अरुण १	छात्रा -२		भएको	भएको	नभएको
४	श्री जन प्रेमी प्रा.वि खानीगाँउ	अरुण १	नभएको		भएको	नभएको	नभएको
५	श्री जाल्पा प्रा.वि. गैरीछाप	अरुण १	नभएको		भएको	नभएको	नभएको
६	श्री महाकाली प्रा.वि. जालुढुङ्गा	अरुण १	नभएको		भएको	नभएको	नभएको
७	श्री रचना प्रा.वि. देउराली	अरुण १			भएको	नभएको	नभएको
८	श्री चम्पे मा.वि. चम्पे	अरुण २	सामान्य		भएको	भएको	नभएको
९	श्री चन्डेश्वरी प्रा.वि. स्वच्याङ	अरुण २	नभएको		भएको	नभएको	नभएको
१०	श्री हिमशिखर प्रा.वि. कटहरे	अरुण २	भएको २		नभएको	नभएको	नभएको
११	श्री शिद्धाकाली प्रा.वि. वोक्ताम	अरुण २	नभएको		भएको	नभएको	नभएको
१२	श्री शूर्योदय प्रा.वि.सिस्नेरी	अरुण २	नभएको		भएको	नभएको	नभएको
१३	श्री शारदा मा.वि	अरुण ३	भएको -२		भएको	नभएको	नभएको
१४	श्री सरस्वती आ.वि. रिखेटार	अरुण ३			भएको	नभएको	नभएको
१५	श्री विजयवास प्रा.वि विजयवास	अरुण ३	भएको -२		भएको	नभएको	नभएको
१६	श्री पञ्चकन्या प्रा.वि. माचुङ	अरुण ३	भएको		भएको	नभएको	नभएको
१७	श्री रवेश्वर प्रा.वि. खोकुम्बु	अरुण ३	भएको		भएको	नभएको	नभएको
१८	श्री अरुणोदय प्रा.वि. चरम्बी	अरुण ४	भएको		भएको	नभएको	नभएको
१९	श्री जाल्पा आ.वि याङथर्पु	अरुण ४	भएको		भएको	नभएको	नभएको
२०	श्री विजया प्रा.वि गुफा	अरुण ४	भएको -१		भएको	नभएको	नभएको
२१	श्री कौशिका प्रा.वि चेचेलुङ	अरुण ४	भएको		भएको	नभएको	नभएको
२२	श्री अरुण प्रा.वि वरडाडा	अरुण ४	भएको		नभएको	नभएको	नभएको
२३	श्री विश्वप्रेमी मा.वि	अरुण ५	भएको ५		नभएको	नभएको	नभएको
२४	श्री पञ्चकन्या आ.वि	अरुण ५	भएको १		भएको	नभएको	नभएको

२५	श्री श्रीखण्ड प्रा.वि माडसुवा	अरुण ५	भएको १		भएको	नभएको	नभएको
२६	श्री विश्वविद्योदय आ.वि	अरुण ५	भएको १		भएको	नभएको	नभएको
२७	श्री महेन्द्रोदय मा.वि जरायोटा	अरुण ६	भएको १		भएको	नभएको	नभएको
२८	श्री मकालु प्रा.वि धाउखानी	अरुण ६	भएको १		भएको	नभएको	नभएको
२९	श्री सुर्योदय प्रा.वि.रानीटार	अरुण ६	भएको १		भएको	नभएको	नभएको
३०	श्री अरुण गंगा प्रा.वि. गुर्धने	अरुण ६	भएको १		भएको	नभएको	नभएको
३१	श्री बाल संसारी प्रा.वि. माभीटार	अरुण ६	भएको		भएको	नभएको	नभएको
३२	श्री कोशी प्रा.वि भण्डारीगाँउ	अरुण ६	भएको		भएको	नभएको	नभएको
३३	श्री सगरमाथा मा.वि. सिक्रोटा	अरुण ७	भएको		भएको	नभएको	नभएको
३४	श्री जनश्र मवालकल्याण प्रा.वि. दिपलटार	अरुण ७	भएको		भएको	नभएको	नभएको
३५	श्री साकेवा प्रा.वि. खाल्डे	अरुण ७	भएको		भएको	नभएको	नभएको

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

चित्र नं. ३.१३ बालमैत्री शिक्षा सम्बन्धी विवरण

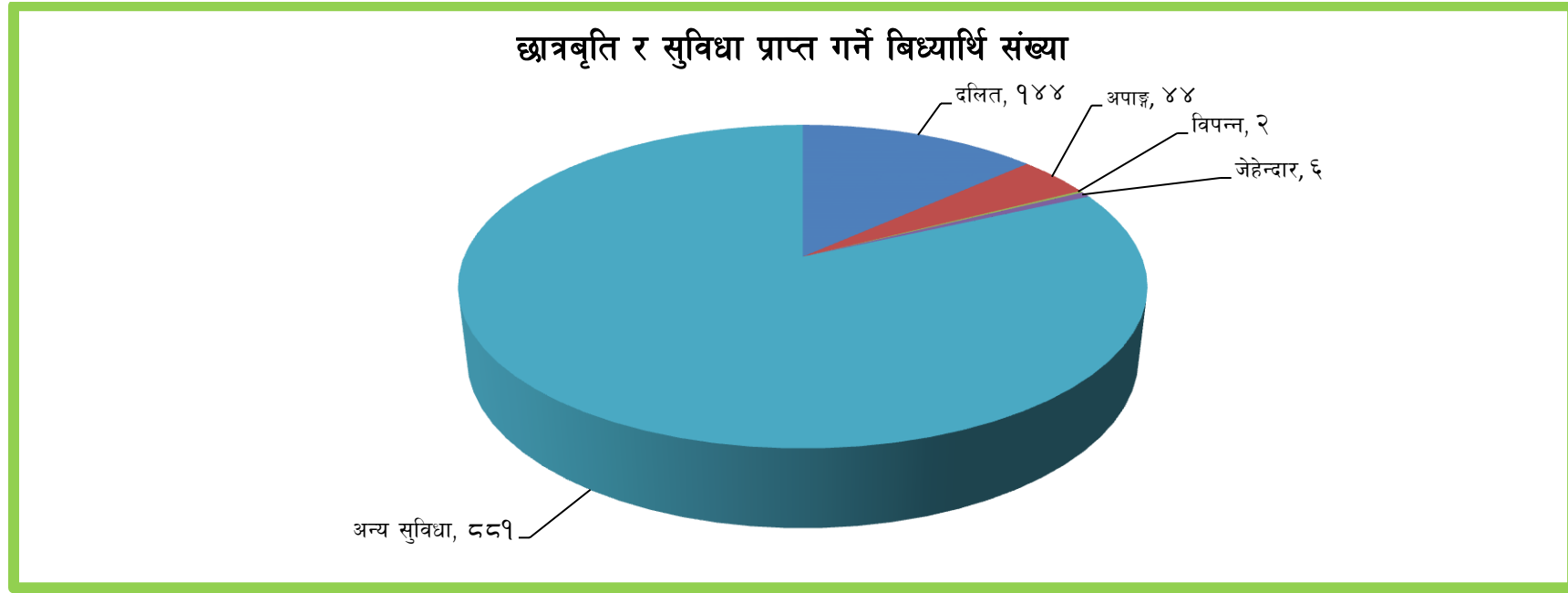
तालिका नं. ३.१७: विद्यालयमा बालमैत्री शिक्षा तथा शिक्षणको वर्तमान अवस्था सम्बन्धी विवरण

क्र.स	विद्यालयको नाम	वडा नम्बर	विद्यालय शान्ति क्षेत्र कार्यान्वयन (भएको/नभएको)	विद्यालय सुधार योजना अद्यावधिक (भएको/नभएको)	बाल क्लब गठन (भएको / नभएको)	बालमैत्री शिक्षण विधिको प्रयोग (भएको/नभएका)
१	श्री कटका मा.वि. याङपाङ	अरुण १	भएको	भएको	भएको	भएको
२	श्री कोशी प्रा.वि मेनपु	अरुण १	भएको	भएको	भएको	भएको
३	श्री जनसहयोगी प्रा.वि.	अरुण १	भएको	भएको	भएको	भएको
४	श्री जन प्रेमी प्रा.वि खानीगाँउ	अरुण १	भएको	भएको	भएको	भएको
५	श्री जाल्पा प्रा.वि. गैरीछाप	अरुण १	भएको	नभएको	नभएको	भएको
६	श्री महाकाली प्रा.वि. जालुदुङ्गा	अरुण १	भएको	भएको	भएको	भएको
७	श्री रचना प्रा.वि. देउराली	अरुण १	भएको	भएको	भएको	भएको
८	श्री चम्पे मा.वि. चम्पे	अरुण २	भएको	भएको	भएको	भएको
९	श्री चन्द्रेश्वरी प्रा.वि. स्वच्याङ	अरुण २	भएको	भएको	भएको	भएको
१०	श्री हिमशिखर प्रा.वि. कटहरे	अरुण २	भएको	भएको	भएको	भएको
११	श्री शिद्धाकाली प्रा.वि. वोक्ताम	अरुण २	भएको	भएको	भएको	भएको
१२	श्री शूर्योदय प्रा.वि.सिस्नेरी	अरुण २	भएको	भएको	भएको	भएको
१३	श्री शारदा मा.वि	अरुण ३	भएको	भएको	भएको	भएको
१४	श्री सरस्वती आ.वि. रिखेटार	अरुण ३	भएको	भएको	भएको	भएको
१५	श्री विजयवास प्रा.वि विजयवास	अरुण ३	भएको	भएको	भएको	भएको
१६	श्री पञ्चकन्या प्रा.वि. माचुङ	अरुण ३	भएको	भएको	भएको	भएको
१७	श्री रवेश्वर प्रा.वि. खोकुम्बु	अरुण ३	भएको	नभएको	नभएको	भएको
१८	श्री अरुणोदय प्रा.वि. चरम्बी	अरुण ४	भएको	नभएको	नभएको	भएको
१९	श्री जाल्पा आ.वि याङ्थर्पू	अरुण ४	भएको	नभएको	नभएको	भएको
२०	श्री विजया प्रा.वि गुफा	अरुण ४	भएको	भएको	भएको	भएको
२१	श्री कौशिका प्रा.वि चेचेलुङ	अरुण ४	भएको	नभएको	नभएको	भएको
२२	श्री अरुण प्रा.वि वरडाडा	अरुण ४	भएको	नभएको	नभएको	भएको
२३	श्री विश्वप्रेमी मा.वि	अरुण ५	भएको	नभएको	नभएको	भएको
२४	श्री पञ्चकन्या आ.वि	अरुण ५	भएको	भएको	भएको	भएको

२५	श्री श्रीखण्ड प्रा.वि माडसुवा	अरुण ५	भएको	भएको	भएको	भएको
२६	श्री विश्वविद्योदय आ.वि	अरुण ५	भएको	भएको	भएको	भएको
२७	श्री महेन्द्रोदय मा.वि जरायोटा	अरुण ६	भएको	भएको	भएको	भएको
२८	श्री मकालु प्रा.वि धाउखानी	अरुण ६	भएको	भएको	भएको	भएको
२९	श्री सुर्योदय प्रा.वि.रानीटार	अरुण ६	भएको	भएको	भएको	भएको
३०	श्री अरुण गंगा प्रा.वि. गुर्धने	अरुण ६	भएको	भएको	भएको	भएको
३१	श्री बाल संसारी प्रा.वि. माभीटार	अरुण ६	भएको	भएको	भएको	भएको
३२	श्री कोशी प्रा.वि भण्डारीगाँउ	अरुण ६	भएको	भएको	भएको	भएको
३३	श्री सगरमाथा मा.वि. सिक्कोटार	अरुण ७	भएको	भएको	भएको	भएको
३४	श्री जनश्र मवालकल्याण प्रा.वि. दिपलटार	अरुण ७	भएको	भएको	भएको	भएको
३५	श्री साकेवा प्रा.वि. खाल्डे	अरुण ७	भएको	भएको	भएको	भएको

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

चित्र नं. ३.१४: छात्रवृत्ति तथा लक्षित सुविधाको विवरण

तालिका नं. ३.१८: विद्यालयमा बालबालिकालाई उपलब्ध छात्रवृत्ति तथा लक्षित सुविधाको विवरण

क्र.स	विद्यालयको नाम र ठेगाना (किसिम र तह)	वडा नम्बर	छात्रवृत्तिको किसिम अनुसार										जम्मा
			दलित		अपाङ्ग		विपन्न		जेहेन्दार		अन्य सुविधा		
			छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	
१	श्री कटका मा.वि. याङपाङ	अरुण १	६	७	७	६						२६०	२६६
२	श्री कोशी प्रा.वि मेनपु	अरुण १											०
३	श्री जनसहयोगी प्रा.वि.	अरुण १		३		२						१३	१८
४	श्री जन प्रेमी प्रा.वि खानीगाँउ	अरुण १			१							३	४
५	श्री जाल्पा प्रा.वि. गैरीछाप	अरुण १										१०	१०
६	श्री महाकाली प्रा.वि. जालुढुङ्गा	अरुण १										२६	२६
७	श्री रचना प्रा.वि. देउराली	अरुण १	१	१									२
८	श्री चम्पे मा.वि. चम्पे	अरुण २			१	१							२
९	श्री चन्द्रेश्वरी प्रा.वि. स्वय्याङ	अरुण २								६		२८	३४
१०	श्री हिमशिखर प्रा.वि. कटहरे	अरुण २										१५	१५
११	श्री शिद्धाकाली प्रा.वि. वोक्ताम	अरुण २											०
१२	श्री शूर्योदय प्रा.वि.सिस्नेरी	अरुण २										१४	१४
१३	श्री शारदा मा.वि	अरुण ३											०
१४	श्री सरस्वती आ.वि. रिखेटार	अरुण ३	२५	२९	३	३						१४३	२०३
१५	श्री विजयवास प्रा.वि विजयवास	अरुण ३											०
१६	श्री पञ्चकन्या प्रा.वि. माचुङ	अरुण ३											०
१७	श्री रवेश्वर प्रा.वि. खोकुम्बु	अरुण ३											०
१८	श्री अरुणोदय प्रा.वि. चरम्बी	अरुण ४											०
१९	श्री जाल्पा आ.वि याङथर्पू	अरुण ४	१३	१२	३	४						८३	११५
२०	श्री विजया प्रा.वि गुफा	अरुण ४	३	२		१							६
२१	श्री कौशिका प्रा.वि चेचेलुङ	अरुण ४										१०	१०
२२	श्री अरुण प्रा.वि वरडाडा	अरुण ४	२									६	८
२३	श्री विश्वप्रेमी मा.वि	अरुण ५											०
२४	श्री पञ्चकन्या आ.वि	अरुण ५				१						८३	८४
२५	श्री श्रीखण्ड प्रा.वि माङसुवा	अरुण ५		१								१४	१५
२६	श्री विश्वविद्योदय आ.वि	अरुण ५	२	३								१८	२३

२७	श्री महेन्द्रोदय मा.वि जरायोटा	अरुण ६			२	२							४
२८	श्री मकालु प्रा.वि धाउखानी	अरुण ६	१	१								३	५
२९	श्री सुर्योदय प्रा.वि.रानीटार	अरुण ६	१	१								८	१०
३०	श्री अरुण गंगा प्रा.वि. गुर्धने	अरुण ६										२५	२५
३१	श्री बाल संसारी प्रा.वि. माभीटार	अरुण ६	१	१								९	११
३२	श्री कोशी प्रा.वि भण्डारीगाँउ	अरुण ६	१०	१०								३५	५५
३३	श्री सगरमाथा मा.वि. सिक्रोटा	अरुण ७	१	२	४	१						६६	७४
३४	श्री जनश्र मवालकल्याण प्रा.वि. दिपलटार	अरुण ७	१	१	२		१					५	१०
३५	श्री साकेवा प्रा.वि. खाल्डे	अरुण ७	३				१					४	८
जम्मा			७०	७४	२३	२१	२	०	०	६	०	८८१	१०७७
छात्रवृत्तीको किसिम अनुसार			१४४		४४		२		६		८८१		१०७७
कुल विध्यार्थि संख्या (४०८१) को प्रतिशत			३.५३		१.०८		०.०५		०.१५		२१.५९		२६.४

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

३.३ स्वास्थ्य, सरसफाईको स्थिति र संस्थागत अवस्था

स्वस्थता र निरोगि मानव जीवन रक्षाको महत्वपूर्ण पक्षको रूपमा विश्वव्यापि मान्यता र आधारभूत अवस्था सँग आवद्ध छ । कुनै पनि मुलुक वा स्थान र क्षेत्रको समृद्धि निर्माण स्वस्थ नागरिकको जन्म र बसोबासले मात्र सम्भव छ, र रहन्छ, पनि । स्वस्थ नागरिकको जन्म स्वस्थ आमा बाट मात्रै सम्भव छ । स्वस्थ आमाकालागि एकातिर आमाको गर्भमा रहँदा उन्ले प्राप्त गरेको भोजन बाट सुरु भई गर्भिणी अवस्थामा उन्ले प्राप्त गर्ने खाना वा आहारमा निर्भर रहने गर्दछ, भने अर्कोतिर गर्भमा रहँदै देखि रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता विकास र विस्तारकालागि उन्ले प्राप्त गर्ने खोप र गर्भिणी अवस्थामा उपलब्ध स्वास्थ्य सेवा र सुविधामा निर्भर रहन्छ । एउटा स्वस्थ मानवकालागि उन्ले दैनिक उपभोग गर्ने खान पान मात्र हैन वातावरणको प्रभाव समेत मुख्य कारकको रूपमा रहेको हुन्छ । मानव कृयाकलाप बाट निस्कने फोहोरमैलाको समयोचित व्यवस्थापन हुन नसकेमा यसले मुख्य गरी माटोमा प्रदुषण (Soil Contamination), पानी प्रदुषण (Water Contamination), वायु प्रदुषण (Air Contamination), वातावरणीय असर (Climate Change), जनावर तथा सामुद्रिक जीवनमा असर (Impact on Animal and Marine Life), मानवीय जीवनमा क्षती (Human Damage) समेत गरी जम्मा ६ स्थानमा नकारात्मक असर गर्दछ ।

तसर्थ अरुण गाउँपालिका भित्र मानव कृयाकलाप बाट निस्कने फोहोरमैलाको विषर्जन र व्यवस्थापनको वर्तमान अवस्था, खानेपानीको श्रोत र यसको प्रयोग, शौचालयको अवस्था र प्रयोग, वनजङ्गल समेतका प्राकृतिक सम्पदाको उपयोग, सम्पूर्ण गर्भवती महिला, नवजात शिशु लगायत सबै गाउँपालिकाबासीले सर्वसुलभ रूपमा प्राप्त गर्नु पर्ने गुणस्तरीय स्वास्थ्य उपचार सेवा, प्रसूती सेवा तथा आवश्यक खोप सेवा प्राप्तिको अवस्था तथा ६ महिना सम्मका बालबालिकाको नैसर्गिक अधिकार भित्र समेटिएको पूर्ण स्तन पान, पोषणको सुनिश्चितता साथै वर्तमान स्वास्थ्य पूर्वाधारहरूको अवस्था, रोगव्यधिहरूको प्रकोपले पारेको असरसमेतका यावत विषयमा गरिएको घरपरिवार तथा संस्थगत सर्वेक्षण बाट प्राप्त भएको विवरण देहाय बमोजिमका शिर्षक अन्तरगत समेटी प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.३.१ फोहोरमैला व्यवस्थापन

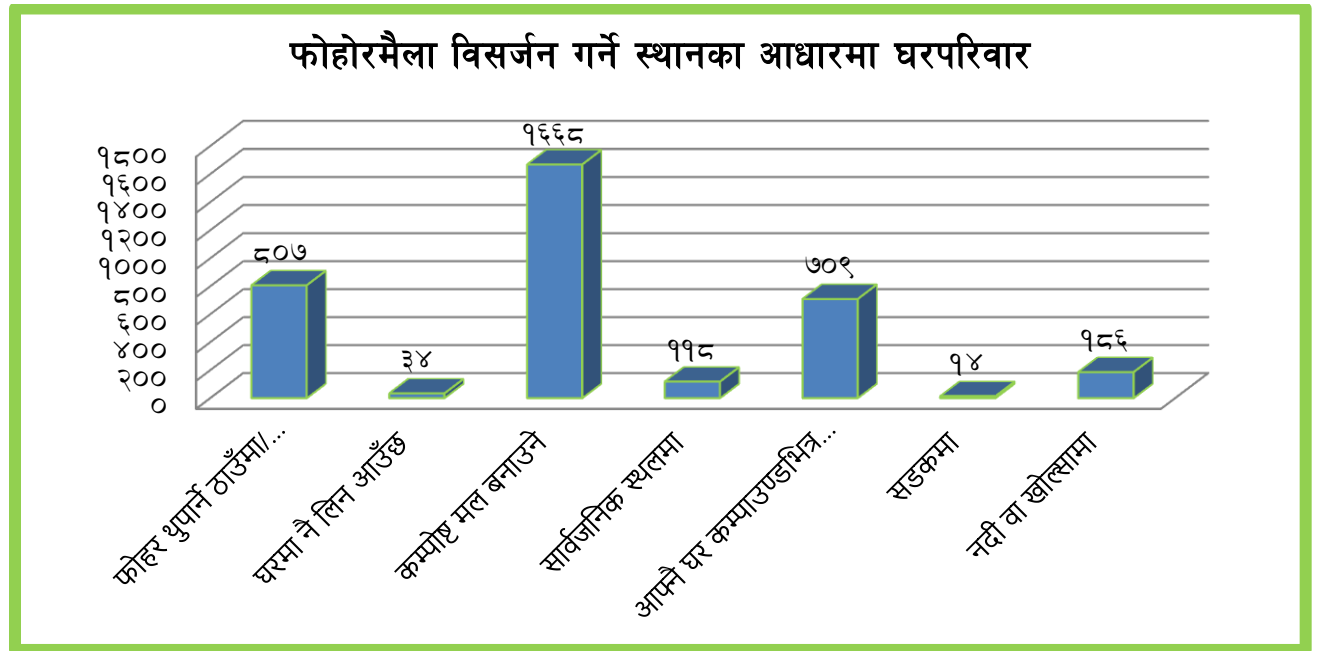
यस गाउँपालिकाले वर्तमान अवस्थामा व्यवस्थित र सुरक्षित फोहोरमैला विषर्जन गर्न मात्र हैन फोहोरमैलालाई उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग बाट प्रशोधन गरी आयआर्जनको हिस्सा बनाउन समेत सकेको छैन । यस पालिका भित्र बसोबास गर्ने स्थानीयबासीले आफुले उत्पादन गरेको फोहोरमैलाको विषर्जन गर्ने प्रकृतिको अवस्था अध्ययन गर्दा कुल ३५३६ घरपरिवार मध्ये १६६८ घरपरिवार (कुल घरपरिवारको ४७.१७ %) ले कम्पोस्ट मल बनाउने गरेका, ७०९ घरपरिवार (कुल घरपरिवारको २०.०५ %) आफ्नै कम्पाउण्डमा फाल्ने वा थुपार्ने गरको, ८०७ घरपरिवार (कुल घरपरिवारको २२.८२ %) ले फोहोर थुपार्ने वा कण्टेनरमा फाल्ने गरेको पाइएको छ भने ११८ घरपरिवार (कुल घरपरिवारको ३.३४ %) ले सार्वजनिक स्थलमा, १४ घरपरिवारले सडकमा, १८६ घरपरिवारले नदी वा खोल्सामा फाल्ने गरेको अवस्था छ । कुल घरपरिवार मध्ये ३४ घरपरिवारले फोहोर सङ्कलकहरू घरमानै लिन आउने गरेको भनाई प्राप्त भएको छ । यस पालिका भित्र वर्तमान अवस्था सम्म पनि वडा नं. २ को चम्पे बजार र वडा नं. ३ को प्याउली डम्पिङ साइट को सामान्य व्यवस्थापन बाहेक भविष्यमा पर्न सक्ने समस्या समाधानको पूर्व आँकलन सहितको फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्र वा सुरक्षित शिषर्जन स्थलको व्यवस्था हुन सकेको देखिदैन । एकातिर अबको दुनियामा फोहोरलाई मोहोरमा परिवर्तन गर्न सक्ने कयौं प्रविधिहरूको विकास भैसकेका छन् भने अर्को तर्फ समयमानै फोहोरमैला व्यवस्थापनको दिगो आधार निर्माण गाउँ भविष्यमा यसले विकराल रूप समेत लिन सक्ने सम्भावना छ । तसर्थ छिटो भन्दा छिटो फोहोरमैलालाई कच्चा पदार्थको रूपमा प्रयोग गरी बस्तुको उत्पादन बाट रोजगारी सृजना र आय आर्जनको वातावरण विकास गर्न अनिवार्य देखिएको छ । फोहोरमैला व्यवस्थापनमा घरपरिवारले प्रयोग गरिरहेको विधिका बारेमा तालिका नं.३.१९ र चित्र नं. ३.१५ मा साथै फोहोरमैला व्यवस्थापन स्थलको वर्तनमा अवस्थाका बारेमा तालिका नं.३.२० मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.१९: फोहोरमैला बिषर्जनको अवस्था र स्थानका आधारमा घरपरिवार विवरण

वडा नं.	फोहर थुपार्ने ठाउँमा/ कण्टेनरमा....	घरमा नै लिन आउँछ	कम्पोष्ट मल बनाउने	सार्वजनिक स्थलमा	आफ्नै घर कम्पाउण्डभित्र जलाउने/गाड्ने	सडकमा	नदी वा खोल्सामा	जम्मा
१	१०	२	६८१	१	०	०	०	६९४
२	२३	२०	५८५	०	१	०	३	६३२
३	१४	४	५७	५६	१०९	५	११७	३६२
४	९९	१	१०२	२७	२७५	८	४२	५५४
५	४०४	०	०	८	६	१	१	४२०
६	१३१	७	२२८	२१	२७४	०	१३	६७४
७	१२६	०	१५	५	४४	०	१०	२००
जम्मा	८०७	३४	१६६८	११८	७०९	१४	१८६	३५३६
%	२२.८२	०.९६	४७.१७	३.३४	२०.०५	०.४०	५.२६	१००

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.१५: फोहोरमैला बिषर्जनको अवस्था र स्थानका आधारमा घरपरिवार विवरण

तालिका नं. ३.२०: फोहोरमै व्यवस्थापन स्थलको वर्तमान अवस्था

फोहोरमैला व्यवस्थापन स्थल			
वडा नं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
२	चम्पे बजार फोहोर व्यवस्थापन	देवीथान डाँडा	हाल संचालनमा रहेता पनि व्यवस्थित हुन नसकेको
३	प्याउली डम्पिङ साइट	प्याउली	हाल संचालन

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

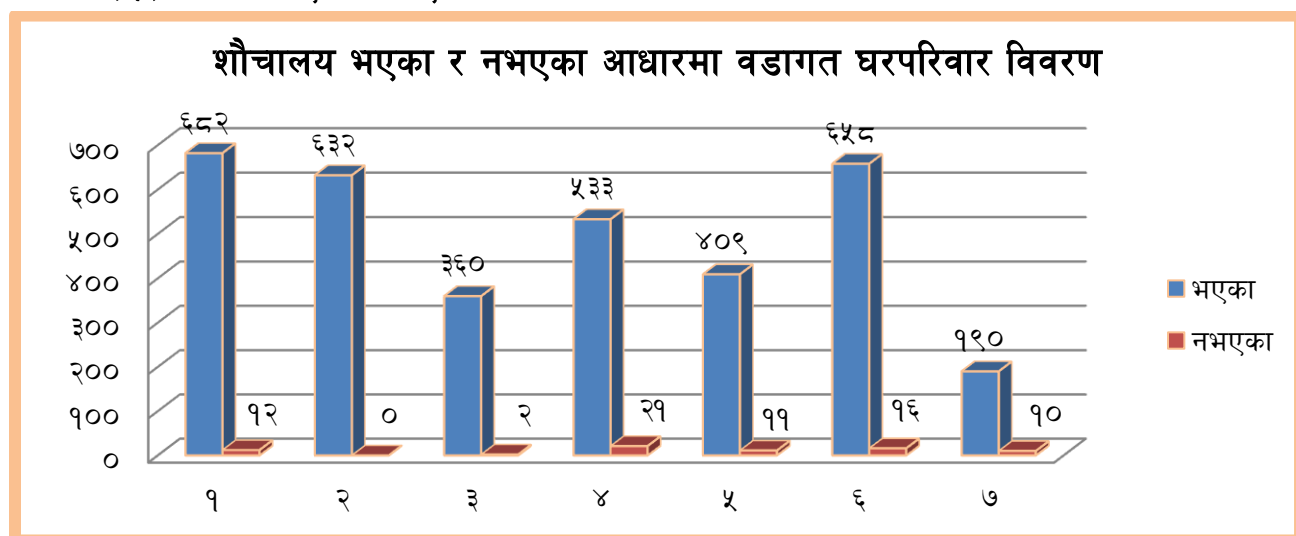
३.३.२ शौचालयको अवस्था र प्रयोग

शौचालय मानव सभ्यता र स्वस्थ अवस्थाको एक महत्वपूर्ण सूचक हो । वर्तमान अवस्थामा नेपाल खुला दिसा मुक्त देशको रूपमा घोषित भैसकेको यस अवस्थामा अरुण गाउँपालिका नहुने कुरै भएन । खुला दिसा मुक्त क्षेत्र घोषणा तथा कार्यान्वयनकालागि पारिवारिक रूपमा प्रयोगमा आउने शौचालयको पूर्ण व्यवस्थापन साथै सार्वजनिक स्थल र कार्यालयहरूमा प्रयोगमा आउने शौचालयको उपलब्धता, पर्याप्तता तथा व्यवस्थापन र सरसफाईको स्तर यसका महत्वपूर्ण सूचकहरू हुन । यिनै सूचकहरूको वर्तमान अवस्थाका बारेमा गाउँपालिका घरपरिवार तथा संस्थागत सर्वेक्षणका आधारमा गरिएको अध्ययनका आधारमा ७२ घरपरिवार (कुल घरपरिवार सङ्ख्याको २.०४%) को शौचालय नभएको अवस्था देखिएको छ । वडा नं. ३ को प्याउली बजारमा सामान्य प्रकृतिको बाहेकका यस गाउँपालिकाका अति आवश्यक रहेका बजार केन्द्र, सार्वजनिक स्थल वा स्थानमा समेत सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्थापन हुन सकेको देखिएन । वडागत रूपमा पारिवारिक शौचालयको अवस्था हेर्दा वडा नं. २ मा मात्र सतप्रतिसत घरपरिवारमा शौचालय निर्माण भई प्रयोगमा आएको देखिएको छ भने सबै भन्दा बढी वडा नं. ४ का २१ घरपरिवार शौचालय बिहिन छन् । वर्तमान अवस्थामा वडा नं. ४ लाई अलग गरेर हेर्दा सबै भन्दा कम शौचालय नभएकोमा वडा नं. ३ रहेको जस्मा २ घरपरिवारमा मात्र शौचालय निर्माण हुन सकेको छैन । समग्रमा सङ्ख्यात्मक हिसावले अन्य वडामा समेत शौचालय नभएका घर परिवार धेरै नरहेका कारण गाउँपालिकाको सामान्य प्रयासमानै पूर्णता दिन सकिने अवस्था देखिएको छ ।

यस पालिका भित्र बसोबास गर्ने घरपरिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकृति र स्तरको अवस्था हेर्दा ३०२३ (कुल घरपरिवारको ८५.४९ %) घरपरिवारको साधारण तथा ३२९ (कुल घरपरिवारको ९.३०%) घरपरिवारको फ्लस सहितको पक्की रहेको छ । समग्र अवस्थाको अध्ययन गर्दा १ परिवारमा इकोप्यान को व्यवस्था रहेका, ७६ घरपरिवार सामुदायिक तथा सार्वजनिक शौचालयको प्रयोग गरिरहेको, ३५ घरपरिवारको फ्लस भएको भएता पनि सार्वजनिक ढलमा हाले गरेको पाईएको छ भने ७२ घरपरिवार शौचालय बिहिन रहेका कारण खोला, जङ्गल तथा खोल्सा छेउ वा किनारमा यत्र तत्र जाने गरेको अवस्था पाईएको छ ।

प्रत्येक मानिसले शौचालयको प्रयोग पछि यसको सरसफाई र सावुन पानीले आफ्नो हात धुनु व्यक्तिगत तथा पारिवारिक र सामुदायिक स्वास्थ्य रक्षाका लागि अनिवार्य सर्त हो तथापि यस बारेमा कुनै विवरण प्राप्त हुन भने सकेन भने संस्थागत सर्वेक्षणका आधारमा वर्तमानमा यस गाउँपालिकाका वडा नं. ३ प्याउली १ वटा मात्र सार्वजनिक शौचालय रहेका र यसको अवस्था समेत सामान्य रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिका भित्र पारिवारिक तथा सार्वजनिक शौचालयको अवस्था, प्रकृति र प्रयोग सम्बन्धी विस्तृत विवरण तालिका नं. ३.२१ देखि ३.२३ सम्म साथै चित्र नं. ३.१६ र ३.१७ मा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं. ३.१६: शौचालय भएका र नभएका आधारमा वडागत घरपरिवार विवरण

तालिका नं. ३.२१: शौचालय भएका र नभएका आधारमा वडागत घरपरिवार विवरण

शौचालय भएका र नभएका आधारमा वडागत घरपरिवार विवरण			
वडागत	भएका	नभएका	जम्मा संख्या
१	६८२	१२	६९४
२	६३२	०	६३२
३	३६०	२	३६२
४	५३३	२१	५५४
५	४०९	११	४२०
६	६५८	१६	६७४
७	१९०	१०	२००
जम्मा संख्या	३४६४	७२	३५३६
%	९७.९६	२.०४	१००.००

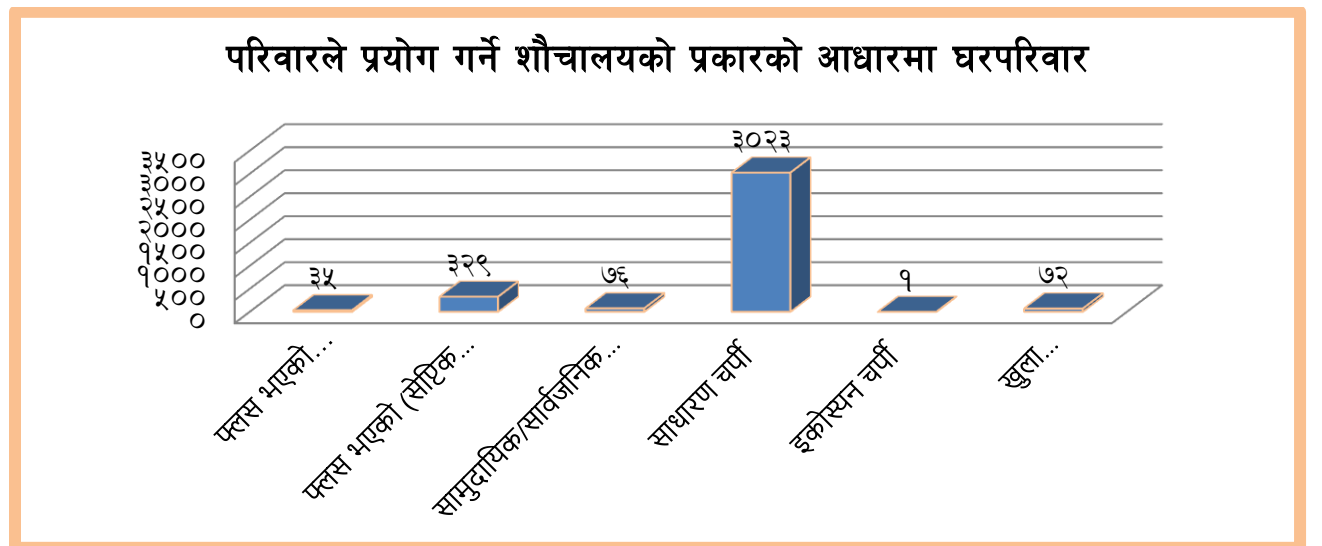
श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.२२: परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकार र प्रयोगको अवस्था

क्र.सं.	शौचालयको प्रयोग	वडागत							जम्मा संख्या
		१	२	३	४	५	६	७	
१	फलस भएको (सार्वजनिक ढल)	१	०	०	०	३४	०	०	३५
२	फलस भएको (सेप्टिक ट्यांक)	०	८९	७५	१	३	६८	९३	३२९
३	सामुदायिक/सार्वजनिक चर्पी	३	७		५०	०	१६	०	७६
४	साधारण चर्पी	६७७	५३६	२८५	४८२	३७२	५७४	९७	३०२३
५	इकोस्यन चर्पी	१	०	०	०	०	०	०	१
६	खुला मैदान/जंगल/खोला छेउ	१२	०	२	२१	११	१६	१०	७२
जम्मा संख्या		६९४	६३२	३६२	५५४	४२०	६७४	२००	३५३६

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.१७: परिवारले प्रयोग गर्ने शौचालयको प्रकारको आधारमा घरपरिवार

तालिका नं. ३.२३: सार्वजनिक शौचालय सम्बन्धी पूर्वाधारहरूको वर्तमान अवस्था

वडा नं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
३.१	प्याउली सार्वजनिक शौचालय	प्याउली	हाल संचालन
कुल जम्मा			१

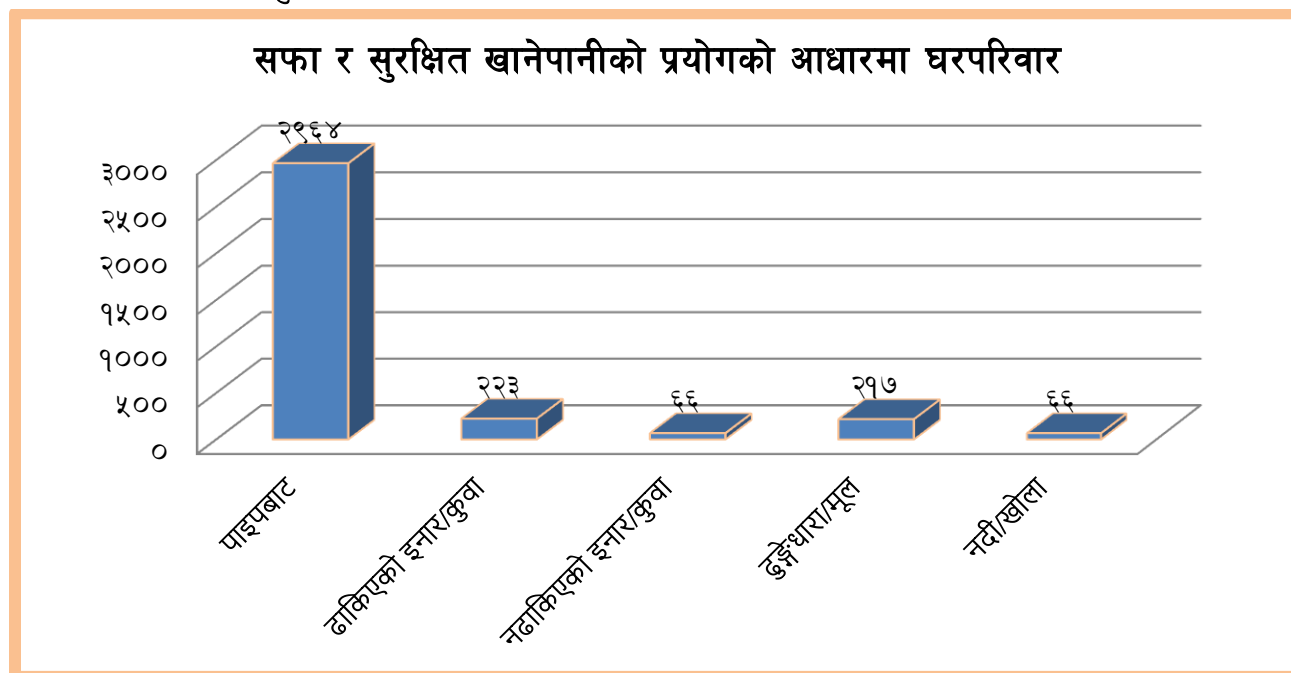
श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

३.३.३ खानेपानीको श्रोत र प्रयोगको अवस्था

पानी प्राणी जगतको जीवन हो । शुद्ध र सुरक्षित पानीको उपभोग गर्न पाउनु प्रत्येक नागरिकको नैसर्गिक अधिकार हो । यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र बासोबास गर्ने गाउँपालिकाबासिको पानीको प्रयोगको अवस्था र स्रोतका बारेमा घरपरिवार साथै संस्थागत सर्वेक्षणबाट वास्तविकता प्राप्त गर्ने प्रयत्न गरिएको छ । यस गाउँपालिकाको घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७ बमोजिम २९६४ (कुल घरपरिवारको ८३.८३ %) घरपरिवारको पाईपालाईन बाट खानेपानीको प्रयोग गरिरहेको पाईएको छ भने २१७ घरपरिवारले ढुङ्गे धारा तथा मुल, २२३ घरपरिवारले ढाकिएको कुवा, ६६ घरपरिवारले नढाकिएको कुवा तथा ६६ घरपरिवारले खोलाको पानी उपभोग गरिरहेको अवस्था छ । मानव सभ्यताले तिब्र गति लिईरहेको यस आधुनिक दुनियाँ तथा परिवेश र अवस्थामा समेत यस गाउँपालिकाका ७५२ (कुल घरपरिवारको १६.१७ %) घरपरिवार कुवा, नदी तथा खोला, मुलधारको जरुवा पानीको उपभोग गर्न बाध्य रहेको अवस्था छ ।

आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमाको सन्दर्भमा गरिएको संस्थागत सर्वेक्षणका माध्यम बाट यस गाउँपालिका भित्र खानेपानीको श्रोतको वडागत अवस्था अध्ययन गर्दा प्रायस सबै वडामा कुनै न कुनै प्रकृतिको गरी ६४ वटा खानेपानी योजना केही सञ्चालनमा तथा केहि निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको र तीनै श्रोत बाट प्रायस अधिकाइस घरपरिवारले सेवा उपयोग गरिरहेको देखिएको भएता पनि गाउँ भित्र निर्माणाधिन बाहेक अधिकांस योजनाहरू जिर्ण र असुरक्षित रहेको कारण गाउँपालिकाले तीनको व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिएको छ । गाउँपालिका क्षेत्र भित्र गाउँबासीले प्रयोग गरिरहेका खानेपानीका श्रोत तथा पारिवारिक प्रयोगको वर्तमान अवस्थाका बारेमा तालिका नं. ३.२४ र ३.२५ तथा चित्र नं. ३.१८ र ३.१९ मा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं. ३.१८: सफा र सुरक्षित खानेपानीको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

तालिका नं. ३.२४: खानेपानीको स्रोतको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार विवरण

क्र.सं.	खानेपानी स्रोतको अवस्था	वडा							जम्मा संख्या
		१	२	३	४	५	६	७	
१	पाइपबाट	६५५	५३३	३३०	५४२	२५४	४५०	२००	२९६४
२	ढाकिएको इनार/कुवा		१	१	२	१०३	११६		२२३
३	नढाकिएको इनार/कुवा		०		०	६३	३		६६
४	ढुङ्गेधारा/मूल	३९	९६	३१	६		४५		२१७
५	नदी/खोला	०	२		४		६०		६६
जम्मा संख्या		६९४	६३२	३६२	५५४	४२०	६७४	२००	३५३६

स्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.२५: खानेपानी पूर्वाधारहरूको वर्तमान स्रोत र तीनको अवस्था

क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
वडा नं. १			
१.१	भाइटार याइपाड इ.कि.न-१५	याइपाड	२०० घरधुरी हाल संचालन
१.२	खाटेगैरा मुल खानेपानी	देउराली	१५ घर हाल संचालन
१.३	गर्धुम मूल खानेपानी	सिस्नेरी	१८ घर हाल संचालन
१.४	गैरी गाउ खानेपानी	गैरीगाँउ	१३ घर हाल संचालन
१.५	भिर धारा मुल खानेपानी	भिरधारा	३५ घर हाल संचालन
१.६	बन्धेधारा खानेपानी	बन्धे	४० घरपरिवार
१.७	दाउने खानेपानी	दाउने	२५ घरपरिवार
१.८	चोखाम खानेपानी	चोखाम	२५ घरपरिवार
१.९	पञ्चकन्या मुल दलिन खानेपानी	दलिन	२० घरपरिवार
१.१०	खानीखोल्सा मुल खानेपानी	खानीगाँउ	३० घरपरिवार
१.११	ढाँडपाखा मुल खानेपानी	ह्याङ्सिड	४० घरपरिवार
१.१२	गहते खानेपानी	गहते	१० घरपरिवार
१.१३	सारु डाडा खानेपानी	सारुडाडा	२५ घरपरिवार
१.१४	गल्छी छाप खानेपानी	गल्छी	१८ घरपरिवार
१.१५	हेकुवा खर्क खानेपानी	हेकुवा खर्क	२५ घरपरिवार
१.१६	गन्धे डुमे खानेपानी	गन्धे	२५ घरपरिवार
वडा नं. २			
२.१	भाइटार देखी चम्पे बजार खानेपानी		५५ घरधुरीले उपभोग गरिरहेको
२.२	चिसापनी खानेपानी	ढ्याम्के डाँडा	१० घर ले उपभोग गरिरहेका
२.३	कटहरे वेलटार खानेपानी	कटहरे वेलटार	४० घरले उपभोग गरिरहेका
२.४	लाउके धारा खानेपानी	वोक्ताम	पाइप लाईन र घारा
२.५	उतीसीनी खानेपानी	माचुड	७० घरले उपभोग गरिरहेका, पाईप ट्याङ्की
२.६	कुनाखर्क धारा खानेपानी	कुनाखर्क विचटोल	११ घरले उपभोग गरिरहेका
२.७	कुनाखर्क सोन्याड खानेपानी	कुनाखर्क विचटोल	६० घरले उपभोग गरिरहेका

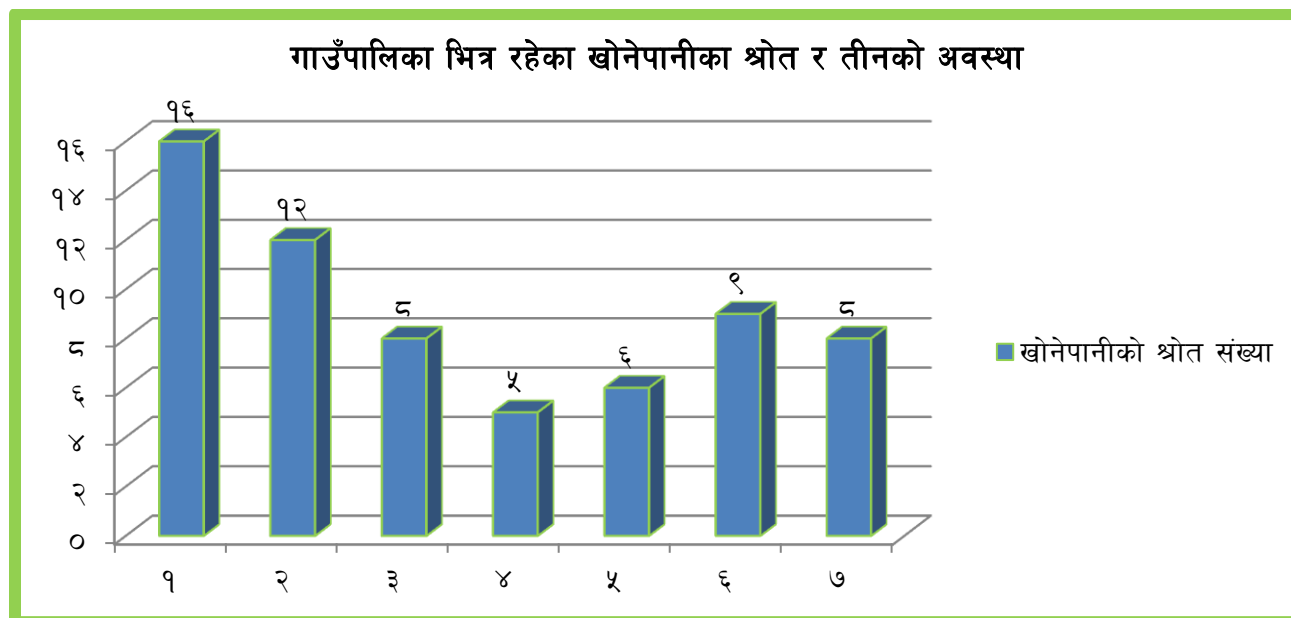

२.८	सोहन धारा खानेपानी	खोलीटोल	१४ घरले उपभोग गरिरहेका
२.९	ठुलो खोल्सी खानेपानी	सिस्नेरी	९० घरले उपभोग गरिरहेका
२.१०	नाकदह भाँगेधारा खानेपानी	वोक्ताम	४० घरले उपभोग गरिरहेका
२.११	डिप बोरिङ	माचुङ्ग	
२.१२	भान्सा घर खानेपानी आयेजना	साविक ८, दलित र थामी टोल	पानीको अभाव रहेको
वडा नं. ३			
३.१	वडिकउले खानेपानी	वतासे	४५ घरधुरी
३.२	चिलाउने बोटे खानेपानी	विजयवास	५२ घरधुरी
३.३	धोवीखोला खानेपानी	धोवीखोला	
३.४	वडिकउले सि.न. ६ (भान्साघर)	प्याउली बजार	१५० घरधुरी
३.५	अविरे खानेपानी	खाकुम्ब	५० घरधुरी
३.६	लाम्सेपाखावारी विजयवास खानेपानी	विजयवास	५० लाख
३.७	गमाने डिप बोरीङ्ग	चेपाङ्ग	६० घरधुरी
३.८	जरुवा पानी मुहन संरक्षण		
वडा नं. ४			
४.१	जुवारी खोला खानेपानी	च्याङ्ग	३०० घरधुरी
४.२	रगुवा खोला खानेपानी	गैरीटोल	७४ घरधुरी
४.३	सापाखोला खानेपानी	पिपल डाँडा	४० घरधुरी
४.४	यारुङ्ग खानेपानी	पिपल डाँडा	६ घरधुरी
४.५	कुवा संरक्षण	वडा भरी	जरुवा पानी संरक्षणको अभाव
वडा नं. ५			
५.१	ढाड पधेरा देवी धार गरावारी, धारापानी	आकुखर्क	सामान्य
५.२	छिट खोला खानेपानी धारा गारावारी, धारावारी	आकुखर्क	सामान्य
५.३	डिप बोरिङ्ग खानेपानी २०० घरधुरी	ओखे वतासे	नखाएको
५.४	दाड पधेरा १०० घरधुरी	लेखक आखुखर्क कट्टी	खाएको
५.५	पन्चकन्या खानेपानी ४५ घरधुरी	पोखेगाउ, रौटैडाडा	नखाएको २० घर
५.६	आपखोला खानेपानी २१ घरधुरी	जिमिगाउँ	खाएको
वडा नं. ६			
६.१	वगुवा धाउखानी लिफ्टीङ	खानेपानी	निर्माणधिन
६.२	जरायोटार लिफ्ट खानेपानी	वडास्तरीय	निर्माणधिन
६.३	महेन्द्र धारा खानेपानी आयोजना	जरायोटार	सञ्चालनमा
६.४	भुल्के चुनीया खानेपानी आयोजना	खमारे	सञ्चालनमा
६.५	आप खोला खानेपानी आयोजना	अवाते	सञ्चालनमा
६.६	टोर्के घारा खानेपानी आयोजना	धाउखानी	सञ्चालनमा
६.७	वसेरी खानेपानी योजना	वसेरी	सञ्चालनमा रहेता पनि व्यवस्थित नरहेको

६.८	ढकाल धारा खानेपानी योजना	ढकालधारा	सञ्चालनमा रहेता पनि ब्यवस्थित नरहेको
६.९	छांगे खानेपानी योजना	छांगे	अब्यवस्थित रहेको
वडा नं. ७			
७.१	चिउरी वोटे खानेपानी आयोजना	सिक्रटार	हाल संचालन रहेको (१०० घरधुरी)
७.२	भाक्रीपानी खानेपानी आयोजना	ढुङ्गे	हाल संचालन रहेको (१२ घरधुरी)
७.३	हल्लेघुन्ताड खानेपानी आयोजना	घुन्ताड	हाल संचालन रहेको (१२ घरधुरी)
७.४	पखुवा खानेपानी	खाल्डे	हाल संचालन रहेको (१३ घरधुरी)
७.५	देवी थान खोला खानेपानी	मैदाने	हाल संचालन रहेको (१५ घरधुरी)
७.६	ढोडेखोला खाल्डे खानेपानी	खाल्डे	सामान्य अवस्थामा सञ्चालनमा रहेको
७.७	भुल्केचुनिया खानेपानी	डाडाखोला	हाल संचालन रहेको (१०० घरधुरी)
७.८	नसुवा खोला	लुङ्छुङ	३६ घर सेवा पुगेकोमा हाल सञ्चालनमा नभएको
कुल जम्मा			६४

श्रोत: आवधिक योजना तर्जुमा तथा संस्थागत सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.१९: गाउँपालिका भित्र रहेका खानेपानीका श्रोत र तीनको अवस्था

३.३.४ गाउँपालिकाबासीको स्वास्थ्य स्थिति, स्वास्थ्य सेवा र स्वास्थ्य संस्थाको अवस्था

अरुण गाउँपालिकामा बासोबास गर्ने गाउँबासीहरूको स्वास्थ्य रक्षामा गाउँको पहिलोजिम्मेवारी रहन्छ । संघात्मक शासन पद्धती बमोजिम वर्तमान संबिधानले गरेको व्यवस्था र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले निर्दिष्ट गरेको जिम्मेवारी अन्तरगत स्थानीय स्तरमा अस्पतालको व्यवस्था सहित शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी र तीनका लागि आवश्यक जनशक्तिको समेत व्यवस्थापन संघीय तथा प्रदेश सरकारको समन्वय र सहकार्यमा स्थानीय सरकारको हैसियतले स्थानीय तहले गर्नु पर्ने भएको छ । तसर्थ यस गाउँपालिका भित्र बासोबास गर्ने गाउँपालिकाबासीको स्वास्थ्य स्थिति तथा स्वास्थ्य संस्थाहरू र तीनमा उपलब्ध जनशक्तिको अवस्था पहिचान गरी आगामि दिनमा तयार गरिने आवधिक योजना वा गुरु योजनामा सहजता ल्याउने अभिप्रायका साथ गरिएको गाउँपालिका घरपरिवार तथा संस्थागत सर्वेक्षण प्राप्त स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

३.३.४.१ दीर्घ समेत का विभिन्न रोग बाट प्रभावित भएका आधारमा जनसङ्ख्या विवरण

स्वस्थ र तन्दुरुस्ती वा निरोगि मानव जीवनको पहिलो सम्पति हो । दीर्घ रोग मानव जीवनको गम्भिर समस्या हो । वर्तमान आधुनिक दुनियमा खानपानमा हुने असावधानी, खाद्य पदार्थको उत्पादन देखि भण्डारण सम्म प्रयोग हुने विषादी, रासायनिक मलको अनियन्त्रित प्रयोग लगायत हावामा दिन प्रतिदिन बढ्दै गएको प्रदुषणका कारण उत्पन्न वातावरणीय प्रभाव र विशेषज्ञ चिकित्सक र आधारभुत स्वास्थ्य सेवाको अभावका कारण समयमै स्वास्थ्य उपचार सेवा प्राप्त गर्न रहेको कठिन परिस्थिति समेतका कारण दिन प्रतिदिन दीर्घ रोगिहरूको सङ्ख्यामा बढोत्तरी हुँदै गएको छ । घरपरिवार सर्वेक्षण बाट प्राप्त विवरणका आधारमा अध्ययन गर्दा यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने कुल १७८२६ जनसङ्ख्या मध्ये १०७२ (कुल जनसङ्ख्याको ६.०१ %) जना गाउँबासीहरू विभिन्न प्रकारका दीर्घ रोग समेतका रोगहरू बाट प्रभावित रहेको पाईएको छ भने यस्तै प्रकारका रोग बाट बिगत १ वर्ष भित्र १४ जना महिला र १४ जना पुरुष गरी कुल २८ जनाको (कुल जनसङ्ख्याको ०.१६ %) मृत्यु समेत भएको अवस्था छ । संस्थागत सर्वेक्षणका आधारमा स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा उपचारकालागि गएको कुल विरामी सङ्ख्या ७३८ रहेको साथै उपचार गराउन गएका मध्ये ४६९ जना उपचार पछि ठिक भएका, १७ जनालाई अन्यत्र रेफर गरिएको र ३ जनाको मृत्यु भएको विवरण प्राप्त भएको छ । विश्वव्यापि महाँमारिको रुपमा फैलिएको कोभिड १९ बाट भने १ जना सङ्क्रमित भएको तथा उपचारकालागि रेफर गरिएको देखिन्छ । यस विवरणका आधारमा वर्तमान अवस्थामा समेत धेरै मानिसहरू स्वास्थ्य केन्द्र तथा अस्पतालमा उपचारकालागि जाने गाउँको वा अन्यत्रै उपचारकालागि जाने गरेको अनुमान रहेको छ । प्राप्त विवरणका आधारमा दीर्घ रोगको रुपमा चिनि रोग, उच्च रक्तचाप, थाईराइड, युरिक एसिड, ग्यास्ट्रिक/अल्सर, क्यान्सर, क्षयरोग तथा स्वास प्रशास, टाईफाइड, जस्ता रोगहरू मुख्या रूपले रहेको देखिन्छ भने सबै भन्दा बढी ग्यास्ट्रिक/अल्सर, उच्च रक्तचाप तथा युरिक एसिड बाट प्रभावित हुनेहरूको सङ्ख्या बढी रहेको छ । यस पासलिका भित्र विभिन्न रोग बाट प्रभावित भएका तथा मृत्यु भएका सम्बन्धी विवरण तालिका नं. ३.२६, ३.२७ र ३.२८ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.२६: दीर्घ रोग समेतका विभिन्न रोग बाट प्रभावित जनसङ्ख्या सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	रोगको नाम	प्रभावित संख्या	जम्मा रोगिको आधारमा प्रतिशत
१	मधुमेह	४८	४.४८
२	उच्च रक्तचाप	१४३	१३.३४
३	थाईराइड	४०	३.७३
४	युरिक एसिड	१४९	१३.९०
५	मुटुरोग	४८	४.४८
६	ग्यास्ट्रिक र अल्सर	१५१	१४.०९
७	भाडापखाला	८१	७.५६
८	जण्डिस	३१	२.८९
९	टाईफाइड	७८	७.२८
१०	स्कर्भि	१	०.०९
११	आउं	१२	१.१२
१२	निमोनियां	७१	६.६२
१३	जुका परेको	३८	३.५४
१४	मलेरिया	९	०.८४
१५	कालाजार	४	०.३७
१६	क्षयरोग (टि.बि.)	६	०.५६
१७	गुष्ठ रोग	७	०.६५
१८	पक्षघात	३७	३.४५

१९	क्यान्सर	९	०.८४
२०	दम स्वासप्रशास	८०	७.४६
२१	प्रशुति जन्य	२९	२.७१
जम्मा		१०७२	१००.०
कुल जनसङ्ख्याको जम्मा			६.०१

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.२७: गाउँपालिका भित्रमा देखा परेका प्रमुख रोग र तिनको उपचारसम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	रोगको नाम	रोगी/विरामी संख्या	उपचार भएको संख्या	फलोप गरिएको संख्या	रेफर गरिएको संख्या	मृत्यु भएको संख्या
१	निमोनिया	६०	५५			
२	भाडा पखाला	१४	१४			
३	मलेरिया	१२				
४	कालाजार					
५	क्षय रोग (टिबी)	४०	४०			
६	कुष्ठ रोग					
७	रक्तचाप	१५०	१५०			
८	मुटु रोग	१०			१०	
९	ग्यास्टिक/ अल्सर	३००	२१०			
१०	पक्षघात	५			५	
११	एचआईभि एड्स					
१२	क्यान्सर	२			२	
१३	मधुमेह (चिनि रोग)	१५				
१४	दम (स्वासप्रश्वास)	३०				३
१५	प्रसूतीजन्य	१००				
१६	अन्य					
१७	कोभिड १९	१		१	१	०
जम्मा		७३९	४६९	१	१८	३
कुल विरामि जनसङ्ख्याको प्रतिशत र उपचार, रेफर तथा मृत्यु कुल विरामिको प्रतिशत - कोभिड १९ बाहेक)		४.१४	६३.५५	०.००	२.३०	०.४१

तालिका नं. ३.२८: विगत १ वर्ष भित्र विभिन्न रोग बाट मृत्यु भएको जनसङ्ख्या

१ वर्ष भित्र विभिन्न रोग बाट मृत्यु भएको जनसङ्ख्या			
वडा नं	पुरुष	महिला	जम्मा संख्या
१	५	३	८
२	२	१	३
३	१	१	२
४	५	३	८

५	०	१	१
६	१	५	६
७	०	०	०
जम्मा	१४	१४	२८
कुल जनसङ्ख्याको			०.१६
कोभिड १९ बाट भएको मृत्यु			

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

३.३.४.२ गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाको वर्तमान अवस्था

वर्तमान अवस्थामा अरुण गाउँपालिका क्षेत्र भित्र प्रत्येक वडामा १(१ वटा गरी आभारभुत स्वास्थ्य केन्द्र तथा चौकी गरी कुल ७ स्वास्थ्य संस्था बाट गाउँपालिका भरी स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गरिरहेको अवस्था छ भने गाउँपालिकाले पालिक स्तरीय अस्पताल निर्माणकालागि सिलान्यस गरिसकेको अवस्था रहेको छ । यसै पालिका भित्र विभिन्न वडामा रहेका खोपकेन्द्र तथा गाउँघर क्लिनिकहरू मार्फत महिला, बालबालिका लगायतलाई आधारभुत खोप सेवा प्रवाह गरिरहेको अवस्था देखिएको छ । स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सम्लग्न रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको संस्थागत सर्वेक्षण गर्दा भौतिक पूर्वाधार तर्फ ४ वटाको मात्र पक्की भवन रहेको, प्रसुति सेवा सबैमा रहेको, प्रयोगशाला र एक्सरे सेवा १ वटामा मात्र रहेको, परामर्श सेवा, सुरक्षित मातृत्व सेवा र रक्त सञ्चार सेवा कुनैमा पनि नभएको अवस्था देखिन्छ । यसरी समग्रमा अधिकांशमा आवश्यकता बमोजिमको भवन, विमारी उपचार कक्ष, प्रशुति सेवा, परिक्षण प्रयोगशाला (ल्याव) लगायतका आधारभुत आवश्यकताका सुविधाहरू पर्याप्त उपलब्ध हुन नसकेको साथै दक्ष जनशक्तिको समेत अभाव रहेको अवस्था रहेको पाईएको छ । जनशक्तिको अध्ययन गर्दा यस पालिकाकालागि ५४ वटा दरबन्दी रहेकोमा प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र प्याउलीमा एक जना विशेषज्ञ चिकित्सक रहेको साथै सबै स्वास्थ्य केन्द्रमा गरेर सामान्य चिकित्सक ७, हेल्थ असिस्टेन्ट ६, नर्स ३, अहेव १२, ल्याव टेक्निसियन ६ समेत गरी कुल ४७ (कुल दरबन्दीको ९०.७४ %) जना चिकित्सक तथा स्वास्थ्य कर्मीहरूले आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा सेवा प्रवाह गरिरहेका छन् । गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरू साथै जनशक्ति र उपलब्ध सेवा को विवरण तालिका नं. ३.२९ देखि ३.३१ तथा चित्र नं. ३.२० मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं.३.२९: स्वास्थ्य संस्थाहरूको भवनको अवस्था र जनशक्तिको स्वीकृत दरबन्दी सम्बन्धी विवरण

क्र.स.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	संस्थाको प्रकार	स्वास्थ्यकर्मी स्वीकृत दरबन्दी	भवनको अवस्था			पूर्तिको अवस्था
					कोठा संख्या	कच्चि	पक्कि	
१	याङपाङ स्वास्थ्य चौकी	१		७	५	√		
२	चम्पे स्वास्थ्य चौकी	२		७	६	√		
३	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र प्याउली	३		१४	१६		√	
४	याकु स्वास्थ्य चौकी	५		७	१४		√	
५	चरम्बी स्वास्थ्य चौकी	४		७	४		√	
६	जरायोटार स्वास्थ्य चौकी	६		७	३		√	
७	सामुदायिक स्वा. ईकाई सिकेटार	७		३		√		
८	स्वास्थ्य शाखा प्याउली	३		२			√	
जम्मा				५४	४८			

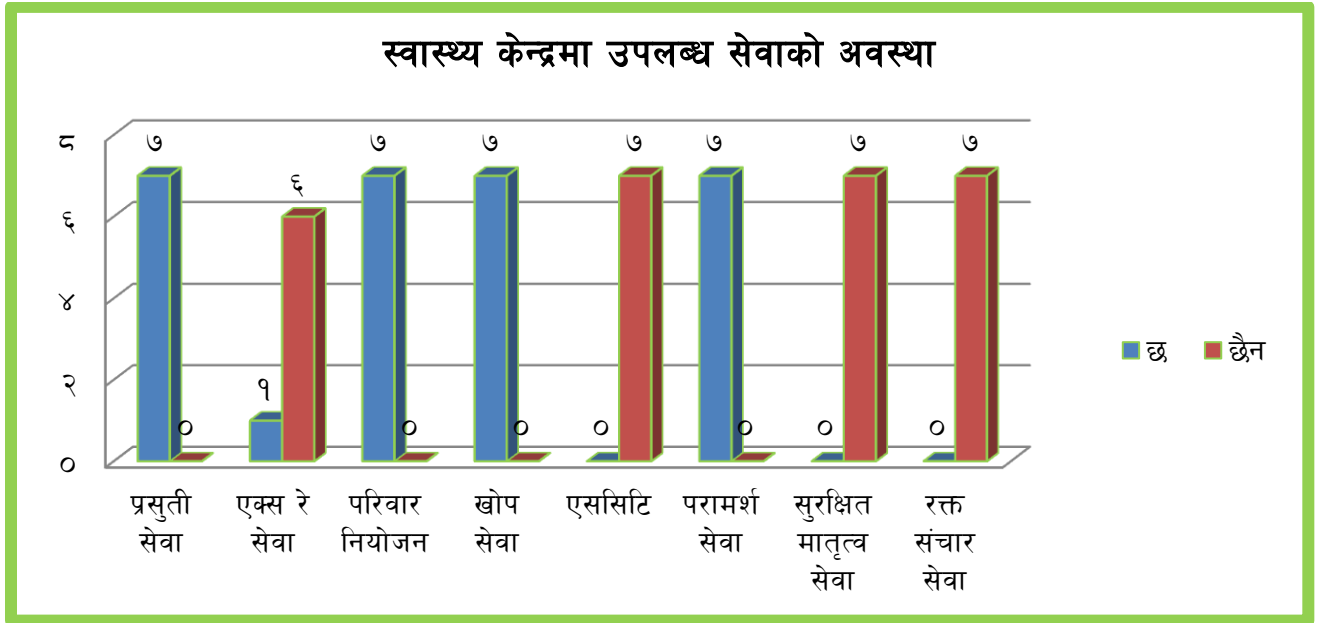
श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

तालिका नं. ३.३०: स्वास्थ्य संस्थाहरूमा उपलब्ध सेवा सुविधाको वर्तमान अवस्था

क्र.स	स्वास्थ्य संस्थाको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	प्रसुती सेवा	ल्याव	क्लिनिक	एक्स रे सेवा	परिवार नियोजन	खोप सेवा	एससिटि	परामर्श सेवा	सुरक्षित मातृत्व सेवा	रक्त संचार सेवा
१	याङपाङ स्वास्थ्य चौकी	१	छ	छैन	५	छैन	छ	छ		छ	छैन	
२	चम्पे स्वास्थ्य चौकी	२	छ	छैन	३	छैन	छ	छ		छ	छैन	
३	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र प्याउली	३	छ	छ	३	छ	छ	छ		छ	छैन	
४	याकु स्वास्थ्य चौकी	५	छ	छैन	५	छैन	छ	छ		छ	छैन	
५	चरम्बी स्वास्थ्य चौकी	४	छ	छैन	३	छैन	छ	छ		छ	छैन	
६	जरायोटर स्वास्थ्य चौकी	६	छ	छैन		छैन	छ	छ		छ	छैन	
७	सामुदायिक स्वा. ईकाई सिक्रेटार	७	छ	छैन		छैन	छ	छ		छ	छैन	
८	स्वास्थ्य शाखा प्याउली	३										

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

चित्र नं. ३.२०: स्वास्थ्य संस्थाहरूमा उपलब्ध सेवा सुविधाको वर्तमान अवस्था

तालिका नं. ३.३१: चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको विवरण

क्र.स	स्वास्थ्य संस्थाको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीको संख्या								
			प्रकार	विशेषज्ञ चिकित्सक	सामान्य चिकित्सक	हे.अ	नर्स	अहेव	अनमी	ल्याव टेक्निसियन	जम्मा
१	याङपाङ स्वास्थ्य चौकी	१				१		२	२	१	६
२	चम्पे स्वास्थ्य चौकी	२			१	१		२	२	१	७
३	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र	३		१	४	१	१	३	२	१	१३

	प्याउली										
४	याकु स्वास्थ्य चौकी	५				१	२		२		५
५	चरम्बी स्वास्थ्य चौकी	४			१	१		२	२	१	७
६	जरायोटर स्वास्थ्य चौकी	६			१	१		२	२	१	७
७	सामुदायिक स्वा. ईकाई सिक्रेटार	७						१	२	१	४
८	स्वास्थ्य शाखा प्याउली			०							०
जम्मा				१	७	६	३	१२	१४	६	४९
स्वीकृत दरबन्दीको प्रतिशत											९०.७४

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

३.३.४.३: खोप, पोषण तथा सुरक्षित मातृत्वको वर्तमान अवस्था

यस गाउँपालिका भित्र ० देखि ४ वर्ष सम्मका बालबालिका ११७५ रहेको देखिन्छ भने ५ वर्ष उमेर समूह सम्मलाई समेट्दा यो सङ्ख्या केहि बृद्धि हुन जान्छ । प्राप्त विवरणका आधारमा कुल बालबालिका मध्ये ५ वर्ष मुनिका समेत गरी ९६३ जना बालबालिका कुनै न कुनै प्रकारको खोप सेवामा लिने कार्यमा सम्लग्न रहेको देखिन्छ । यसको अर्थ अहिले पनि खेपा सेवालाई सतप्रतिशत बनाउन सकिएको छैन भने सुरक्षित मातृत्वका अवस्थाका बारेमा अध्ययन गर्दा गर्भावस्था/प्रसुती अवस्था/सुत्केरी पछिको ६ हप्ता भित्र मृत्यु भएका महिलाको सङ्ख्या १ रहेको, मृत जन्म नवजात शिशुको सङ्ख्या १ रहेको, ६४ जना जीवित नवजात शिशु मध्ये २ जनाको जन्मेको २८ दिनभित्र मृत्यु भएको, परिवार नियोजनका अस्थाई साधन प्रति आकर्षण बढेको देखिएको छ भने गर्भिणी महिला ले अनिवार्य लिनु पर्ने खोपको मात्रा र स्वास्थ्य संस्थामा सुत्केरी गराएका महिलाको विवरण भने प्राप्त हुने नसकेको अवस्था छ तथा बृद्धि अनुगमन गरिएका बालबालिका मध्ये ६१९ बालबालिका कुपोषित रहेको अवस्था छ । एकातर्फ समग्रमा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था वा गाउँपालिकाको स्वास्थ्य शाखा बाट सामान्य विवरण मात्र उपलब्ध हुन सकेको कारण आगामि दिनमा यसलाई थप ब्यवस्थित बनाउन आवश्यक देखिएको छ भने अर्को तर्फ यस पालिका भित्र सबै वडामा गरी ६६ जना स्वास्थ्य स्वयमं सेविकाहरू महिला र बालबालिकाको प्रारम्भिक स्वास्थ्य रक्षाका कृयाशिल रहेको पाईएको छ । वर्तमान खोप तथा पोषण र सुरक्षित मातृत्व सम्बन्धी प्राप्त विवरण तालिका नं. ३.३२ र ३.३३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.३२: खोप तथा पोषण सम्बन्धी विवरण (२०७७ श्रावण - पौष सम्म)

क्र.स.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम र ठेगाना	वडा नम्बर	बालबालिका संख्या			खोप लिने बालबालिका संख्या					५ वर्ष मुनीका बालबालिका	
			१ वर्ष मुनीका	२ वर्ष मुनीका	५ वर्ष मुनीका	विसिजि	पेण्टा भ्यालेण्ट	पोलियो तेश्रो	दादुरा /रुबेला	जापानिज इन्सफलाईटिस (जे.ई.)	बृद्धि अनुगमन गरिएका	बृद्धि अनुगमन गरिएका मध्ये कुपोषित
१	याडपाड स्वास्थ्य चौकी	१	५४	५३	५०	३१	१०२	२६	२४	२६	१०२	१००
२	चम्पे स्वास्थ्य चौकी	२	५१	४९	४५	२५	९५	१८	२६	२३	१७५	१२६
३	प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र प्याउली	३	४६	४४	४३	३२	८४	२३	२९	२९	१७०	१०१
४	याकु स्वास्थ्य चौकी	५	४९	४८	४६	१९	९०	२१	२३	२२	१९२	१७५
५	चरम्बी	४	५२	५१	६५	३२	७०	११	३५	२०	१४५	९

	स्वास्थ्य चौकी											
६	जरायोटर स्वास्थ्य चौकी	६	५५	५४	५२	३९	८५	२२	२२	२५	७५	७३
७	सामुदायिक स्वा. ईकाई सिक्रेटार	७	१९	१९	१८	३५	७५	२९	२७	२८	३८	३५
जम्मा			३२६	३१८	३१९	२१३	६०१	१५०	१८६	१७३	८९७	६१९

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

तालिका नं. ३.३३ सुरक्षित मातृत्व सम्बन्धी विवरण

वडा	गर्भावस्था/प्रसूती अवस्था/सुत्केरी पछिको ६ हप्ता भित्र मृत्यु भएका महिला	जीवित नवजात शिशु संख्या	मृत जन्म नवजात शिशु	जन्मेको २८ दिनभित्र मृत्यु भएका नवजात शिशु	१५-५९ वर्षका महिलाको संख्या	परिवार नियोजनको साधन प्रयोग गर्ने महिला		परिवार नियोजनको साधन प्रयोग गर्ने पुरुष		महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका संख्या
						स्थायी	अस्थायी	स्थायी	अस्थायी	
१	१	५		१	२०९	४	३१५	१	४५०	९
२		७			१७४	६	३४०	३	३७५	९
३		१२	१	१	१७५	३	२९०	१	४००	९
४		९			२३४	५	३०५	१	३९०	९
५		१४			२०३	२	१९०		२४०	१०
६		११			२४३	१	३२५	४	३३०	९
७		६			३७०	३	२८०		३६५	११
जम्मा	१	६४	१	२	१६०८	२४	२०४५	१०	२५५०	६६
% (कुल संख्याको)	१.४९	९५.५२	१.४९	२.९९	१८.७७	०.२८	२३.८७	०.११	२७.५५	०.३७

श्रोत: संस्थागत सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

३.४ आर्थिक विकास सँग सम्बन्धित विवरणहरू

आजको विश्व नयाँ नयाँ प्रविधिको खोजी, विकास र विस्तारका साथमा दिन प्रति दिन आर्थिक विवासका क्षेत्रमा होडबाजी गरिरहेका छन् । आर्थिक विकास समृद्धि निर्माण र व्यवस्थापनको एक प्रमुख मार्ग हो । नेपाल प्राकृतिक श्रोत र साधनले भरिपूर्ण रहेता पनि मुलुक समग्र रुपमा आत्म निर्भर हुन सकिरहेको छैन । हाम्रा सामु आर्थिक विकासका सम्भावना नै सम्भावना रहेता पनि प्रविधिको विकास, प्रयोग र विस्तार हुन नसक्दा मात्र हैन सामाजिक रुपमा परनिर्भरतामा शुख देख्ने साथै काम प्रतिको लगनसिलताको अभावका कारण विद्यामान सम्भावनाहरूले लक्ष बमोजिमको गति लिन सकिरहेका छैनन् । हाम्रा उर्वर भूमिहरूले उत्पादकत्व वृद्धिमा पूर्ण रुपले अवसर पाएका छैनन्, आर्थिक विकासका मुख्य सम्वाहकका रुपमा रहने सकृय उमेर समूहका कैयान युवाहरू रोजगारीको खोजिमा विदेसिएका छन्, औषधियुक्त पशु आहार प्रदान गर्ने चरन क्षेत्रहरू गाई, भैंसी, भेडा, बाखा लगायतका पशुहरूको पर्खाइमा छन्, डाले घाँसको उपयुक्त र सुरक्षित बारिका डिल तथा खेतबारीका पाखाहरू प्रायस नाङ्गै छन्, एकतर्फ वृक्षारोपणले मात्रात्मक गति लिन सकेको छैन भने अर्कोतर्फ विद्यामान बनजङ्गलको पूर्ण सदुपयोग हुन सकेको छैन, उन्नतजातको नस्ल वा बिउ विजनको पर्याप्तता छैन,

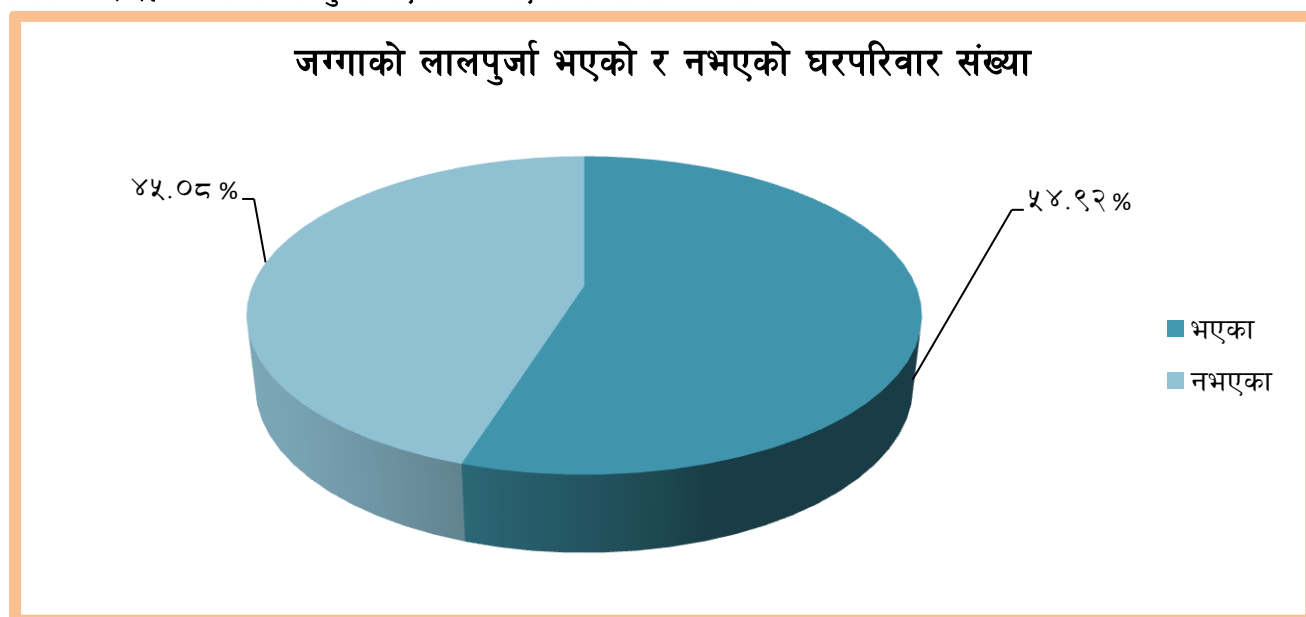

स्वदेशमानै आधुनिक प्रविधिको विकास हुन सकेको छैन, उत्पादन गरिएका बस्तुहरू बजार सञ्जाल र बजारिकरणकालागि आवश्यक पूर्वाधारको अभावमा खेर गईरहेको अवस्था छ, स्वदेशि कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको विकास र विस्तारले गति लिन सकेको छैन, जलश्रोतको धनी देश अझै पनि विदेश बाट विद्युत आपूर्ति गर्न बाध्य छ, ऐन कानून तथा विधि र प्रकृया भन्फटिला र पट्यार लाग्दा छन्, राजनीतिक स्थिरताले मुर्तरूप लिन सकिरहेको छैन लगायत जस्ता विविध कारणले आर्थिक समृद्धिको मार्गलाई गतिसिल बनाउन सकिएको छैन । यी समग्र समस्या बाट अरुण गाउँपालिका समेत मुक्त हुन सकिरहेको छैन । तसर्थ आगामि दिनमा यस पालिकाले आफ्ना क्षेत्र भित्रका सम्भावना र अवसरहरूको खोजी, विकास र विस्तार गर्ने गरी भावि योजना तर्जुमा गर्ने र तर्जुमा गरिएका कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्वयनको मार्ग सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यका साथ गरिएको गाउँपालिका घरपरिवार तथा संस्थागत सर्वेक्षण बाट प्राप्त भएका आर्थिक विकास सँग सम्बन्धित विवरणहरू निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

३.४.१ जग्गाको लालपुर्जा भए नभएको तथा जग्गा जमिनको मात्राका आधारमा घरपरिवार

सवै प्रकारका प्राणी जगतले जहिले पनि सुरक्षित बासस्थानको खोजि र व्यवस्थापनमा विशेष भूमिका निर्वाह गर्न चाहन्छ । यसमा पनि विश्वको सर्वश्रेष्ठ मानव जातीको लागि भने यसको महत्व अझ बढी रहेको पाईन्छ । मानव समुदायको स्थायीत्व वा स्थायी बसोबासकालागि आवश्यक विविध विषय मध्ये जग्गा जमिनको उपलब्धता र त्यसमा उस्को स्वामित्वको विषयले समेत निकै ठूलो प्रभाव पार्दछ । पारिवारिक वा व्यक्तिगत रूपमा उपलब्ध जग्गा जमिन र त्यसमा अन्तरनिहित अधिकार स्थायीत्वको एक प्रमुख कारक समेत मानिने गरिन्छ मात्रै नरहेर सुरक्षाको प्रत्याभुतिको आधार समेत मानिने गरिन्छ । तसर्थ यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र पारिवारिक रूपमा जग्गा जमिनको स्वामित्व (लालपुर्जा) को अवस्था के रहेको छ भन्ने विषयमा गरिएको अध्ययन बाट कुल ३५३६ घरपरिवार मध्ये १९४२ (कुल घरपरिवारको ५४.९२ %) घरपरिवारको आफ्नै परिवारका सदस्यको नाममा स्वामित्व (लालपुर्जा) रहेको पाईएको छ भने १५९४ (कुल घरपरिवारको ४५.०८ %) परिवारको नाममा स्वामित्व (लालपुर्जा) नरहेको अवस्था देखिएको छ । आफ्नै स्वामित्वमा रहेको जग्गा जमिनको मात्रात्मक अवस्थाको हकमा भने कुल घरपरिवार मध्ये ५ रोपनी भन्दा कम जग्गा जमिन हुने घरपरिवार सङ्ख्या १०७३, ५ देखि १० रोपनी सम्म हुने ३५६, ११ देखि २० रोपनी हुने ३१४ तथा २० रोपनी भन्दा माथि हुने १९९ घरपरिवार रहेका छन् । जग्गा जमिनमा परिवारको स्वामित्व रहे नरहेको तथा जग्गा जमिनको मात्रा सम्बन्धी विवरण तालिका नं. ३.३४ र ३.३५ साथै चित्र नं. ३.२१ र ३.२२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं. ३.२१: जग्गाको लालपुर्जा भएको र नभएको घरपरिवार संख्या

तालिका नं. ३.३४: जग्गा जमिनमा आफ्नो स्वामित्व भए नभएको आधारमा घरपरिवार विवरण

क्र.सं.	जग्गा	वडा							जम्मा	%
		१	२	३	४	५	६	७		
१	भएका	९६	५२५	३३६	२५७	३८८	२१३	१२७	१९४२	५४.९२
२	नभएका	५९८	१०७	२६	२९७	३२	४६१	७३	१५९४	४५.०८
जम्मा संख्या		६९४	६३२	३६२	५५४	४२०	६७४	२००	३५३६	१००.००

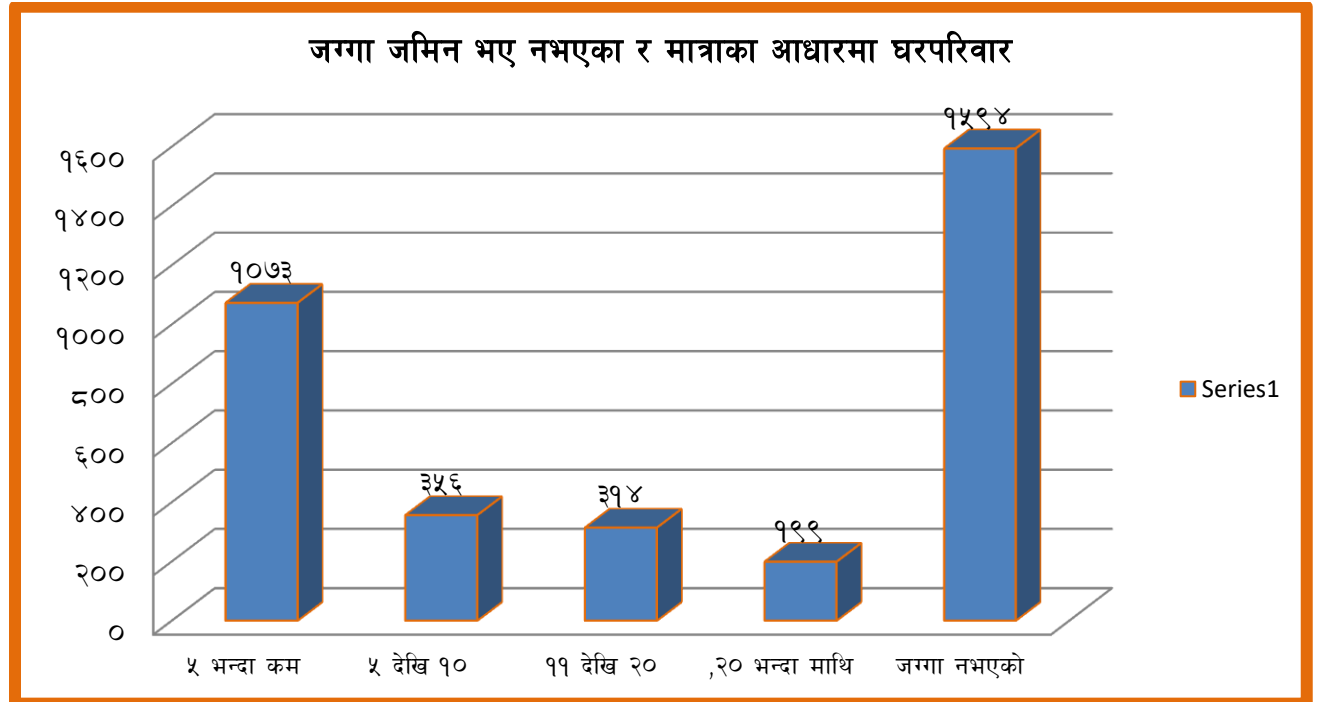
श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.३५: परिवारका सदस्यका नाममा उपलब्ध रहेको जग्गा जमिनको मात्रा

तपाईंको परिवारका सदस्यहरुको नाममा जग्गा जमिन कति छ						
वडा नं	रोपनी				जग्गा नभएको	जम्मा परिवार संख्या
	५ भन्दा कम	५ देखि १०	११ देखि २०	२० भन्दा माथि		
१	९३	१	२	०	५९८	६९४
२	२४९	१४५	१००	३१	१०७	६३२
३	१२२	८४	९०	४०	२६	३६२
४	५८	३४	५९	१०६	२९७	५५४
५	२४६	६९	५७	१६	३२	४२०
६	१९४	७	६	६	४६१	६७४
७	१११	१६	०	०	७३	२००
जम्मा	१०७३	३५६	३१४	१९९	१५९४	३५३६

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.२२: परिवारका सदस्यका नाममा उपलब्ध रहेको जग्गा जमिनको मात्रा

३.४.२ आफु बसेको घरको स्वमित्तको साथै परिवार सँग रहेको घर संख्याका आधारमा घरपरिवार

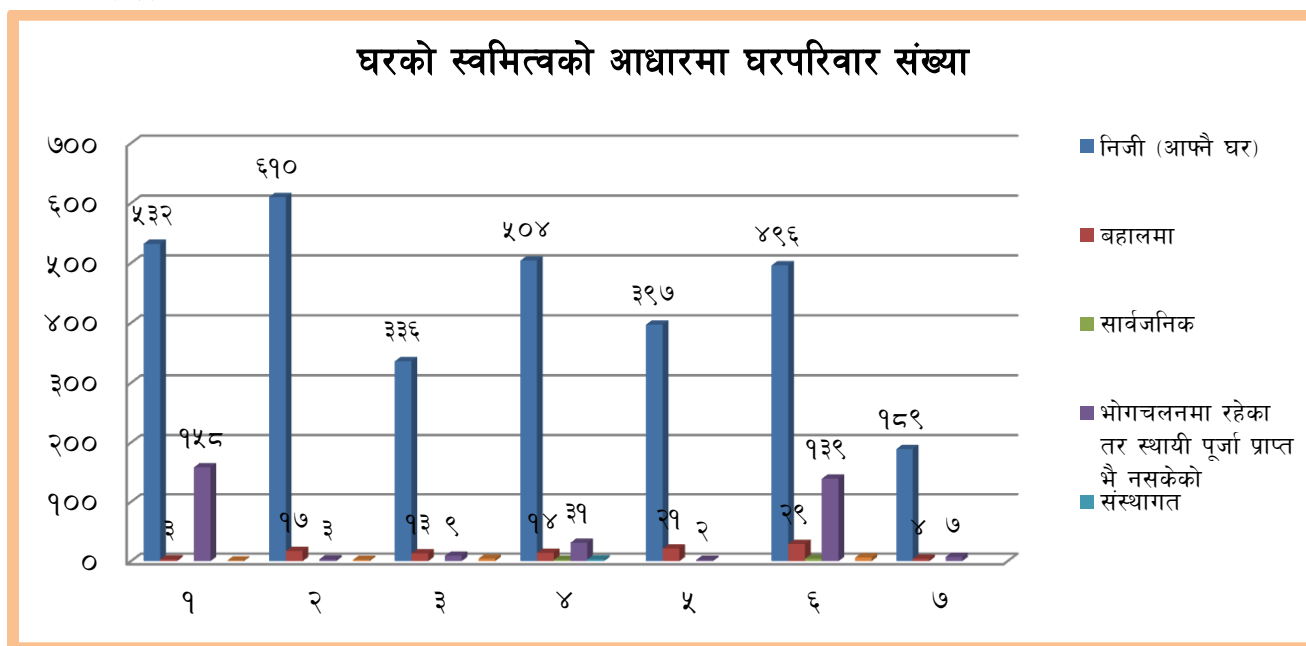
अरुण गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्नेहरूको आफु बसोबास गरिरहेको घरको स्वामित्तको अध्ययन गर्दा घरपरिवार सर्वेक्षण बाट प्राप्त विवरणका आधारमा कुल ३५३६ घर परिवार मध्ये ३०६४ (८६.६५ %) परिवारको आफ्नै निजी घर रहेको तथा १०१ (२.८६ %) अरुको घरमा भाडामा बसिरहेको पाईएको छ । यस पालिका भित्र बसोबास गर्ने घरपरिवार मध्ये ३४९ को हकमा भने भोगचलनमा रहेका तर स्थायी पूर्जा प्राप्त भै नसकेको साथै ६ घरपरिवार सार्वजनिक भवन र ३ घरपरिवार संस्थागत घरमा बसोबास गरिरहेको अवस्था छ । यस सम्बन्धी विवरण तालिका नं. ३.३६ र चित्र नं. ३.२३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.३६: आफु बसिरहेको घर तथा भवनको स्वमित्तका आधारमा घरपरिवार

वडा	घर तथा भवनको स्वामित्त						जम्मा घरपरिवार संख्या
	निजी (आफ्नै घर)	बहालमा	सार्वजनिक	भोगचलनमा रहेका तर स्थायी पूर्जा प्राप्त भै नसकेको	संस्थागत	अन्य	
१	५३२	३		१५८		१	६९४
२	६१०	१७		३		२	६३२
३	३३६	१३		९		४	३६२
४	५०४	१४	२	३१	३		५५४
५	३९७	२१		२			४२०
६	४९६	२९	४	१३९		६	६७४
७	१८९	४		७			२००
जम्मा	३०६४	१०१	६	३४९	३	१३	३५३६
%	८६.६५	२.८६	०.१७	९.८७	०.०८	०.३७	१००.०

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.२३: घर तथा भवनको स्वमित्तको आधारमा घरपरिवार विवरण

३.४.२.१ आफू बसेको घरको बनोटको आधारमा घरपरिवार

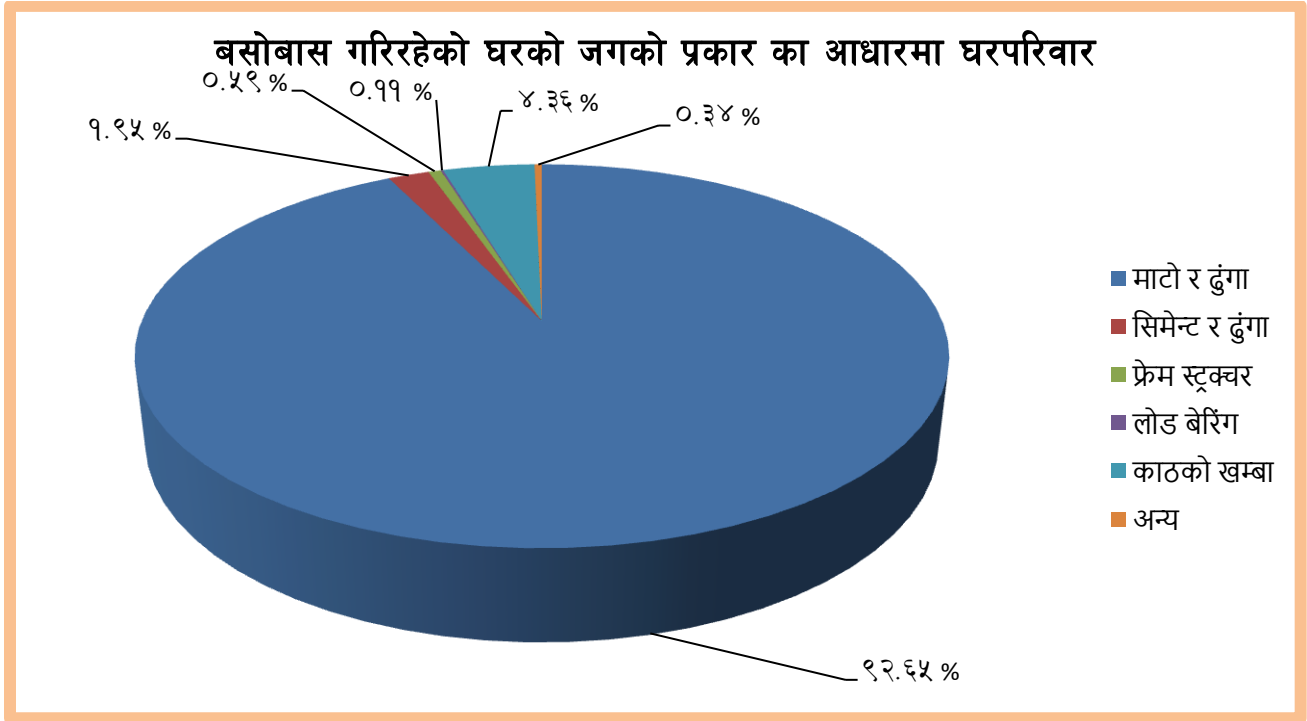
घर मानिसको सुरक्षित बसोबासको प्रमुख आधार हो । यसलाई मानव जातीको सुरक्षाको एक प्रमुख साधनको रूपमा समेत मानिन्छ । हाम्रा पारिवारिक दैनिकहरूको सञ्चालन व्यवस्थापन मात्र हैन सुरक्षाको सुनिश्चितता समेत यहि बाट प्राप्त हुने गर्दछ । हाम्रा आवसहरू सामाजिक र आर्थिक रूपले सुरक्षित मात्र हैन सम्भावित प्राकृतिक प्रकोप बाट समेत सुरक्षित रहन अति आवश्यक छ र रहन्छ पनि । सुरक्षित आवासको प्रत्याभुति यसको बनोटमा निर्भर रहने गर्दछ । तसर्थ अरुण गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने गाउँपालिकाबासीहरूको घरको बनोट र त्यसको अवस्थस्थाका बारेमा घरपरिवार सर्वेक्षण मार्फत गरिएको अध्ययनमा कुल ३५३६ घरपरिवार मध्ये ९२.६५ % घरको जग माटो तथा ढुंगाको रहेको छ भने मात्र २१ वटा घर फ्रेम स्ट्रक्चरले बनेको तथा १५४ घर काठको खम्बा प्रयोग गरी बनाईएको अवस्था पाईएको छ । घर छाप्नको लागि प्रयोग गरेको बस्तुको बारेमा अध्ययन गर्दा १९६४ (कुल घर सङ्ख्याको ५५.५४ %) टिना वा जस्तापाताले छाएका छन भने १५१९ (कुल घर सङ्ख्याको ४२.९६ %) घर खरले छाएका छन । यस पालिका भित्र ५ वटा घर स्याउलाले र २ वटा घर माटोले छाएका समेत देखिएको छ । फ्रेम स्ट्रक्चरले बनेका २१ वटा घर मध्ये १२ वटा घर अर.सि.सि. ढलान गरिएका छन । घरको बनोट भूकम्प प्रतिरोधि रहे नरहेको बारेमा थप अध्ययन गर्दा यस पालिका भित्रका ३१९९ (कुल घरपरिवारको ९०.४७ %) घरहरू भूकम्प प्रतिरोधी नरहेको अवस्था देखिएको छ । मानव जीवनले भोग्नु पर्ने विभिन्न प्रकोप मध्ये भूकम्प एक प्रमुख विपत्तीको रूपमा लिने गरिन्छ । प्राकृतिक प्रकोप र विपत्ती कहिले कहि अकल्पनिय समेत भएर आउने गर्दछन् । नेपालमा विभिन्न समय लगायत २०७२ सालमा आएको भूकम्पको प्रकोप बाट लाखौं घरको क्षति हुन पुगेको साथै हजारौं मानिसले अकाल तथा अल्पायुमै ज्यान गुमाउनु परेको पिडा आभ पनि हाम्रो सामु अकल्पनीय तस्वर जस्तै भएर बसेका छन । हाम्रै आँखा अगाडी ढेलको धरहराको दृष्यले अहिले पनि घच्चच्याई रहेको छ । नेपाल सरकारले पुनरनिर्माण प्राधिकरणनै गठन गरेर यसरी भत्किएका पारिवारिक घर, विद्यालय, पुरातात्विक महत्वको मठ मन्दिर तथा धार्मिक स्थल निर्माणलाई तिब्रता दिएकै कारण यस अवधिमा विपत्तीमा परेका लाखौं परिवारले राहत र सुरक्षित महसुस गरिरहेका छन भने धरहराले पुनरजन्म पाएको छ । यो समग्र अवस्थाका मूल्याङ्कन गर्दा यस गाउँपालिकाले आफ्ना पालिकाबासीलाई सुरक्षित आवासको सुनिश्चितताका तथा भविश्यमा आउने प्रकृतिक विपत्ती बाट धन जनको क्षति हुन नदिनकालागि विगतमा निर्माण भएका र अब निर्माण गर्ने संरचनाहरू भूकम्प प्रतिरोधी बनाउने तर्फ आवश्यक प्रकृया अघि बढाउन अनिवार्य भएका कारण कमस घरहरूको स्तरोन्नती गर्दै जाने लक्ष्यका साथ सर्व प्रथम माटो, स्याउला तथा खरका छाणा भएका घरलाई कम्तिमा जस्तापाताको छाणामा परिवर्तन गर्न र भूकम्प प्रतिरोधि घरको निर्माणमा जोड दिन आवश्यक देखिएको छ । घरको बनोट सम्बन्धी विवरण तालिका नं. ३.३७ देखि ३.३९ साथै चित्र नं. ३.२४ देखि ३.२६ मा उल्लेख गरिएको छ

तालिका नं. ३.३७: बसोबास गरिरहेको घर ((व्यक्तिगत) को जगको प्रकारको आधारमा घरपरिवार विवरण

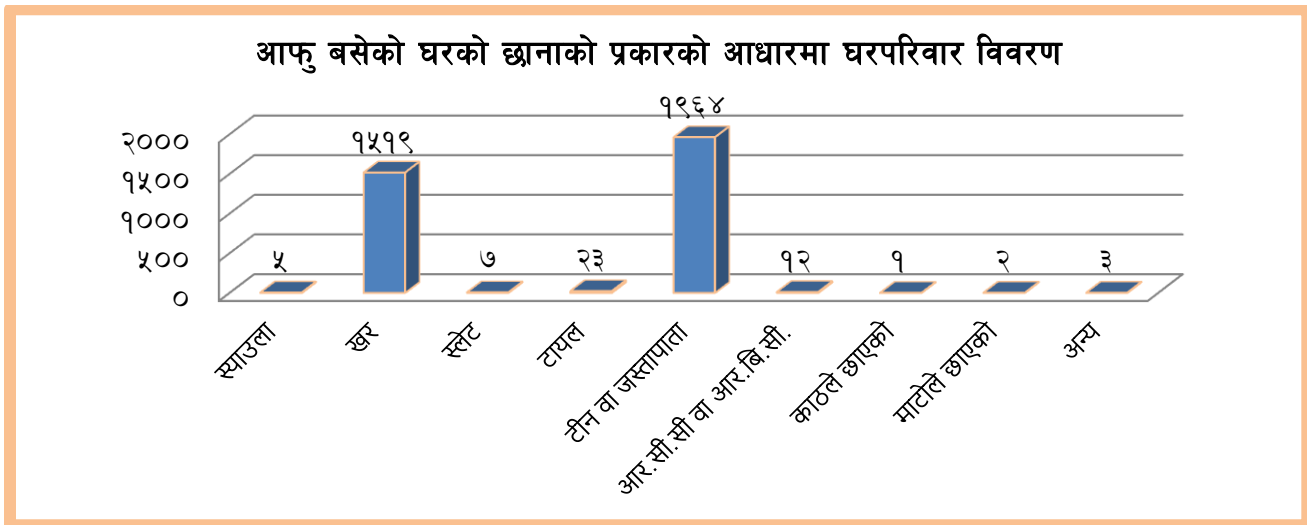
क्र.सं.	जगको प्रकार	वडा							जम्मा संख्या	%
		१	२	३	४	५	६	७		
१	माटो र ढुंगा	६३०	६०५	३४०	५११	४१२	५८६	१९२	३२७६	९२.६५
२	सिमेन्ट र ढुंगा	२३	१०	७	२	५	२१	१	६९	१.९५
३	फ्रेम स्ट्रक्चर	५	८	६				२	२१	०.५९
४	लोड बेरिंग			१		१	२		४	०.११
५	काठको खम्बा	३३	९	८	३६	२	६२	४	१५४	४.३६
६	अन्य	३			५		३	१	१२	०.३४
जम्मा संख्या		६९४	६३२	३६२	५५४	४२०	६७४	२००	३५३६	१००.००

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.२४: बसोबास गरिरहेको घरको जगको प्रकार का आधारमा घरपरिवार

चित्र नं. ३.२५: आफु बसेको घरको छानाको प्रकारको आधारमा घरपरिवार

तालिका नं. ३.३८: घरको छानाको प्रकारका आधारमा घरपरिवार विवरण

क्र.सं.	घरको छानाको किसिम	बडा							घरपरिवार	%
		१	२	३	४	५	६	७		
१	स्याउला	०	१	१	०	०	३	०	५	०.१४
२	खर	३७३	१९७	८७	३१०	१७३	२८१	९८	१५१९	४२.९६
३	स्लेट	४	०	२	०	०	१	०	७	०.२०

४	टायल	०	२	१	१६	३	१	०	२३	०.६५
५	टीन वा	३१६	४२८	२६७	२२५	२४३	३८३	१०२	१९६४	५५.५४
६	आर.सी.सी वा	१	३	३	१	०	४	०	१२	०.३४
७	काठले छाएको	०	०	०	१	०	०	०	१	०.०३
८	माटोले छाएको	०	०	०	१	१	०	०	२	०.०६
९	अन्य	०	१	१	०	०	१	०	३	०.०८
जम्मा संख्या		६९४	६३२	३६२	५५४	४२०	६७४	२००	३५३६	१००.०

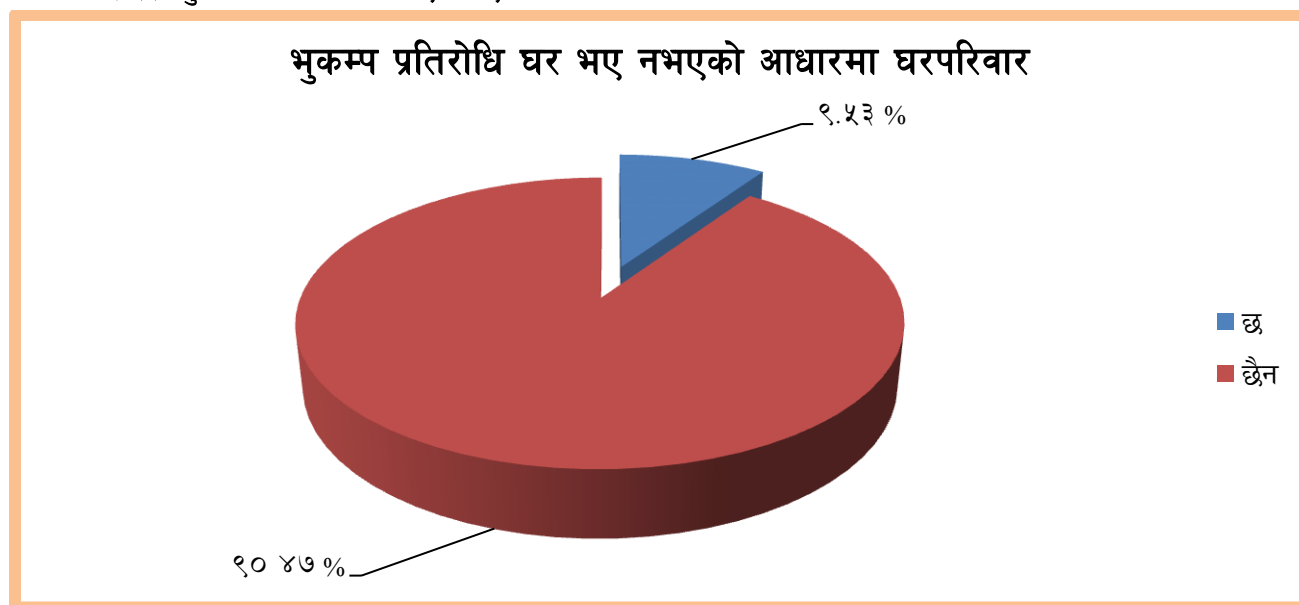
श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.३९: भुकम्प प्रतिरोधी घरको बनोटको आधारमा घरपरिवार

क्र.सं.	भुकम्प प्रतिरोधी घर	वडागत							जम्मा	%
		१	२	३	४	५	६	७		
१	छ	८८	३९	६१	१६	२८	३७	६८	३३७	९.५३
२	छैन	६०६	५९३	३०१	५३८	३९२	६३७	१३२	३१९९	९०.४७
जम्मा		६९४	६३२	३६२	५५४	४२०	६७४	२००	३५३६	१००.००

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.२६: भुकम्प प्रतिरोधि घर भए नभएको आधारमा घरपरिवार

३.४.२.२: बाढी, पहिरो जस्ता प्राकृतिक प्रकोपको जोखिमका प्रकार बाट प्रभावित घरपरिवार विवरण

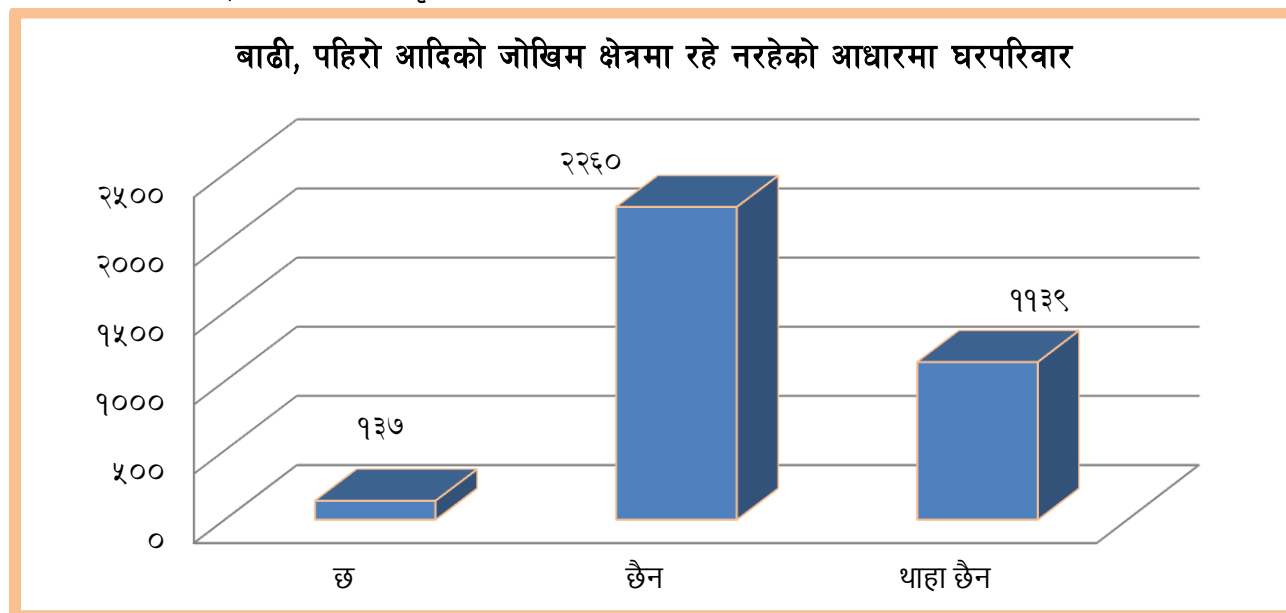
भुकम्प बाहेकका बाढी, पहिरो, महामारी लगायत बाट गाउँपालिकाबासी कति प्रभावित रहेका छन् भन्ने विषयमा गरिएको अध्ययनका आधारमा यस पालिका भित्रका कुल घरपरिवार मध्ये १३७ घरपरिवार बाढी तथा पहिरो जस्ता प्राकृतिक प्रकोप बाट प्रत्यक्ष प्रभावित भएको अवस्था रहेको देखिएको छ भने ११३९ घरपरिवारले अनविज्ञता प्रकट गरेका छन्। यसरी अनविज्ञता प्रकट गर्ने घरपरिवारको समेत थप अवस्था अध्ययन गरी बाढी तथा पहिरो जस्ता जोखिम बाट समयमामै निजहरूको बासोबासलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्न वा तटबन्धको उपयुक्त व्यवस्था मिलाउन गाउँपालिकाले आफ्नो थप ध्यान केन्द्रित गर्न आवश्यक देखिएको छ। बाढी तथा पहिरोको सम्भावित जोखिम सम्बन्धी प्राप्त विवरण तालिका नं. ३.४० र चित्र नं.३.२७ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ३.४०: बाढी, पहिरो जस्ता प्रकृतिक प्रकोपको सम्भावना भित्र रहेका घरपरिवार

क्र.सं.	प्राकृतिक प्रकोप जस्तै बाढी, पहिरो आदिको जोखिम क्षेत्रमा छ/छैन ?	घरपरिवार संख्या	%
१	छ	१३७	३.८७
२	छैन	२२६०	६३.९१
३	थाहा छैन	११३९	३२.२१
जम्मा		३५३६	१००.००

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.२७: बाढी, पहिरो जस्ता प्रकृतिक प्रकोपको सम्भावना भित्र रहेका घरपरिवार

३.४.२.३: आफ्नो जग्गा जमिन तथा तथा घर भाडामा दिए नदिएको आधारमा घरपरिवार

कुनै पनि घर तथा जग्गा धनीले आफ्नो जग्गा जमिन तथा घर भाडामा दिए नदिएको विषयमा अध्ययन गर्दा यस प्रकृतिको विवरण कसैले पनि उल्लेख गरेका नपाईएता पनि आफू बसेको घरको स्वमित्वको विषयमा प्राप्त विवरणका आधारमा गणनायोग्य घरपरिवारले आफ्नो घर कोठा भाडामा लगाएको अवस्था देखिन्छ, मात्र हैन स्वयम् गाउँपालिका कार्यालय र वडा कार्यालयहरू समेत भाडाको घरमा सञ्चालनमा रहेका छन्। घर वा घर कोठा भाडामा लगाउनेले घर तथा कोठा बहाल कर गाउँपालिकालाई बुझाउनु पर्छ भन्ने ठानी यस विषयमा खुल्ल नचाहेको समेत हुन सक्न सम्भवनालाई केन्द्रमा राखेर वडागत रुपमा यसको थप विवरण सङ्कलन गरी अध्ययवधिक गर्न अनिवार्य देखिएको छ भने यसै साथ जग्गा जमिन भाडामा लगाए वा नलगाएका विषयमा समेत विवरण सङ्कलनको कार्य गर्न अनिवार्य देखिएको छ।

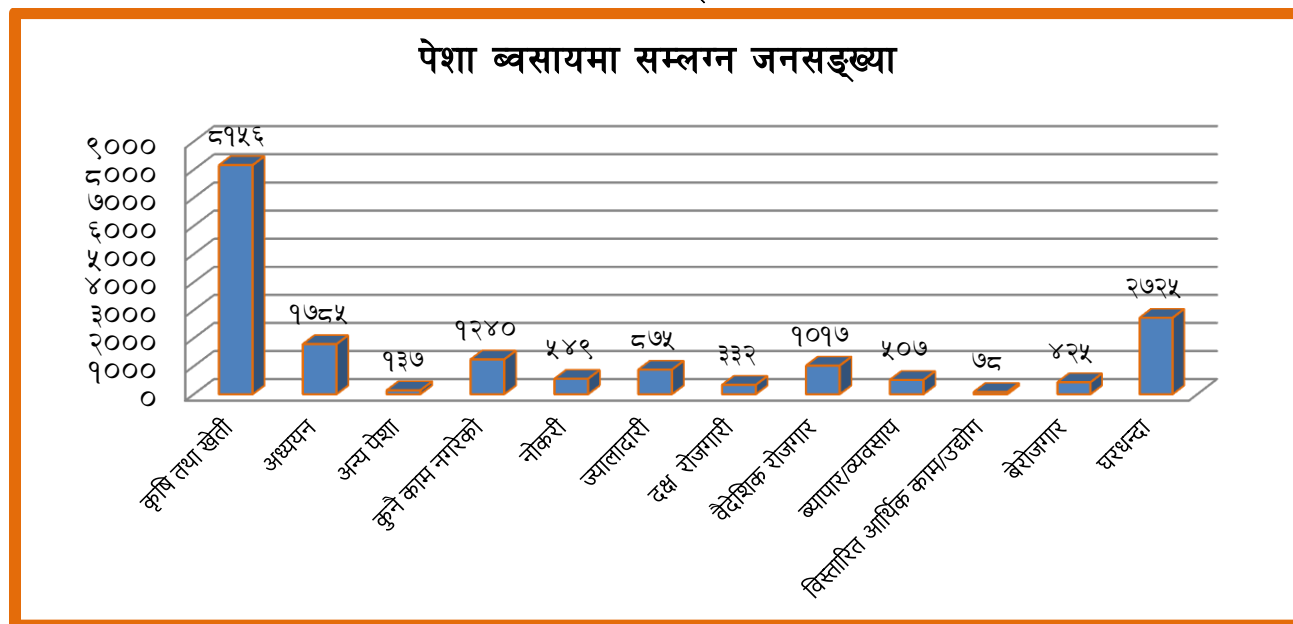
३.४.३ पेशा व्यवसायमा सम्मलग्नताको आधारमा जनसङ्ख्या विवरण

पेशा व्यवसाय वा काम आर्थिक समृद्धि निर्माणको एक प्रमुख मार्ग मात्र हैन यसले मानसिक तथा शारीरिक सकृयतालाई समेत चलायमान बनाउने हुँदा स्वास्थ्य सँग समेत यसको प्रत्यक्ष प्रभाव रहन्छ। विकसित मुलक र हामिमा यहि फरक छ कि उनिहरू कामलाई स्वास्थ्य र सुख सँग जोडेर हेर्दछन भने हामि काम गर्नु लाई दुःख र नगर्नुलाई शुख ठान्दछौ। आजको यस आधुनिक र प्रतिस्पर्धात्मक दुनियमा हाम्रो परम्परागत सोचलाई परिवर्तन गर्न आवश्यक छ। यस गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने कुल जनसङ्ख्या मध्ये बालबालिका र विद्यार्थीलाई छाडेर सबै भन्दा बढी ८१५६ (कुल जनसङ्ख्याको ४५.७५ %) कृषि तथा पशुपालनमा सम्मलग्न रहेको पाईएको छ भने नोकरीमा ५४९ (कुल जनसङ्ख्याको

३.०८ %) सम्मलग्न रहेको अवस्था छ । यस पालिकाका १०१७ जना (कुल जनसङ्ख्याको ५.७१ %) वैदेशिक रोजगारीमा गएको पाईएको छ भने ५०७ (कुल जनसङ्ख्याको २.८४ %) व्यापार व्यवसायमा गरिरहेका छन् । कुल जनसङ्ख्या मध्ये १६६५ (कुल जनसङ्ख्याको ९.३४ %) कुनै काममा सम्मलग्न नरहेको तथा बेरोजगार रहेका छन् भने विशुद्ध घरधन्डामा सम्मलग्न रहनेको सङ्ख्या २७२५ (कुल जनसङ्ख्याको १५.२९ %) रहेको पाईएको छ । हाम्रो परम्परागत सोच, आचरण र व्यवहारका कारण पक्कै पनि यो सङ्ख्या गृहिणीको हुनु पर्दछ । यस पालिका भित्र तीन खम्बे अर्थनीतिमा आधारित भएर हेर्दा आर्थिक समृद्धिको एक प्रमुख सम्वाहकको रूपमा मानिएको उद्योगमा लाग्नेको सङ्ख्या ७८ मात्र रहेको छ । स्थानीयवासीको सिपको अवस्थाको अध्ययन गर्दा ८५२ (कुल जनसङ्ख्याको ४.७८ %) जना सँग कुनै न कुनै प्रकारको शिप समेत रहेको अवस्था छ । अरुण गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेको व्यापार व्यवसाय समेतको अवस्था अध्ययन गर्दा दाल चामल तथा किराना पसल ७५ वटा, होटल रेष्टुरेण्ट ३१ वटा, लत्ताकपडा ३४ वटा, मासु पसल १८ वटा, भाडाकुडा ७ र सुनका गहना पसल १० गरी कुल १७५ वटा रहेको विवरण प्राप्त भएको छ ।

जे होस यस गाउँपालिकाका सकृय उमेर समूहका गाउँपालिकावासीहरू मध्ये धेरै जसो कुनै न कुनै रूपमा काममा सम्मलग्न रहेको पाउनु आफैमा सकारात्मक पक्ष रहेको भएता पनि स्थानीय उत्पादनलाई औद्योगिक उत्पादनको कच्चा पदार्थमा परिणत गर्नुको साथै उत्पादकत्व बृद्धि र आर्थिक समृद्धिका क्षेत्रमा कुनै पनि काम गाडी बसेका, बेरोजगारी भनी उल्लेख गरिएका साथै बैदेशिक रोजगारीमा जाने सङ्ख्यालाई यहि सोरोजगार वा रोजगार बनाउन र सवै क्षेत्र र तहको उत्पादकत्व बृद्धि गरी आर्थिक समृद्धिको मार्ग बलियो र दिगो बनाउन थप प्रयासको खाँचो रहेको पाईएको छ । विभिन्न पेशा व्यवसायमा सम्मलग्न रहेका वा अनुबन्धित रहेका गाउँपालिकावासी र शिपयुक्त जनशक्तिको जनसांखिक विवरण तालिका नं. ३.४१ देखि ३.४३ र चित्र नं. ३.२८ र ३.२९ मा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं. ३.२८: पेशा व्यवसायमा सम्मलग्नताका आधारमा जनसङ्ख्या

तालिका नं. ३.४१: अनुबन्धित क्षेत्रमा सम्मलग्नताका आधारमा जनसङ्ख्या विवरण

क्र.सं.	अनुबन्धित रहेको क्षेत्र	जम्मा जनसङ्ख्या	%
१	कृषि तथा खेती	८९५६	४५.७५
२	अध्ययन	१७५५	१०.०१
३	अन्य पेशा	९३७	०.७७

४	कुनै काम नगरेको	१२४०	६.९६
५	नोकरी	५४९	३.०८
६	ज्यालादारी	८७५	४.९१
७	दक्ष रोजगारी	३३२	१.८६
८	वैदेशिक रोजगार	१०१७	५.७१
९	ब्यापार/व्यवसाय	५०७	२.८४
१०	विस्तारित आर्थिक काम/उद्योग	७८	०.४४
११	बेरोजगार	४२५	२.३८
१२	घरधन्दा	२७२५	१५.२९
जम्मा		१७८२६	१००.००

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.४२: सीपयुक्त जनशक्तिका आधारमा जनसङ्ख्या विवरण

क्र.सं.	विशेष सीप/ तालिम	जनसङ्ख्या	%
१	सूचना तथा प्रविधि, इलेक्ट्रीकल र इलेक्ट्रोनिकस (कम्प्युटर, विद्युत, मोवाईल, रेडियो घडि आदी)	११०	१२.९१
२	सिलाई बुनाई	१३६	१५.९६
३	बुटिक	१५	१.७६
४	संगार, पार्लर आदि	१४	१.६४
५	म्यासन	२२	२.५८
६	निर्माण सम्बन्धी	६९	८.१०
७	कार्पेन्ट्री	५०	५.८७
८	प्लम्बिंग	२९	३.४०
९	इञ्जिनियरिङ्ग	३२	३.७६
१०	अटोमोवाइल र मेकानिक्स	२०	२.३५
११	कृषि सम्बन्धी (जेटी, जेटीएर खाद्य प्रसोधन आदि)	१८	२.११
१२	जनस्वास्थ्य सम्बन्धी	३२	३.७६
१३	पशुस्वास्थ्य सम्बन्धी	१०	१.१७
१४	वन सम्बन्धी	१२	१.४१
१५	पर्यटन टुर गाइड, ट्राभल र सत्कार	२	०.२३
१६	होटल सम्बन्धी	५५	६.४६
१७	सवारी चालक	१२२	१४.३२
१८	हस्तकला सम्बन्धी	८	०.९४
१९	चित्रकला	७	०.८२
२०	फोटोग्राफी	८	०.९४
२१	अन्य	८१	९.५१
जम्मा		८५२	१००.०
कुल जनसङ्ख्याको %		१७८२६	४.७८

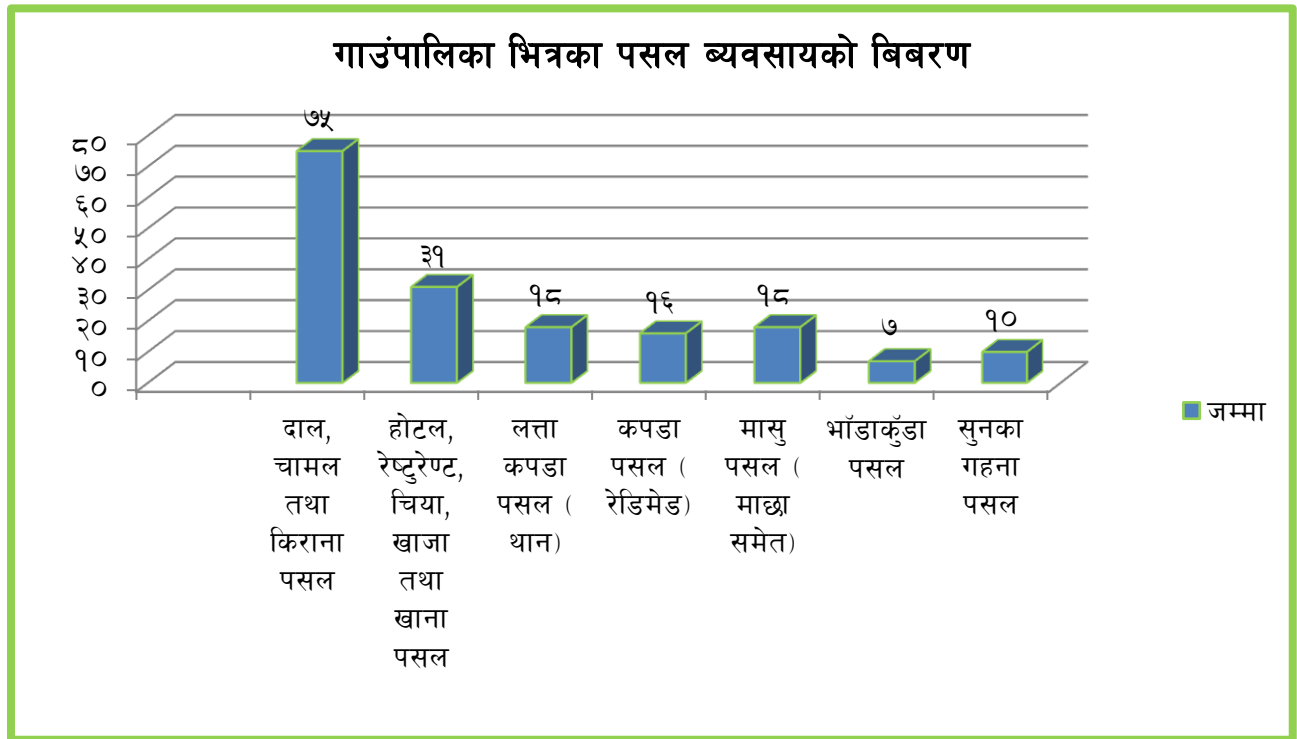
श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.४३: पसल व्यवसाय सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	पसल व्यवसायको नाम	वडा नं.							जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	
१	दाल, चामल तथा किराना पसल	०	१०	२०	२०	१०	११	४	७५
२	होटल, रेष्टुरेण्ट, चिया, खाजा तथा खाना पसल	५	२	१०	०	१	११	२	३९
३	लत्ता कपडा पसल (थान)	१	२	४	५	४	१	१	१८
४	कपडा पसल (रेडिमेड)	१	२	१०	०	२	१	०	१६
५	मासु पसल (माछा समेत)	२	२	७	२	१	३	१	१८
६	भाँडाकुँडा पसल		२	३	०	१	१	०	७
७	सुनका गहना पसल	१	२	३	०	१	३	०	१०
जम्मा		११	२४	६०	३१	२५	३७	१५	१७५

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.२९: गाउँपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका पसल व्यवसायको बिबरण

३.४.३.१: आम्दानी र खर्चका आधारमा घरपरिवार

आर्थिक अवस्था र गरिबी मापनको अर्को एक महत्वपूर्ण पक्ष भनेको गाउँपालिकाबासी जनसमुदायको मासिक वा वार्षिक आय र उक्त आयका आधारमा दैनिक, मासिक वा वार्षिक खर्च व्यवस्थापन हुन सकिरहेको छ या छैन भन्ने हो । अरुण गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने ३५३६ घरपरिवारले आफ्ना दैनिक पारिवारिक आवश्यकता पुरा गर्नकालागि कुनै न कुनै पेशा व्यवसायमा सम्लग्न रहेको कुरा माथिनै उल्लेख गरिएको छ । उल्लेखित ३५३६ घरपरिवारहरू मध्ये ८९९ (कुल घरपरिवारको २५.४२ %) घरपरिवारको मासिक आम्दानी रु ५ हजार वा सो भन्दा कम रहेको पाईएको छ भने ५२९ (कुल

घरपरिवारको १४.७३ %) घरपरिवारको रु ५ हजार देखि १० हजार सम्म रहेको देखिएको छ । यसै गरी १० हजार भन्दा माथि १५ हजार सम्म मासिक आम्दानी हुने परिवार ३९० (कुल घरपरिवारको ११.०३ %) मात्र रहेको तथा सो भन्दा माथि रु १ लाख सम्म मासिक आम्दानी गर्ने घरपरिवार ११९४ (कुल घरपरिवारको ३३.७८ %) रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिका भित्र मासिक १ लाख भन्दा बढी आम्दानी भएका घरपरिवार १४० (कुल घरपरिवारको ३.९६ %) रहेको अवस्था छ । प्रायस मानिसहरूले आफ्नो वास्तविक आम्दानी अरूलाई नबताउने प्रचलन रहि आएको भएता पनि प्राप्त विवरणले लाक्षणिक रूपमा अनुमानको वास्तविक आधार निर्माण गर्न सहज बनाएको छ ।

एउट मानिसलाई कम्तिमा दैनिक २२५० किलो क्यालोरी शक्तिको आवश्यकता पर्दछ । यसै पालिकाको घरपरिवार सर्वेक्षण बाट प्राप्त विवरणका आधारमा औषत घरपरिवार सङ्ख्या भण्डै ५.०४ रहेको यस अवस्थामा प्रत्येक घरपरिवारकालागि औषत दैनिक ११३६२.५ किलो क्यालोरी शक्तिको न्यूनतम आवश्यकता रहेको देखिन्छ । दैनिक रूपमा ज्याला मजदुरी गर्ने साथै गर्भिणी तथा सुत्केरी महिलाको लागि अझ थप शक्तिको आवश्यकता पर्ने हुँदा यो मात्रा अझै थप हुन जाने अवस्था छ । न्यूनतम रूपमा प्रति परिवार दैनिक ११३६२.५ किलो क्यालोरी शक्ति प्राप्त गर्न कम्तिमा आजको मूल्यलाई आधार बनाउने साथै हाम्रै खेत बारीमा उत्पादन हुने खाद्यान्न बालीको प्रयोग गर्ने हो भने पनि कम्तिमा न्यूनतम शक्ति प्राप्त गर्न ५ जनाको एक परिवारकालागि खाद्यान्नमा मात्र मासिक रु १७ हजार ५ सय देखि रु २१ हजार सम्म खर्च लाग्ने हुन्छ । यस यथार्थतालाई केन्द्र बिन्दुमा राख्दा यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र बसोबास गर्ने कुल घरपरिवार मध्ये कुल १६२४ (कुल घरपरिवारको ४६.० %) को मासिक खर्च १५ हजारको हाराहारीमा रहेको विवरण प्राप्त भएको छ । यस बाट सहजै अनुमान लगाउन सकिन्छ यो अवस्थाका कुनै पनि परिवारको मासिक आम्दानी बचत हुने सक्ने अवस्था देखिदैन । स्थानीय स्तरमा गरिएको प्रस्नावलीका आधारमा मासिक ५ हजार सम्म बचत गर्ने परिवारहरूले आफ्नै खेतबारीमा उत्पादन गरेको अन्न, तरकारी तथा दालहन बालीको केहि मात्रमा उपभोग गर्ने भएका कारण आफ्नो दैनिक गुजारा दुःख सुख टरिरेको उल्लेख गरेका भएता पनि यस विषयमा समेत गहिरो अध्ययन गर्दा आफ्नो कृषि उत्पादनले १० देखि १२ महिना खान पुग्ने परिवार मात्र ६५२ (१८.४३ %) मात्र रहेको ले यसलाई समेत पूर्ण रूपले यथार्थपरक ठान्न सकिने अवस्था नरहेको भएता पनि यस विवरणले एउटा महत्वपूर्ण आधार भने तयार पारेको अवस्था छ ।

घरपरिवार सर्वेक्षण बाट प्राप्त विवरणका आधारमा विश्लेषण गर्दा एका तर्फ मासिक पारिवारिक आम्दानी रु १५ हजार वा सो भन्दा कमहुने घरपरिवारको सङ्ख्या उल्लेख्य रहनु साथै वि.सं. २०६८ सालको भन्दा २०७७ साल पौष महिना सम्मको जनसङ्ख्यामा सामान्य मात्र बढेको अवस्था रहनुले धेरै मानिसहरू आर्थिक उपार्जन र जनजीविकाकालागि यहाँबाट पलायन भई अन्यत्रै बसाई सरेर गई रहेको प्रस्ट देखिन आएको छ । तसर्थ यस गाउँपालिकाले यहाँका मानिसलाई यहाँ बस्ने मात्र हैन अन्यत्र बाट अरुण गाउँपालिका भित्र स्थायी बसोबास गर्न सक्ने गरी आउने वातावरणको श्रृजना गर्न आय आर्जन, पेशा व्यवसाय साथै रोजगारीको श्रृजनाका श्रोतहरूको पहिचान र कार्यान्वयनकालागि आगामि दिनमा थप कृयाशिल हुन आवश्यक देखिएको छ । समग्रमा यस गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने सम्पूर्ण घरपरिवारको पारिवारिक मासिक आम्दानी र खर्च समेतको विस्त्रत रूपमा वाडागत समेतको विवरण तालिका नं. ३.४४ देखि ३.४८ साथै चित्र नं. ३.३० र ३.३४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

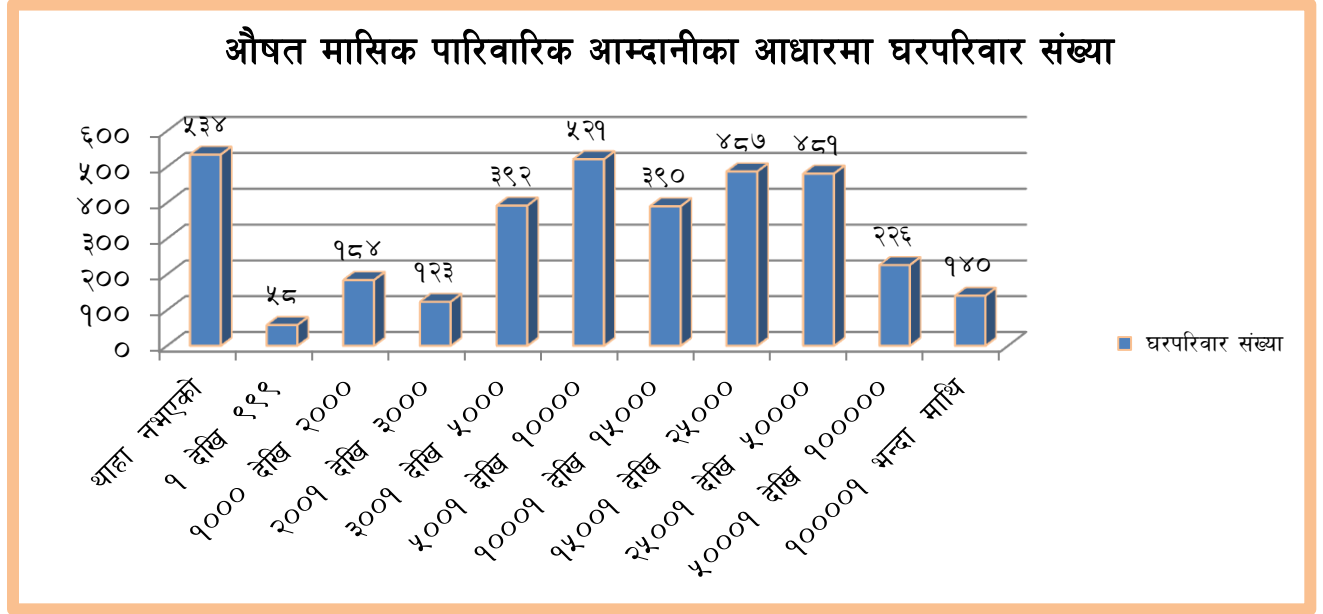
तालिका नं. ३.४४: औषत मासिक पारिवारिक आम्दानीका आधारमा घरपरिवार विवरण

क्र.सं.	औषत मासिक पारिवारिक आम्दानी	घरपरिवार संख्या	%
१	थाहा नभएको	५३४	१५.१०
२	१ देखि ९९९	५८	१.६४
३	१००० देखि २०००	१८४	५.२०
४	२००१ देखि ३०००	१२३	३.४८
५	३००१ देखि ५०००	३९२	११.०९

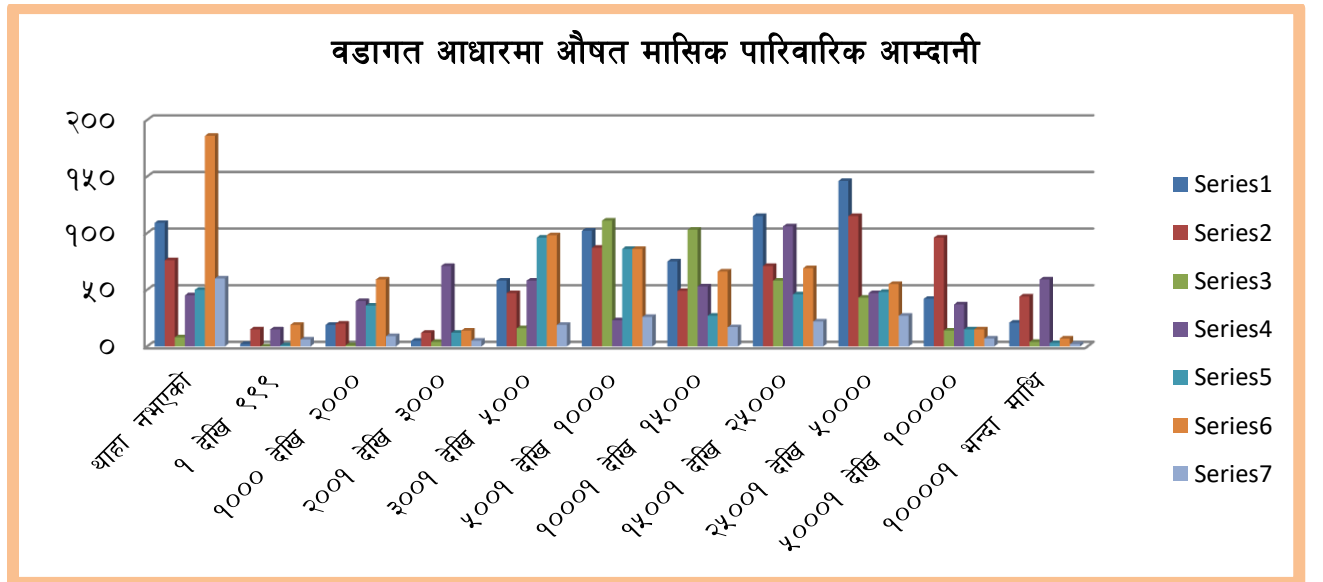
६	५००१ देखि १००००	५२१	१४.७३
७	१०००१ देखि १५०००	३९०	११.०३
८	१५००१ देखि २५०००	४८७	१३.७७
९	२५००१ देखि ५००००	४८१	१३.६०
१०	५०००१ देखि १०००००	२२६	६.३९
११	१००००१ भन्दा माथि	१४०	३.९६
जम्मा		३५३६	१००.००

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.३०: औषत मासिक पारिवारिक आम्दानीका आधारमा घरपरिवार विवरण

चित्र नं. ३.३१: औषत मासिक पारिवारिक आम्दानीका आधारमा वडागत घरपरिवार विवरण

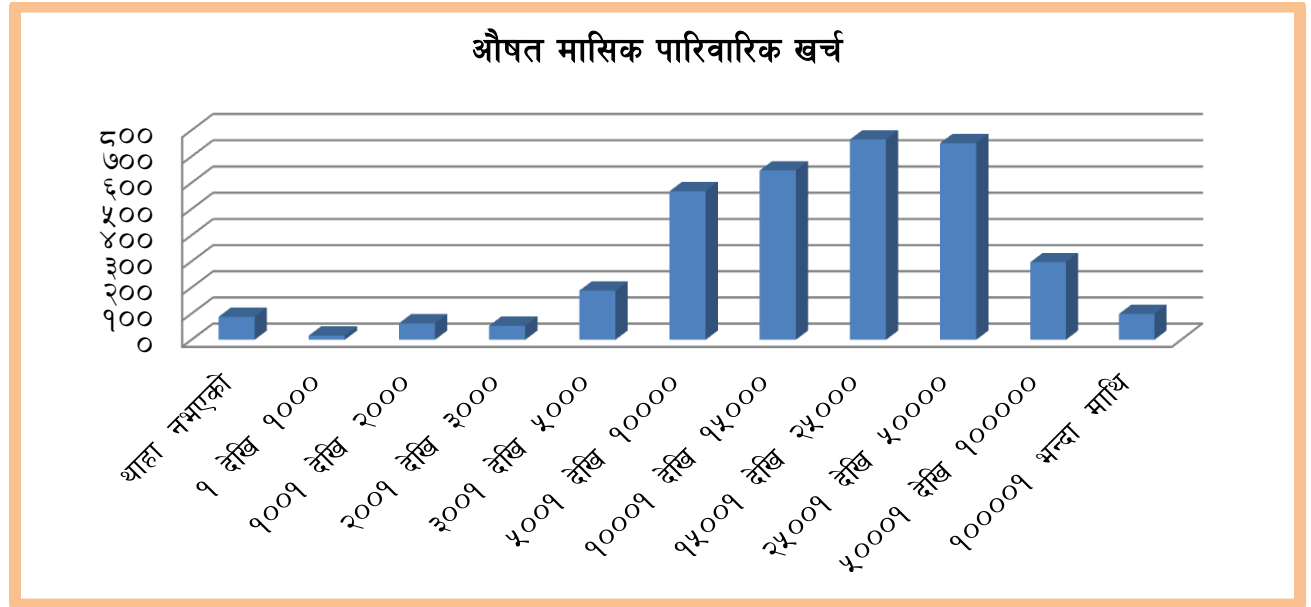

तालिका नं. ३.४५: औषत मासिक पारिवारिक आम्दानीका आधारमा वडागत घरपरिवार विवरण

क्र.सं.	औषत मासिक	वडा नं.							जम्मा
	पारिवारिक आम्दानी	१	२	३	४	५	६	७	
१	थाहा नभएको	१०९	७६	८	४५	५०	१८६	६०	५३४
२	१ देखि ९९९	२	१५	०	१५	१	१९	६	५८
३	१००० देखि २०००	१९	२०	१	४०	३६	५९	९	१८४
४	२००१ देखि ३०००	५	१२	४	७१	१२	१४	५	१२३
५	३००१ देखि ५०००	५८	४७	१६	५८	९६	९८	१९	३९२
६	५००१ देखि १००००	१०२	८७	१११	२३	८६	८६	२६	५२१
७	१०००१ देखि १५०००	७५	४९	१०३	५३	२७	६६	१७	३९०
८	१५००१ देखि २५०००	११५	७१	५८	१०६	४६	६९	२२	४८७
९	२५००१ देखि ५००००	१४६	११५	४३	४७	४८	५५	२७	४८१
१०	५०००१ देखि १०००००	४२	९६	१४	३७	१५	१५	७	२२६
११	१००००१ भन्दा माथि	२१	४४	४	५९	३	७	२	१४०
घरपरिवार संख्या		६९४	६३२	३६२	५५४	४२०	६७४	२००	३५३६

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.३२: औषत मासिक पारिवारिक खर्चका आधारमा घरपरिवार विवरण

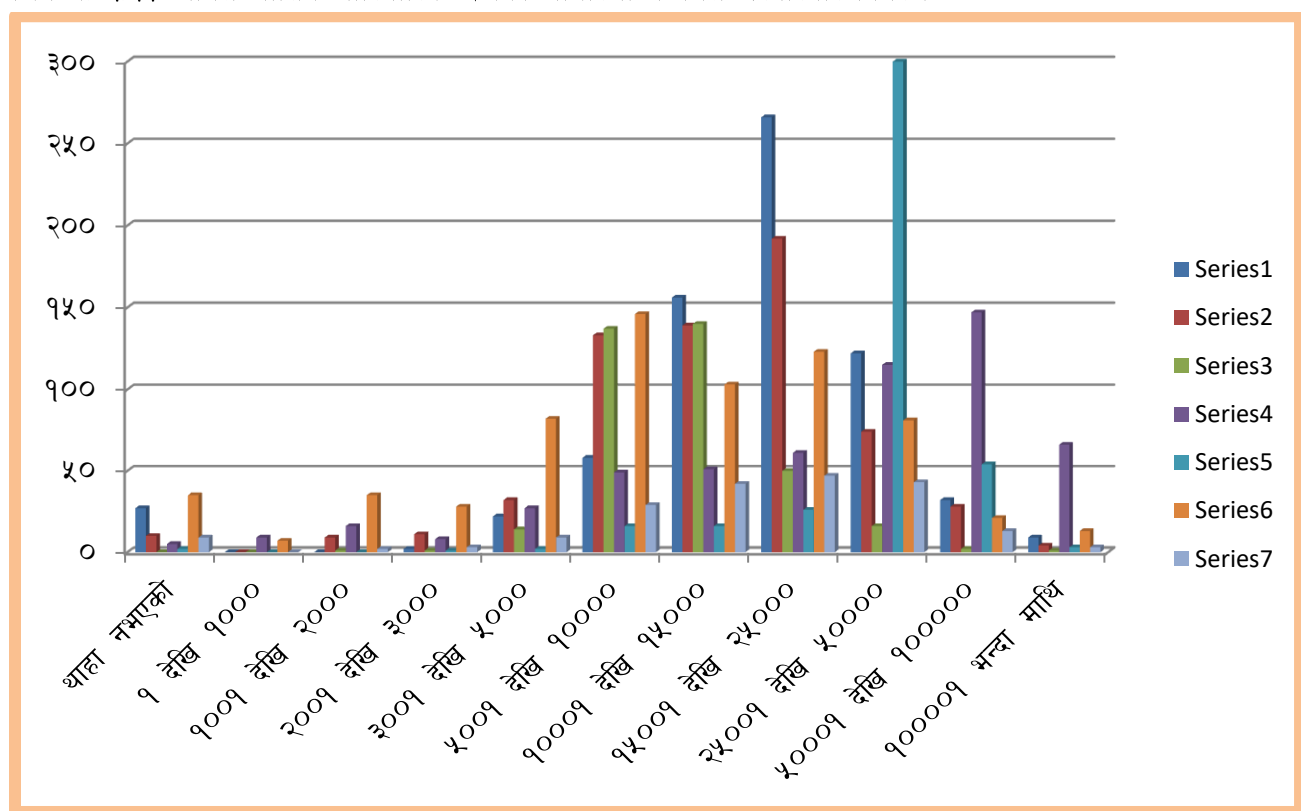
तालिका नं. ३.४६: औषत मासिक पारिवारिक खर्चका आधारमा घरपरिवार विवरण

औषत मासिक पारिवारिक खर्च			
क्र.सं.	औषत मासिक खर्च	संख्या	%
१	थाहा नभएको	८८	२.५
२	१ देखि १०००	१६	०.५
३	१००१ देखि २०००	६३	१.८

४	२००१ देखि ३०००	५४	१.५
५	३००१ देखि ५०००	१८८	५.३
६	५००१ देखि १००००	५६८	१६.१
७	१०००१ देखि १५०००	६४७	१८.३
८	१५००१ देखि २५०००	७६५	२१.६
९	२५००१ देखि ५००००	७५१	२१.२
१०	५०००१ देखि १०००००	२९७	८.४
११	१००००१ भन्दा माथि	९९	२.८
जम्मा		३५३६	१००.०

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.३३: औषत मासिक पारिवारिक खर्चका आधारमा वडागत घरपरिवार विवरण

तालिका नं. ३.४७: औषत मासिक पारिवारिक खर्चका आधारमा वडागत घरपरिवार विवरण

क्र.सं.	औषत मासिक पारिवारिक खर्च	वडा नं.							जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	
१	थाहा नभएको	२७	१०	०	५	२	३५	९	८८
२	१ देखि १०००	०	०	०	९	०	७	०	१६
३	१००१ देखि २०००	०	९	१	१६	०	३५	२	६३
४	२००१ देखि ३०००	२	११	१	८	१	२८	३	५४
५	३००१ देखि ५०००	२२	३२	१४	२७	२	८२	९	१८८

६	५००१ देखि १००००	५८	१३३	१३७	४९	१६	१४६	२९	५६८
७	१०००१ देखि १५०००	१५६	१३९	१४०	५१	१६	१०३	४२	६४७
८	१५००१ देखि २५०००	२६६	१९२	५०	६१	२६	१२३	४७	७६५
९	२५००१ देखि ५००००	१२२	७४	१६	११५	३००	८१	४३	७५१
१०	५०००१ देखि १०००००	३२	२८	२	१४७	५४	२१	१३	२९७
११	१००००१ भन्दा माथि	९	४	१	६६	३	१३	३	९९
घरपरिवार संख्या		६९४	६३२	३६२	५५४	४२०	६७४	२००	३५३६

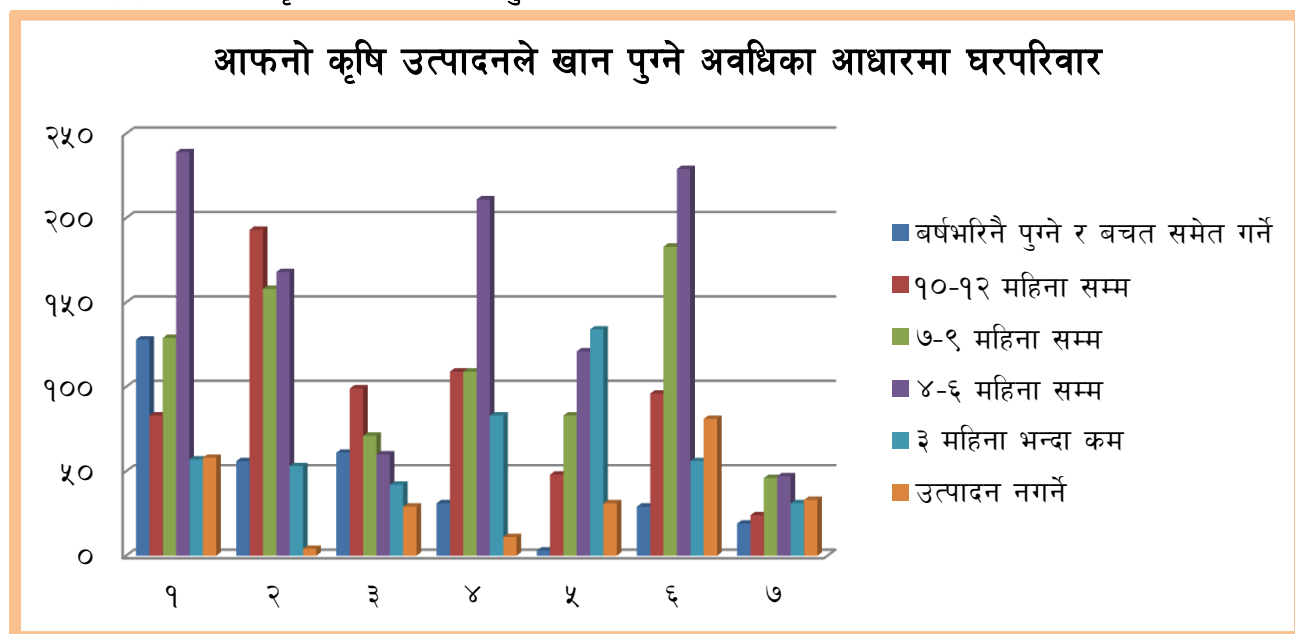
श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.४८: आफ्नै कृषि उत्पादनले खान पुग्ने अवधिका आधारमा घरपरिवार

वडा	घरपरिवार संख्या						जम्मा घरपरिवार संख्या
	वर्षभरिनै पुग्ने र बचत समेत गर्ने	१०-१२ महिना सम्म	७-९ महिना सम्म	४-६ महिना सम्म	३ महिना भन्दा कम	उत्पादन नगर्ने	
१	१२८	८३	१२९	२३९	५७	५८	६९४
२	५६	१९३	१५८	१६८	५३	४	६३२
३	६१	९९	७१	६०	४२	२९	३६२
४	३१	१०९	१०९	२११	८३	११	५५४
५	३	४८	८३	१२१	१३४	३१	४२०
६	२९	९६	१८३	२२९	५६	८१	६७४
७	१९	२४	४६	४७	३१	३३	२००
जम्मा	३२७	६५२	७७९	१०७५	४५६	२४७	३५३६

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.३४: आफ्नो कृषि उत्पादनले खान पुग्ने अवधिका आधारमा घरपरिवार

३.४.३.२: कृषि तथा पशुपन्छी व्यवसाय संग सम्बन्धित संघ संस्था

नेपालको हकमा ब्यवसायिक कृषि तथा पशुपन्छी पालन एक प्रमुख आर्थिक समृद्धिको आधारको रूपमा स्वीकारिएको अवस्था छ । कृषि तथा पशुपन्छी पालनकालागि स्थानीयस्तरमा कृयाशिल विभिन्न समूहहरूको भूमिका महत्वपूर्ण रहन्छ । यसैका आधारमा अरुण गाउँपालिका भित्र कृयाशिल रहेका तथा कृयाशिल हुने तयारीमा रहेका समूहहरूको अध्ययन गर्दा जम्मा ३३ वटा समूह रहेका र यी समूहहरू विभिन्न कृषि तथा पशुपन्छी पालन संग सम्बन्धित रहि कार्य गरिरहेको अवस्था रहेको छ । उल्लेखित समूह सहित अन्य इच्छुक समूहहरू निर्माण गरी कृषि तथा पशुपन्छी पालन व्यसायको क्षेत्रमा थप कृयाशिल गर्न सके निकासी योग्य उत्पादहरूमा वृद्धि भई गरिवी निवारण र आय आर्जनमा थप सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । वर्तमानमा रहेको विभिन्न समूहहरूको प्राप्त विवरण तालिका नं. ३.४९ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.४९: कृषि तथा पशुपन्छी पालन समूहहरूको वडागत विवरण

वडा नं	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१.१	शिवरात्री कृषि समूह	दाउने	२०० रोपनीमा टमटार, कोपी तथा खोर्सनी खेती
१.२	खर्केलीटार कृषि समूह	खर्केलीटार	१५० रोपनी
२.१	छिन्ताङ कृषक समूह	नौले टोल	पलास्टीक ट्याङ्की, ३५ घरपरिवार कृषक कृयाशिल
२.२	पेन्सिन गढी	राना टोल	१६ घर परिवार कृयाशिल
३.१	कृषक समूह	वडा भरी	१० वटा कृयाशिल रहेको
४.१	श्रृजना कृषि समूह	चारम्बी छुयाम्ताङ	कृयाशिल रहेको
४.२	नमुना कृषि समूह	छुयाम्ताङ	तरकारी तथा अलैची खेतीमा कृयाशिल रहेको
४.३	अरुण कृषि समूह	पुरानो गाउँ	कृयाशिल रहेको
४.४	सिंह देवी कृषि सहुह	गोलेटार	कृयाशिल रहेको
४.५	सयपत्री कृषि समूह	चारकिल्ला	कृयाशिल रहेको
५.१	नागरिक सचेतना केन्द्र ३	टोल १, ५, ६, ७ र ८	तरकारी खेती तथा बाखा पालन (दर्ता नभएको)
५.२	आइतावारे कृषक समूह	माडसुवा	अकवरे खोर्सानी, तरकारी
५.३	२० घरे फलफुल तरकारी खेती कृषक समूह	माडसुवा	अकवरे खोर्सानी, तरकारी
५.४	प्रगतिशिल अकवरे खोर्सानी कृषक समूह	वतासे	खोर्सानी
५.५	अरुण समृद्धि कृषक समूह	ऐसेलुडाडा	दर्ता भएको
५.६	शितला कृषक समूह	कट्टी	दर्ता भएको
५.७	पारीजात कृषि समूह	पोखेलगाउ	दर्ता
५.८	सिद्धिकर्ण कृषि समूह	पोखेलगाउ	दर्ता
५.९	ग्रामिण कृषि समालम्बन	पहरे	दर्ता
५.१०	शितला कृषक समूह	टोल नं. ६ र ७	दर्ता
५.११	नव जन जागृति कृषक समूह	जिमिगाउ	दर्ता
५.१२	सुर्योदय कृषक समूह	जिमिगाउ	दर्ता
५.१३	नव प्रभात कृषक समूह	जिमिगाउ	दर्ता
५.१४	सावित्रा देवी खाद्यान्य तथा तरकारी कृषक समूह	मारिङ	दर्ता
६.१	कञ्चनजङ्गा	रानीटार	तरकारी

६.२	सिमटार कृषक समूह	सिमटार	कपास, प्याज, लसुन
६.३	जरायोटा कृषक समूह	जरायोटा	आंप लिची
६.४	माफिटार कृषक समूह	माफिटार	आंप, लिची, भुइकटर
७.१	गाउ सचेतना कृषक समूह	तल्लोगाँउ	तरकारी टमटर
७.२	प्रगतिशिल कृषक समूह	ढुङ्गे	टमटर, आलु
७.३	समाज सुधार कृषक समूह	मैदाने	टमटर, आलु, प्याज
७.४	बेसिटर कृषक समूह	सिक्रेटार	
७.५	जनचेतना कृषक समूह	सिक्रेटार	
जम्मा ३३			

श्रोत: आवधिक योजना सर्वेक्षण, २०७७

३.४.४ सेवा सुविधा उपभोगको आधारमा घरपरिवार बिबरण

वर्तमान आधुनिक दुनियामा सेवा उपभोग मानव विकास सूचकाङ्कको अर्को प्रमुख आधार हो । यस गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने गाउँपालिकावासीहरूले न्यूनतम रूपमा प्राप्त गर्नु पर्ने सेवा सुविधाको प्राप्तिको अवस्थाका बारेमा गरिएको अध्ययनका आधारमा देहाय बमेजिमको अवस्था रहेको पाईएको छ ।

३.४.४.१ बिद्युत सेवामा पहुँचको आधारमा घरपरिवार

वर्तमान आधुनिक दुनियामा सेवा उपभोगको हिसावले विद्युत मानव जीवनको एक प्रमुख र अभिन्न अङ्गको रूपमा स्थापित भएको छ । उज्यालो व्यवस्थापनकालागि होस वा उद्योग कलकारखाना सञ्चालनका लागि होस, सवारी साधन सञ्चालन व्यवस्थापनका लागि होस वा सञ्चार वा सन्देश प्रवाहकालागि होस प्रत्येक पल पलमा मानव जीवनकालागि विद्युत अपरिहार्य सुविधाको रूपमा देखा परेको छ र रहन्छ पनि । अर्को समृद्धि विद्युतीय सेवा सुविधामा आधारित हुने कुरामा दुई मत छैन । पछिल्लो समय बैकमा रहेको आफ्नो खातामा रकम जम्मा गर्न होस वा निकाल्न, बजारमा सामान किन्न होस वा एक देश बाट अर्को देशमा रकम पठाउन होस विद्युतीय सेवा अनिवार्य हुँदै गएको छ । पछिल्लो समयमा आएर सबै खाले प्रविधिको विकास विद्युत प्रवाह सँग जोडिएका छन् । अन्य मुलुकमा जस्तै हाम्रो देश नेपालमा समेत आगामि दिनमा खाना पकाउने प्रमुख ईन्धनको रूपमा समेत विद्युतले ओगट्ने निश्चित छ । अझ गहिरिएर भन्ने हो भने जलश्रोतको धनी देश भएको नाताले समेत हामि माथि उल्लेखित सेवा सुविधा लिन पछि परिरहेका छौं । अहिले पनि हामि विद्युत उत्पादन र उपयोगमा आत्म निर्भर हुन सकिरहेका छैनौं भने हाम्रा गाउँघरमा बस्ने केहि घरपरिवारहरूले उज्यालोको श्रोतको रूपमा अन्य विकल्पहरूको प्रयोग गरिरहेको पाईन्छ । अरुण गाउँपालिकाको घरपरिवार सर्वेक्षणका आधारमा अध्ययन गर्दा कुल घरपरिवार मध्ये यस पालिका भित्र अझै पनि ७८० (२२.०६ %) घरपरिवारले विद्युत सेवाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेको अवस्था पाईएको छ । वडागत विवरण अध्ययन गर्दा विद्युत सेवा नपुगेका सबै भन्दा बढी घरपरिवार सङ्ख्या वडा नं. ६ मा २४१ रहेका छन् भने सबै भन्दा कम वडा नं. ३ र ५ मा ४६-४६ मात्र रहेको पाईएको छ । समग्रमा विद्युत सेवाको पहुँच विस्तारकालागि गाउँपालिकाले वडा नं. ३, ५ र ७ मा सामान्य प्रयास गरेमात्र पनि सहज रूपमा पुग्न सक्ने अवस्था देखिएको छ भने अन्य वडाकालागि केहि थप प्रयास गर्न आवश्यक देखिएको छ । विद्युत सेवाको पहुँच पुगे नपुगेको आधारमा गरिएको घरपरिवार सर्वेक्षणको विस्तृत विवरण तालिका नं. ३.५० र चित्र नं. ३.३५ मा उल्लेख गरिएको छ ।

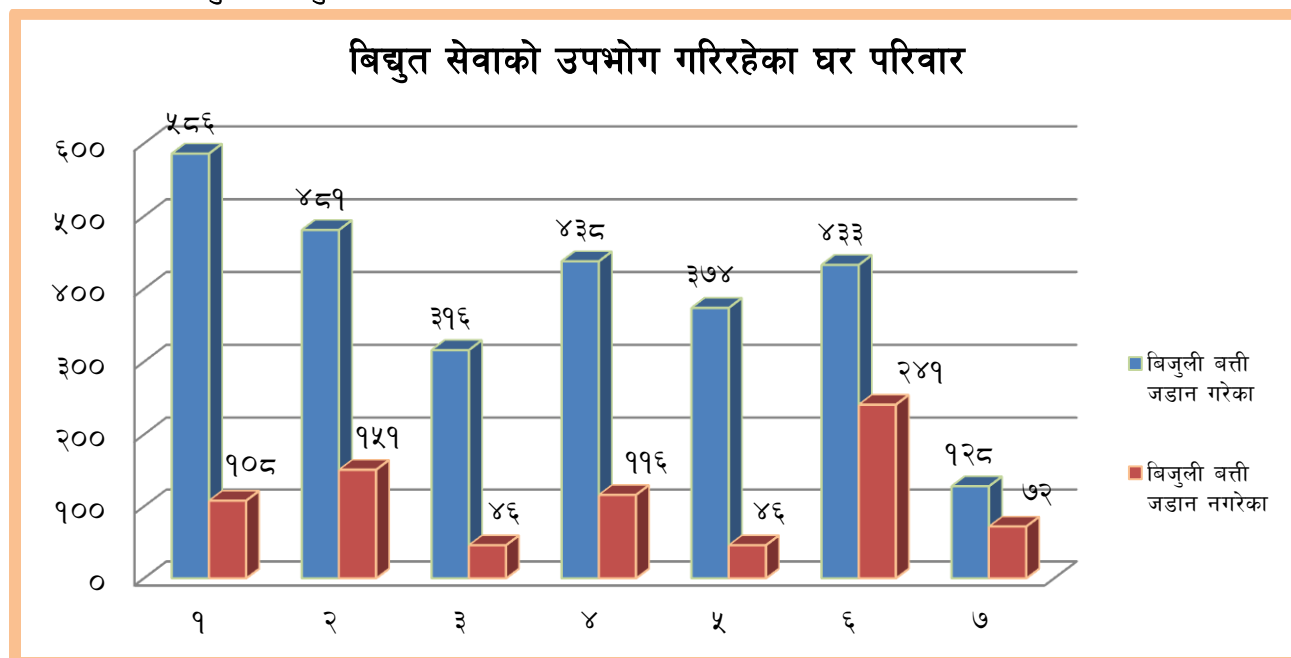
तालिका नं. ३.५०: विद्युत सेवा पुगेको आधारमा घरपरिवार विवरण

विद्युत सेवा उपलब्ध परिवार			
वाड	बिजुली बत्ती जडान गरेका	बिजुली बत्ती जडान गाउँका	जम्मा घरपरिवार संख्या
१	५८६	१०८	६९४
२	४८१	१५१	६३२

३	३९६	४६	३६२
४	४३८	११६	५५४
५	३७४	४६	४२०
६	४३३	२४१	६७४
७	१२८	७२	२००
जम्मा	२७५६	७८०	३५३६
%	७७.९४	२२.०६	१००.०

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

चित्र नं. ३.३५: बिद्युत सेवा पुगेको आधारमा घरपरिवार विवरण

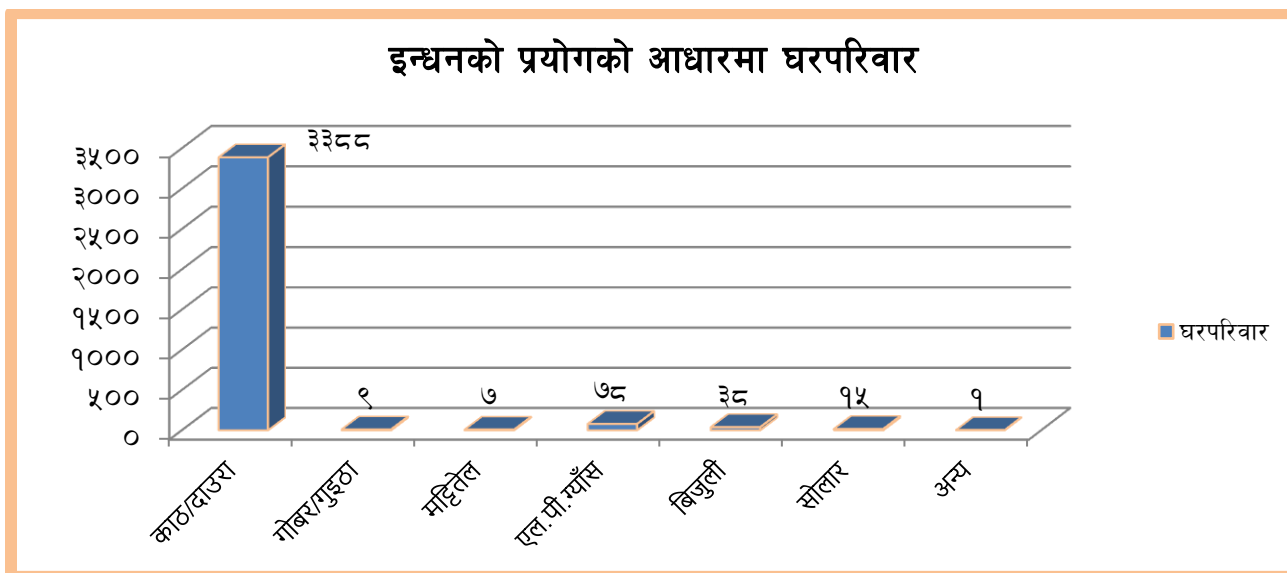

३.४.४.२ खाना पकाउने ईन्धनको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

खाना पकाउने ईन्धनको प्रभाव मानव स्वास्थ्य (विशेष गरी भान्सामा खाना पकाउन सम्लग्न रहने) मा समेत पर्ने गर्दछ। परम्परागत रूपमा प्रयोगमा रहेका चुलो तथा खाना पकाउन प्रयोग हुने दाउरा बाट निस्कने धुँवा बाट मानव फोक्सोमा गम्भिर असर पर्नगई कालान्तरमा स्वासप्रशास सम्बन्धी रोग लगायतका अन्य विविध रोग ब्याधिको असर समेत देखा पर्न सक्दछ। यस गाउँपालिका भित्रका कुल घरपरिवार मध्ये खाना पकाउने ईन्धनको रूपमा परम्परागत रूपमा दाउराको प्रयोग गर्ने घरपरिवार को सङ्ख्या सबै भन्दा बढी ३३८८ (९५.८१ %) रहेको पाईएको छ भने त्यसपछी एलपि ग्याँसको प्रयोग गर्ने ७८ (२.२१ %) र बिद्युतको प्रयोग गर्ने ३८ (१.०७ %) रहेको देखिन्छ। समग्रमा १५ घरपरिवाले सोलारको प्रयोग गरेका छन् भने ९ घरपरिवार गोबरको गुईठा र ७ घरपरिवार मट्टितेल को प्रयोग गरिरहेका छन्। खाना पकाउन प्रयोग गरिने ईन्धन मात्र हैन ईन्धनको प्रयोग गरिने माध्यमको रूपमा रहेको चुल्होको प्रयोगको प्रकार अर्को महत्वपूर्ण पक्ष हो तर यस वारेमा पुन अध्ययनको आवश्यकता देखिएको छ। जे होस हामिले परम्परागत रूपमा प्रयोग गर्दै आईरहेको दाउराको प्रयोग कमस घट्दो अवस्थामा रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ भने एल.पि.ग्याँस, गोबर ग्याँस वा बिद्युत को प्रयोग गर्ने घरपरिवारको सङ्ख्या कमस वृद्धि हुँदै गईरहेको पाईनु भने सुखद पक्ष रहेको अवस्था देख्न सकिन्छ, तर यसको सुरक्षामा भने त्यतिकै चनाखो रहन अनिवार्य छ भने दाउराको प्रयोग गर्दा समेत परम्परागत चुलोका स्थानमा

सुधारिएको चुलोका प्रयोगकालागि गाउँपालिकाले यस विषयमा दिगो योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन अनिवार्य देखिएको छ। इन्धनको प्रयोगको अवस्था बारेमा घरपरिवार सर्वेक्षण बाट प्राप्त वडागत समेतको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ३.५१ र ३.५२ तथा चित्र नं. ३.३६ मा उल्लेख गरिएको छ।

चित्र नं. ३.३६: इन्धनको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार

तालिका नं. ३.५१: इन्धनको श्रोतको प्रयोगको आधारमा घरपरिवार विवरण

क्रम संख्या	ईन्धनको श्रोत	घरपरिवार	
१	काठ/दाउरा	३३७७	९५.८१
२	गोबर/गुइठा	९	०.२५
३	मट्टितेल	७	०.२०
४	एल.पी.ग्याँस	७७	२.२१
५	बिजुली	३७	१.०७
६	सोलार	९५	०.४२
७	अन्य	९	०.०३
जम्मा		३५३६	१००.०

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.५२: इन्धनको श्रोतको प्रयोगको आधारमा वडागत घरपरिवार विवरण

वाड नं.	इन्धनको श्रोतको प्रयोगको आधारमा वडागत घरपरिवारको विवरण						
	काठ/दाउरा	गोबर/गुइठा	मट्टितेल	एलपी ग्याँस	विद्युत्	सोलार	अन्य
१	६८९			४			१
२	६२७		२		३		
३	३४८			१४			
४	५१९				२६	९	
५	४१४		२	२		२	

६	६०२	९	३	५२	४	४	
७	१८९			६	५		
जम्मा	३३८८	९	७	७८	३८	१५	१

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

३.४.४.३: घरपरिवारले उपभोग गर्दै आएका सेवा सुविधा

यस गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने घरपरिवारले आफ्नै स्वामित्वमा आफ्नो सुविधाकालागि वा यातायात तथा ढुवानी र निर्माण व्यवसाय साथै कृषि व्यवसाय सँग सम्बन्धित साधनको प्रयोग गरिरहेका छन् या छैनन् भन्ने विषयमा गरिएको घरपरिवार सर्वेक्षणका आधारमा जम्मा ३५३६ घरपरिवार मध्ये मात्र २६३ (७.४४ %) सँग मात्र यातायातका साधन रहेको देखिएको छ । उपलब्ध रहेका सवारी साधनका प्रकृति वा प्रकार मध्ये १९० घरपरिवार सँग मोटरसाईकल, ३९ घरपरिवार सँग साईकल र ३४ घरपरिवार सँग कार/जिप/भ्यान रहेका छन् ।

यसका अतिरिक्त यस पालिका भित्र बसोबास गर्ने घरपरिवारले प्रयोग गरिरहेका अन्य सेवा सुविधाको हकमा ५४.८१ % ले रेडियोको सुविधा उपभोग गरिरहेको देखिन्छ भने ३३.२९ % को घरमा टि.भि., २.२३ % को घरमा कम्प्युटर तथा २.५२ %ले नेट इन्टरनेट र ८७.९५ % ले मोबाईल टेलिफोनको उपभोग गरिरहेको पाईएको छ । उल्लेखित विवरणका आधारमा यस गाउँ भित्र बसोबास गर्ने घरपरिवारमा प्रत्येक दिन नयाँ नयाँ सेवा सुविधा उपभोग गर्ने क्रम कमस बृद्धि हुँदै गईरहेको र त्यसमा पनि टेलिभिजन र मोबाइल टेलिफोनको प्रयोगमा अत्याधिक बृद्धि भईरहेको पाईएको छ । उल्लेखित सेवा सुविधा उपभोग समेतका विस्तृत विवरण तालिका नं. ३.५३ र ३.५४ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.५३: घरपरिवारको स्वामित्वमा रहेका यातायात तथा ढुवानीका साधन

वाड	साईकल	मोटरसाईकल	कार/जिप/भ्यान	जम्मा
१	४	२९	१२	४५
२	४	३६	२	४२
३	१४	२७	७	४८
४	६	१३	१	२०
५	२	२२	४	२८
६	७	६१	८	७६
७	२	२	०	४
जम्मा	३९	१९०	३४	२६३
कुल घरपरिवारको %				७.४४

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.५४: घरपरिवारले प्रयोग गरिरहेका सञ्चार र मनोरञ्जन सँग सम्बन्धित सेवाहरू

घर परिवारले प्रयोग गरिरहेको सेवा सुविधाको प्रकार						
वडा नं	रेडियो	टि.भि	कम्प्युटर	ईन्टरनेट	मोबाईल-टेलिफोन	जम्मा परिवार संख्या
१	३४०	१६५	१५	१२	६१७	११४९
२	२६९	२३७	३	५	५८०	१०९४
३	३२८	१५८	१५	४१	३३०	८७२
४	५१७	९६	९	०	३८७	१००९
५	१७३	१५४	१०	९	३७८	७२४
६	२४३	२७९	२७	२२	६३८	१२०९

७	६८	८८	०	०	१८०	३३६
जम्मा	१९३८	११७७	७९	८९	३११०	६३९३
कुल घरपरिवारको %	५४.८१	३३.२९	२.२३	२.५२	८७.९५	१८०.८०

श्रोत: अरुण घरपरिवार सर्वेक्षण, २०७७

३.५ व्यक्तिगत घटना दर्ता र सामाजिक सुरक्षा संग सम्बन्धित विवरणहरू

मनिसको जीवनमा विभिन्न प्रकारका व्यक्तिगत वा पारिवारिक घटनाहरू दिनदिनै घटिरहेका हुन्छन् । यी घटनाहरूको सहि व्यवस्थापन हुन सकेन वा गर्न सकिएन भने हाम्रा विकास निर्माण र सेवा प्रवाहका क्षेत्रमा गम्भिर असर पर्न जाने हुन्छ । तसर्थ यस गाउँपालिका भित्र भएका व्यक्तिगत तथा पारिवारिक घटना साथै सामाजिक सुरक्षा संघ सम्बन्धित विवरणहरूको विवरण सङ्कलन गर्ने क्रममा वा घरपरिवार सर्वेक्षण समेत वैवाहिक स्थिति र परिवारका सदस्य सामाजिक समूहमा आवद्ध रहेको मात्र विवरण प्राप्त हुन सक्यो जनु देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.५.१: वैवाहिक स्थिति

विवाह मानव जीवन चक्रको एक महत्वपूर्ण र अपरिहार्य बिन्दु हो । विवाह पारिवारिक वा जैविक आवश्यकता परिपूर्तिको साधन मात्र हैन यसले कुनै पनि स्थान, क्षेत्र वा देशको गन्तव्य निर्धारणमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । विश्वका सबै मुलुकहरूले आ-आफ्नो गन्तव्य निर्धारण गर्न विवाह वा वैवाहिक जीवनलाई राजनैतिक वा कानूनी रूपमा समेत निकै महत्व दिएका हुन्छन् ।

यस गाउँपालिकाको समग्र वैवाहिक अवस्थाको अध्ययन गर्दा कुल जनसङ्ख्या मध्ये १३८२६ (५३.२६ %) जना विवाहित रहेको तथा बालबालिकाको सङ्ख्या समेत एक मुष्ट जोड्दा ७८९६ (४४.२९ %) अविवाहित रहेको पाईएको छ । यो सङ्ख्या तालिका नं. ३.४ मा प्रस्तुत गरिएको उमेर समूह संग तुलना गरेर हेर्दा करिब २४ वर्ष भन्दा मुनिको जनसङ्ख्या (८०५९) को हाराहारीमा देखिन्छ । यस बाट के अनुमान गर्न सकिन्छ भने वाल विवाहको मात्रा दिन प्रतिदिन घट्दो अवस्थामा रहेको छ तर सतप्रतिसत भने हैन । यस पालिका भित्र १३६ जनाले बहु विवाह र ३२ जनाले पुनरविवाह समेत गरेको देखिएको छ । एकातिर बहुविवाह कानूनी तथा सामाजिक हिसावले समेत दण्डनीय रहेका कारण यस प्रकृत्यालाई निरुत्साहित र बन्देजको नीति अवलम्ब गर्नु पर्दछ भने अर्को तर्फ विदुर र विधवा भएकाको वास्तविक अवस्थाको विश्लेषणका साथ पुनरविवाहलाई प्रोत्साहन समेत गर्नु पर्ने हुन्छ । यसै विवरणका आधारमा विधुररविधवा भएका ६०१ र सम्बन्ध विच्छेद गरेकाको सङ्ख्या समेत ३० रहेको पाईएको छ भने विवाह पछाडि पारिवारिक विमेल लगायतका विभिन्न कारण एक छुट्टिएर बसेका समेत ६४ जना रहेको अवस्था छ । उल्लेखित विवरणका बारेमा वडागत हिसावले समेत तालिका नं. ३.५.५ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.५.५: वैवाहिक अवस्था सम्बन्धी विवरण

वडा नं	अविवाहित	एकल विवाह	बहु विवाह	पुनरविवाह	बिधुर/विधवा	सम्बन्ध विच्छेद	छुट्टिएको	जम्मा जनसङ्ख्या
१	१७५३	२००८	४७		१६०	३	९	३९८०
२	१३६३	१६०२	१७	८	१४१	४	६	३१४१
३	७३६	९१२	४		५५	३	१७	१७२७
४	१११६	१२०५	३		५२	२	२	२३८०
५	९४८	१०४२	२		८१	४	५	२०८२
६	१४७९	१६७२	४४	२४	११२	९	२५	३३६५
७	५०१	६२६	१९			५		११५१
जम्मा	७८९६	९०६७	१३६	३२	६०१	३०	६४	१७८२६
%	४४.२९	५०.८६	०.७६	०.१८	३.३७	०.१७	०.३६	१००.०

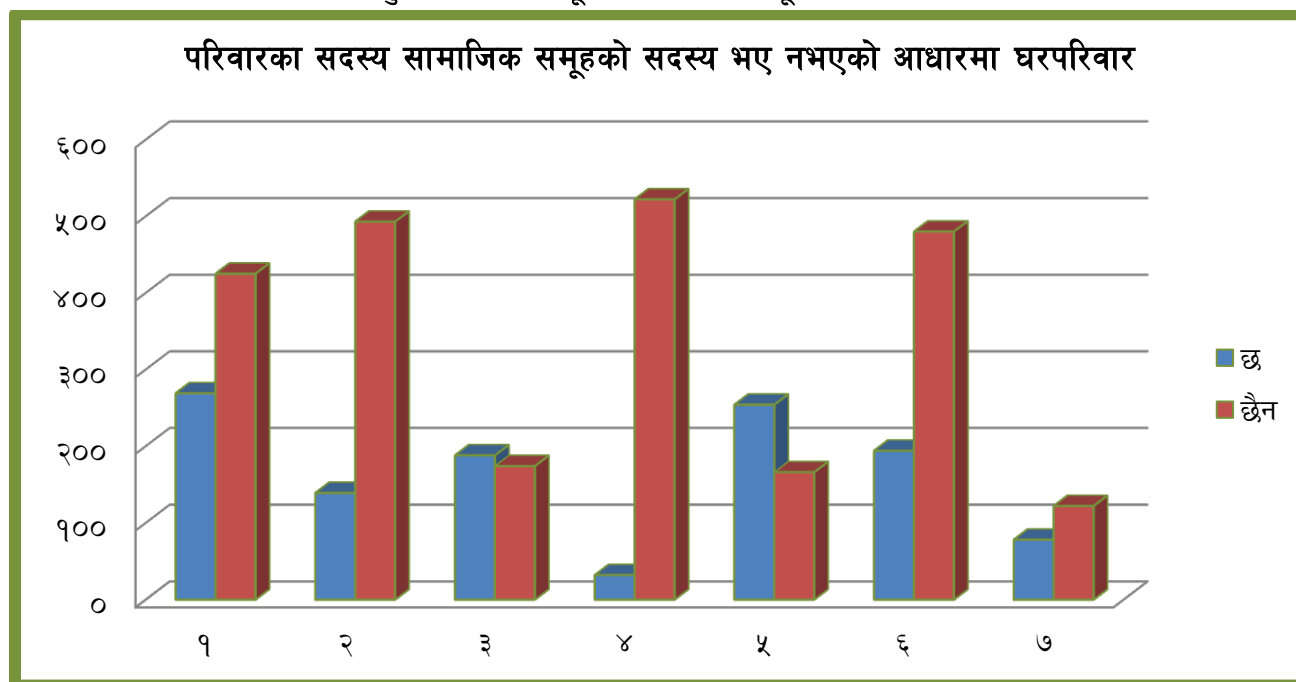
३.५.२: परिवारका सदस्य सामाजिक समूहमा आवद्धताको अवस्था

मानिस एक सामाजिक प्राणी समेत रहेका कारण सामाजिक स्तरमा हुने विभिन्न घटना परिघटनामा समेत एक अर्कालाई सहयोग र सद्भाव गर्न वा प्रकट गर्न यस प्रकारका सामाजिक गतिविधिमा सम्लग्न हुनु पर्दछ। सामाजिक कृयाकलापमा सम्लग्न भए पछि मात्र सामाजिक रूपमा हुने सकारात्मक तथा नकारात्मक घटना र परिवेशका बारेमा वास्तविक जानकारी हुने गर्दछ। यस विषयमा घरपरिवार सर्वेक्षणको माध्यम बाट अरुण गाउँपालिकाको अध्ययन गर्दा ११५४ (कुल घरपरिवारको ३२.६४ %) घरपरिवारका कुनै न कुनै सदस्य सामाजिक कृयाकलापमा सम्लग्न रहेको र स्थानीय स्तरमा बुझ्दा यो क्रम क्रमस बढ्दै गईरहेको अवस्था छ। यस प्रकारका सकारात्मक कार्यलाई थप प्रोत्साहन गरी यस पालिकाको समग्र सामाजिक तथा अर्थिक विकासका क्षेत्रमा चलायमान बनाउन गाउँपालिकाले विशेष पहल र प्रोत्साहन गर्न आवश्यक छ। उल्लेखित विवरणका बारेमा वडागत हिसावले समेत तालिका नं. ३.५६ र चित्र नं. ३.३७ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ३.५६: परिवार वा परिवारका सदस्य कुनै सामाजिक समूहको सदस्य वा समूहमा आवद्धता सम्बन्धी विवरण

वडा नं	छ	छैन	जम्मा परिवार संख्या
१	२६९	४२५	६९४
२	१३९	४९३	६३२
३	१८८	१७४	३६२
४	३२	५२२	५५४
५	२५४	१६६	४२०
६	१९४	४८०	६७४
७	७८	१२२	२००
जम्मा	११५४	२३८२	३५३६
%	३२.६४	६७.३६	१००.०

चित्र नं. ३.३७: परिवारका सदस्य कुनै सामाजिक समूहको सदस्य वा समूहमा आवद्धता सम्बन्धी विवरण

३.६ भौतिक पूर्वाधार र त्यसको अवस्था

३.६.१ अरुण गाउँपालिकाको कार्यापालिका तथा वडाकार्यालय भवन

अरुण गाउँपालिकाले अहिले सम्म आफ्नो कार्यापालिका भवन निर्माणकालागि जग्गा जमिनको व्यवस्था गर्न सकेको अवस्था छैन भने कार्यालय भवन व्यक्तिगत घर भाडामा लिएर दैनिक प्रशासनिक तथ विकास निर्माणका कार्य सञ्चालन गरिरहेको छ । यसै गरी वडाकार्यालय भवनको हकमा समेत अध्ययन गर्दा वडा नं. २ को लागि जग्गा समेत नभएको, वडा नं. ६ को पुरानो मोडलको भवन रहेको छ भने वडा नं. ७ को वडाकार्यालय भवन भने निर्माणाधिन अवस्थामा छ तथा बाँकि वडाहरूको जग्गाको व्यवस्था रहेको भएता पनि कार्यालय भवन निर्माण हुन सकिरहेको अवस्था छैन । तसर्थ यस विषयमा गाउँपालिकाले आगामि योजनामा समावेश गरी आफ्ने कार्यालय भवन निर्माण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकताका साथ अधि बढाउन आवश्यक देखिएको छ । समग्रमा कार्यालय भवनको वर्तमान अवस्थाका विषयमा तालिका न. ३.५७ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.५७: गाउँ कार्यापालिका भवन तथा वडा कार्यालय भवनहरूको वर्तमान अवस्था

गाउँ कार्यापालिका तथा वडा कार्यालय भवन			
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	गाउँपालिकाको कार्यालय भवन		
१.१	जग्गा जमिन तथा कार्यालय भवन	प्याउली	जग्गा जमिन तथा आफ्नै कार्यालय भवन नभएकाले व्यक्तिगत घरहरू भाडामा लिएर सञ्चालनमा रहेको
२	वडासमितिको कार्यालय भवन (वडा नं.)		
२.१	जग्गा जमिन तथा कार्यालय भवन	याङ्पाड	१ रोपनी मात्र जग्गा भएको, कार्यालय भवन नभएको तथा भाडामा सञ्चालन भएको
२.२	जग्गा जमिन तथा कार्यालय भवन		नभएको, भाडामा सञ्चालन भएको
२.३	जग्गा जमिन तथा कार्यालय भवन	प्याउली	हाल १३ आना जग्गा भएको तर आफ्नै कार्यालय भवन नभएकाले विद्यालयको भवनमा सञ्चालनमा रहेको
२.४	जग्गा जमिन तथा कार्यालय भवन	चरम्बी	भएको तथा कार्यालय भवन नभएको तथा भाडामा सञ्चालन भएको
२.५	जग्गा जमिन तथा कार्यालय भवन	याकु बिर्ता	जग्गा जमिन तथा कार्यालय भवन नभएको तथा भाडामा सञ्चालन भएको
२.६	जग्गा जमिन तथा कार्यालय भवन	जरायोटार, पाल्पाले	भएको तथा पुरानो मोडलको भवन भएको
२.७	जग्गा जमिन तथा कार्यालय भवन	सिक्रेटार	१ रोपनी १३ आना जग्गा रहेको साथै कार्यालय भवन निर्माणाधिन रहेकोले सम्पन्न हुन बाँकी

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

३.६.२: सरकारी कार्यालय तथा सुरक्षा सञ्जाल

यस गाउँपालिका भित्र खासै सरकारी कार्यालयहरू रहेका छैनन् । वर्तमान अवस्थामा सरकारी कार्यालयको रूपमा विभिन्न स्थानमा रहेका अतिरिक्त हुलाका कार्यालय सहितका ६ वटा हुलाका कार्यालय वा पोष्ट साथै वडा नं. ५ मा १ वटा रेञ्जपोष्ट रहेको छ भने सुरक्षा सम्यन्त्रको रूपमा वडा नं. ३, ५ र ६ मा १/१ वटा प्रहरी चौकी तथा पोष्टहरू मात्र रहेको अवस्था रहेको छ । उल्लेखित कार्यालयको विवरण तालिका नं. ३.५८ र ३.५९ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ३.५८: सरकारी कार्यालयहरूको विवरण

वडा नं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	हुलाक	याङ्पाड	भाडामा
२	हुलाक कार्यालय	सिस्नेरी	सञ्चालनमा
३	अतिरिक्त हुलाक कार्यालय	भय्याङ्ग डाँडा	भवन तथा सञ्चालनमा रहेको
४	हुलाक कार्यालय	पिपल डाँडा	सञ्चालनमा रहेको साथै भवन पुरानो रहेको
५.१	इलाका हुलाक	याकु	भएको
५.२	रेञ्जपोष्ट	याकु	भएको
६	हुलाक	पाल्पाले	हाल सञ्चालनमा

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.५९: सुरक्षा सञ्जाल र वर्तमान अवस्था

वडा नं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
३	प्रहरी चौकी वा पोष्ट	प्याउली	भवन निर्माण भई व्यवस्थित रूपमा सञ्चालनमा रहेको
५	प्रहरी चौकी	याकु	भएको
६	प्रहरी चौकी वा पोष्ट	जरायोटार	निर्माणाधिन

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

३.६.३ सामुदायिक, महिला तथा टोल भवन साथै टोल विकास संस्थाहरू

समाज तथा समुदायमा जती मानिसहरूको बसोबास बाक्लद्वै जान्छ, त्यतिनै सामाजिक तथा आर्थिक कृयाकलापकालागि भेला, बैठक तथा गोष्ठी गर्नकालागि सामुदायिक भवनहरू आवश्यकता पर्ने गर्दछ। यस गाउँपालिकाका रहेका सामुदायिक भवनहरूको अवस्था अध्ययन गर्दा वडा नं. १ मा १ वटा सामुदायिक भवन र १२ वटा टोल भवन गरी जम्मा १३ वटा सामाजिक कृयाकलापकालागि उपलब्ध भवन हरू रहेका, वडा नं. २ मा २ वटा, वडा नं. ३ मा ४ वटा र बाँकि अरु सबै वडामा १-१ वटा गरी कुल २३ वटा सामुदायिक, महिला तथा टोल भवनहरू रहेका छन्। वर्तमान संविधान तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय सरकारको स्थानीय टोल बस्तीको विकास र सामाजिक परिचालनको साभेदारका रूपमा स्थानीय स्तरमा गठन तथा परिचालन हुने टोल विकास संस्थाहरूलाई स्वीकार गरेको अवस्था छ। यस गाउँपालिकाले समेत कमस टोल विकास संस्थाहरूको गठन र परिचालनका कार्यमा कृयाशिलता देखाएको र वर्तमान अवस्थामा विभिन्न टोल बस्तीहरूमा यस प्रकारका संस्था गठन हुने कमले प्राथमिकता पाईरहेको छ तथा भविश्यमा यो सङ्ख्या अझ बढ्न सक्ने देखिएको छ। वर्तमानमा प्राप्त विवरणका आधारमा वडा नं. ३, ४ र ७ मा टोल विकास संस्थाहरू गठन भएको अवस्था देखिएन तसर्थ सबै वडाहरूमा यस प्रकारका संस्था गठन गरी स्थानीय विकास र सेवा प्रवाहको साभेदारको रूपमा कृयाशिल गराउनु पर्ने अवस्था देखिएको छ। वर्तमानमा रहेका सामुदायिक तथा महिला भवन र टोल भवनहरू साथै टोल विकास संस्थाहरूको विस्त्रित विवरण तालिका नं. ३.६० र ३.६१ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ३.६० :सामुदायिक, महिला तथा टोल भवनहरूको विवरण

वडा नं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१.१	वडा समुदायिक भवन	याङ्पाड	सञ्चालन
१.२	प्युठ गाउँ टोल भवन	याङ्पाड	सञ्चालन
१.३	याङ्पाड सिरान गाउ टोल भवन	सिरान टोल	सञ्चालन
१.४	भालेढुङ्गा टोल भवन	भाले ढुङ्गा	सञ्चालन

१.५	दाउने टोल भवन	दाउने	संचालन
१.६	तल्लो भाले ढुङ्गा टोल भवन	तल्लो	संचालन
१.७	रातमाटे टोल भवन	रातमाटे	संचालन
१.८	ध्याङ्सिङ टोल भवन	ध्याङ्सिङ	संचालन
१.९	जोगीगाँउ टोल भवन	जोगीगाँउ	संचालन
१.१०	हेकुवा टोल भवन	हेकुवा	संचालन
१.११	गैरीगाँउ टोल भवन	गैरीगाँउ	संचालन
१.१२	सारु डाडा टोल भवन	सारुडाडा	संचालन
१.१३	डुम्रे टाल भवन	डुम्रे	संचालन
२.१	महिला सामुदायिक भवन	चम्पे सिस्नेरी	भवन भएको तर मर्मत सम्भारको आवश्यकता रहेको
२.२	वडा सामुदायिक भवन	चम्पे बजार	हाल नभएको
३.१	मेलमिलाप सामुदायिक भवन	प्याउली, नवलपुर	४ आना जग्गा र भवन
३.२	त्रिवेणी सामुदायिक भवन	विजयवास	३ आना जग्गा र भवन
३.३	बुढासुब्बा महिला भवन	कारीगाँउ	भवन जग्गा
३.४	दक्षिणकाली महिला भवन	भञ्ज्याङ्गाडाँडा	४ आना जग्गा र भवन
४.१	धपेनी समाजसेवा समिति	धपेनी	सञ्चालनमा रहेको
५.१	सामुदायिक भवन	याकु	संचालन
६.१	पाल्पाले सामुदायिक भवन	पाल्पाले	जग्गा जमिन भएको, सानो भवन भएको
७.१	साल्लघारी सामुदायिक भवन	हल्ले	भवन भएको
कुल जम्मा			२३

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं.३.६१: टोल विकास संस्थाहरू

वडा नं	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	टोल विकास संस्था	वडा भरी	साविकका ९ वटै वडामा गठन भएको टोलविकास संस्था हाल सम्म वडाकार्यालयको समन्वयमा कृयाशिल रहेका
२	साविकका ९ वटै वडामा	वडा भरी	९ वटा रहेका र सूचना प्रवाह, योजना पहिचान, छानौट र अनुगमन मा कृयाशिल रहेका
५	टोल विकास संस्था ८ वटा		गठन भएको तथा दर्ता नभएको
६.१	साविक २ नं. वडा टोल विकास संस्था	बसेरी	
६.२	साविक ३ नं. वडा टोल विकास संस्था	जरायोटार	
६.३	साविक ६ नं. वडा टोल विकास संस्था	भदैरे	
६.४	साविक नं. ८ वडा टोल विकास संस्था	भण्डारी गाउँ	
६.५	साविक ९ नं. वडा टोल विकास संस्था	खमारे	

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

३.६.४ सडक, ढल, नाला तथा पुल पुलेसाहरू

अरुण गाउँपालिका धनकुटा भोजपुर राजमार्ग सँग जोडिएको छ । यस पालिका भित्र रहेको सम्भवत ३५ कि.मि. कालो पत्र सडकको अधिकाइस भाग यसै भित्र समेटिएको छ भने अहिले सम्म कुनै पनि सडक ग्राभेल हुन सकेका छैनन् । यस पालिका भित्र हाल सम्म समान्य प्रकृतिका गरी कुल ३८५ कि.मि. कच्ची सडक रहेका छन् । समग्रमा यस पालिका भित्र हाल सम्म ४२० कि.मि. सडक सञ्जाल रहेको अवस्था भएका कारण सवै वडा र टोल बस्ती सम्म सहज आवत जावत साथै कृषि तथा औद्योगिक उत्पादनहरूलाई सहज रुपमा बजारको पहुँच सम्म पुऱ्याएर आर्थिक विकासको बाटोमा स्थानीय गाउँपालिकाबासीलाई समेत कृयाशिल गर्न गराउन, स्वास्थ्य उपचारको पहुँचलाई टोलबस्ती सम्म सहज बनाउन कमसेकम महत्पूर्ण सडकहरूमा बाह्रै महिना सहज आवत जावत गर्न र ढुवानीका साधन तथा कृषि उपकरण ल्याउन लैजान सक्ने गरि निर्माण विकासकालागि दिगो विकासमा अधारित रहि योजना तर्जुमाका साथ अघि बढ्न अनिवार्य देखिएको छ । वर्तमान सडक सञ्जालको अवस्थाका बारेमा तलिका नं. ३.६२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं.३.६२: सडक सञ्जालको वर्तमान विवरण

क्र.सं.	सतहको अवस्था	लम्बाई (कि.मि.)
१	कालोपत्रे सडक	३५
२	ग्राभेल सडक	०
३	कच्ची सडक (माटोको सतह भएका)	३८५
४	पदमार्ग	०
जम्मा		४२०

श्रोत: गाउँपालिका योजना शाखाको अभिलेख, २०७७

३.६.५ यातायात तथा ढुवानीका साधन पार्क तथा स्टेसनहरू

यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र कहि पनि यातायात तथा ढुवानीका साधनकालागि सुरक्षित पार्किङ स्थलको व्यवस्थापन रहेको अवस्था छैन । तसर्थ दिन प्रतिदिन यातायातका साधनको सङ्ख्या बृद्धि हुँदै जान थालेको तथा विकास कम सँगै जग्गा जमिनको मूल्य समेत क्रमिक रुपले बढ्दै जाने भएका कारण समयमानै यस विषयमा योजनागत रुपले अघि बढ्न आवश्यक देखिएको छ ।

३.६.६ खेल मैदान तथा खेलाडिहरूको संख्यात्मक विवरण

शारीरिक शुगठन र स्वास्थ्य रक्षाकालागि विभिन्न प्रकारका खेल एक अनिवार्य आवश्यकता भित्र पर्दछन् । आज विश्वमा खेलको माध्यम बाट विभिन्न मुलुकहरूले आफ्नो पहिचानमा व्यापकता ल्याउन र विश्वा सामु आर्थिक गतिविधिको बाटो निर्माण गर्न सकेका कयौँ उद्धारण हाम्रो सामु छन् । विद्यालय स्तरीय खेलमैदानको विकास र व्यवस्थापन बाट बालबालिकाको क्षमताको खोजी गर्न होस वा विद्यालय उमेरबाट बाहिरिए पछि खेलक्षेत्र बाट मुलुकको छवी उच्च राख्न र आर्थिक समृद्धिमा योगदान गर्न होस खेलकुदको महत्वपूर्ण योगदान रहन्छ । वर्तमान अवस्थामा यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा रहेका केहि सामुदायिक र अधिकाइस संस्थागत विद्यालयमा पर्याप्त खेल मैदानको व्यवस्था हुन सकेको देखिदैन भने विद्यालय बाहेकका गाउँपालिका साथै वडा स्तरमा सामान्य रुपमा रहेका १२ वट खेलमैदानहरूबाट खेलाडि तथा बालबालिकाले आफ्नो प्रतिभाको प्रस्फुटन गरिरहेको अवस्था देखिएको छ । यस गाउँपालिकाको दिगो विकास योजना अन्तरगत खेलमैदानहरूको स्तरोन्नती र विकास बाट ब्यवसायिक खेलाडिको उत्पादन र समग्र खेल जगतको उन्नतीकालागि योजनाबद्ध रुपमा कृयाशिल हुनु पर्ने अवस्था रहेको छ । खेलमैदान सम्बन्धी वर्तमान अवस्थाका बारेमा तालिका नं. ३.६३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिकानं.३.६३: वर्तमान खेलमैदान सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	याडपाड खेलमैदान	वडा नं. १, याडपाड	सामान्य अवस्थामा सञ्चालनमा रहेको
२	बोक्सोटार खेलमैदान	वडा नं. २	सामान्य

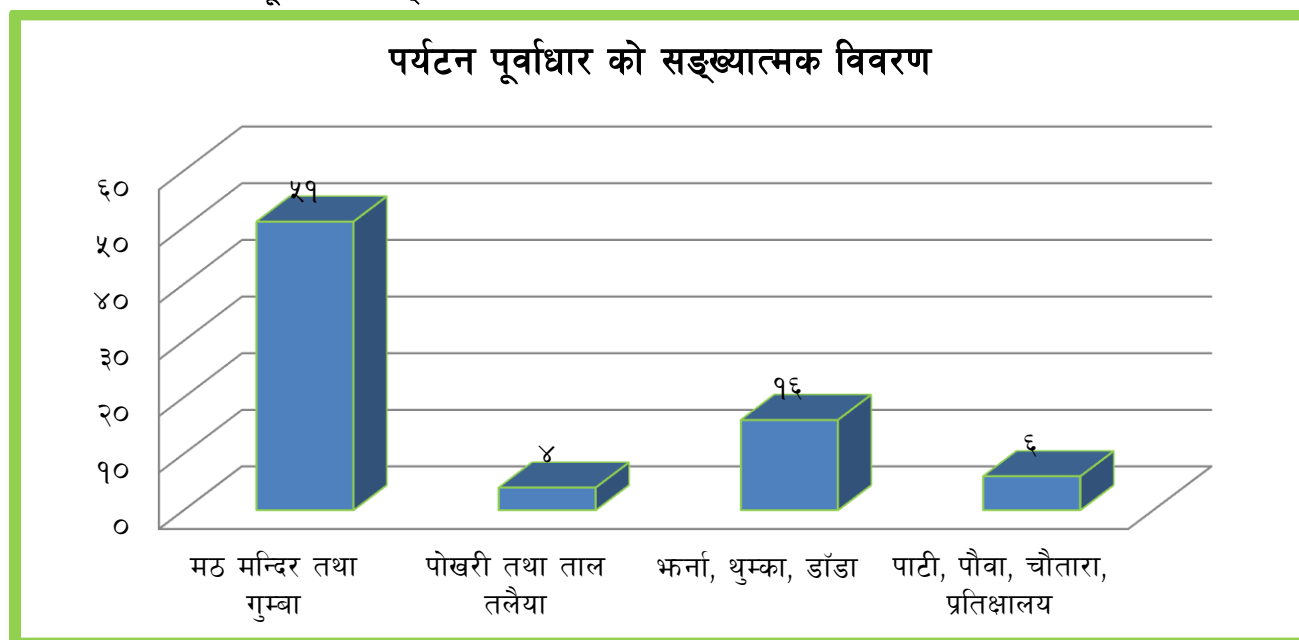
३	बोक्ताम खेलमैदान	वडा नं. २	सामान्य
४	कटहर	वडा नं. २	सामान्य
५	रंगशाला निर्माण	वडा नं. २ चम्पे	
६	प्याउली खेलमैदान	वडा नं. ३, भन्याङ्ग डाँडा	निर्माणधिन
७	खेलमैदान	वडा नं. ४, गैरीरोल	हाल सामान्य रुपमा संचालन
८	खेलमैदान	वडा नं. ४, रोटेपिड	हाल सामान्य रुपमा संचालन
९	जिमगाउँ खेलकुद मैदान	वडा नं. ५, जिमगाउँ	निर्माणधिन
१०	याकु खेलकुद, मैदान	वडा नं. ५, याकु	निर्माणधिन
११	पाल्पाले खेलमैदान	पाल्पाले बजार	,२० रोपनी जग्गा भएको र निर्माणधिन
१२	लोवरे खेलमैदान	वडा नं. ७, लोवरे	३५ र ६५ मिटरको सामान्य खेलमैदान रहेको, स्थानीय स्तरका खेलहरु संचालन भई रहेका

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

३.६.७ पर्यटन पूर्वाधार

विश्वव्यापि रुपमा पर्यटन विकासलाई आर्थिक समृद्धि निर्माणको एक प्रमुख औजारको रुपमा स्वीकारिएको अवस्था छ । अरुण गाउँपालिकाले समेत यस क्षेत्रमा गहिरो अभिरुचीकासाथ कार्यान्वयनमा ल्याउन सके रोजगारी श्रृजना र आय आर्जनका क्षेत्रमा राम्रो प्रगति गर्न सक्ने अवस्थ देखिएको छ । अरुण गाउँपालिकामा परापूर्वकालदेखिनै विभिन्न जातजाती तथा धार्मिक समुदायको बसोवास रहेको पाईन्छ । यस पालिका भित्र बसोवास गर्ने विभिन्न समुदायले परम्परादेखिने मानाउँदै आएका चाडबर्ष लगायत विभिन्न जातजाती सँग सम्बन्धित मठ मन्दिर, गुम्बा लगायतका धार्मिक स्थलहरूले समेत यस क्षेत्रको पहिचानलाई जोगाई राख्न सफल भएको अवस्था छ । पर्यटन विकास सँग सम्बन्धित ऐतिहासिक तथा पुरातात्विक महत्वका मठमन्दिर ५१ वटा, पोखरी तथा तालतलैया ४ वटा, भर्ना/थुम्का/डाँडा १६ वटा साथै सामाजिक कार्य मा समेत उपयोग सिद्ध रहेका पाटी/पौवा/चौतारा/प्रतिक्षलय ६ वटा समेत ७७ वटा पूर्वाधार रहेको तथा थप विकास गर्न सक्ने धेरै आधारहरू समेत रहेका कारण आगामि योजना मार्फत यस विषयमा सम्बोधन गर्न अनिवार्य देखिएको छ । पर्यटन पूर्वाधार सँग सम्बन्धित वर्तमान अवस्थागत वडागत विवरण चित्र नं.३.३८ र तालिका नं.३.६४ देखि ३.६७ मा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं.३.३८ : पर्यटन पूर्वाधारको सङ्ख्यात्मक विवरण

तालिका नं. ३.६४: सांस्कृतिक तथा धार्मिक स्थलहरू

धार्मिक/ऐतिहासिक/पुरातात्विक महत्वका मठ मन्दिर तथा गुम्बा			
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
वडा नं. १			
१.१	राधा कृष्ण मन्दिर	याङपाङ	मन्दिर सामान्य अवस्थामा
१.२	रचना मन्दिर	कटका, सिस्नेरी	सामान्य अवस्थामा
१.३	जालपा महाकाली	आईतबारे	सामान्य अवस्थामा
१.४	सिंहदेवी, कालिका, सावित्रा		सामान्य अवस्थामा
१.५	जालपादेवी, सिंहदेवी, धापका	आईतबारे	सामान्य अवस्थामा
१.६	तामाङ गुम्बा		
वडा नं. २			
२.१	पंचकन्या मन्दिर	भाचुङ	सामान्य मन्दिर, जग्गा
२.२	सिंहदेवी मन्दिर	स्वऱ्याङ	मन्दिर, जग्गा
२.३	माया देवी मन्दिर	फूलीटोल	मन्दिर, जग्गा
२.४	सिद्धकाली मन्दिर	बोक्तामा	मन्दिर, जग्गा
२.५	कालीका देवी मन्दिर	साविक-२	मन्दिर, जग्गा
२.६	आइतबारे मन्दिर	साल्घारी	मन्दिर, जग्गा
२.७	कौसिला देवी मन्दिर	बेलटार	मन्दिर, जग्गा
२.८	कालीका देवी मन्दिर	चम्पे	मन्दिर, जग्गा
२.९	छिन्तालुङ देवी	चम्पे, नौले टोल	मन्दिर, जग्गा
२.१०	रुपा देवी	चम्पे	मन्दिर, जग्गा
२.११	जाल्यदेवी, आइतबारे	तल्लो सिस्न	मन्दिर, जग्गा
वडा नं. ३			
३.१	कालिका मन्दिर	प्याउली	१५ रोपनी जग्गा, मन्दिर
३.२	शिवालय मन्दिर	विजय बास	जग्गा
३.३	रमेश्वर शिवालय	खोकुम्बु	जग्गा, मन्दिर
३.४	भिमसेन मन्दिर	याकु डाडाँटोल	जग्गा, मन्दिर
वडा नं. ४			
४.१	चरम्बेश्वर शिवालय मन्दिर	चरम्बी	निर्माणधिन हाल
४.२	जालपादेवी मन्दिर	धपेनी	जग्गा
४.३	सिंह देवी मन्दिर	बेसिटोल	जग्गा
४.४	साङगेछ्योलिङ गुम्बा	वैद्यगाउ	निर्माणधिन
४.५	जाला देवी थान	रैकर	निर्माणधिन
४.६	महेश्वर देवी थान	पिपलडाँडा	निर्माणधिन
वडा नं. ५			
५.१	कालिका देवी मन्दिर	माङसुवा	सामान्य पर्खाल भएको
५.२	बराह पोखरी मन्दिर	लेर्खका	सामान्य मन्दिर जग्गा
५.३	शितला देवी	चापे	सामान्य देवी थान जग्गा
५.४	शितला देवी थान	डाडाखण्ड	सामान्य देवी थान जग्गा

५.५	सेती देवी थान	पहरे	सामान्य देवी थान जग्गा
५.६	पञ्चकन्या देवी थान	पोखेल गाँउ	सामान्य देवी थान जग्गा
५.७	काली देवी सेती देवी थान	जिमिगाउँ	सामान्य देवी थान जग्गा
५.८	हरी सिद्धी मन्दिर	आरुखर्क	सामान्य देवी थान जग्गा
वडा नं. ६			
६.१	शिवालय मन्दिर	जरायोटार	जग्गा, मन्दिर
६.२	अरुण बरुण विश्रानती मन्दिर	लेगुवा	जग्गा, मन्दिर
६.३	मनकामना मन्दिर	चुन्ताड	जग्गा, मन्दिर
६.४	शैथान मनिदर	केपानाड	जग्गा, मन्दिर
६.५	थानी मन्दिर	थानीडाडा	जग्गा, मन्दिर
६.६	तामाड गुम्बा मन्दिर	भण्डारी गाँउ	जग्गा, तथा मन्दिर निर्माणाधिन अवस्थामा
वडा नं. ७			
७.१	राधाकृष्ण मनिदर	सिकेटार	जग्गा, मन्दिर निर्माणाधिन अधुरो
७.२	गौरी शंकर मन्दिर	सिकेटार	जग्गा नभएको
७.३	रिठ्ठा बोट सिंहदेवी मन्दिर	फोस्रेछार	हाल नभएको
७.४	हल्लेकालीका देवी मन्दिर	हल्लेटार	हाल नभएको
७.५	जलासिंह देवी मन्दिर	लुडछुड	हाल नभएको
७.६	शाकेलाथान देवी मन्दिर	डाडाटोल	हाल नभएको
७.७	शंखदेवी थान मन्दिर	खाल्डे	हाल नभएको
७.८	पञ्चकन्या देवी मन्दिर	डुङ्गे	हाल नभएको
७.९	शाकेला मन्दिर	खाल्डे	हाल नभएको
७.१०	पखुवा देवी मन्दिर	खाल्डे	हाल नभएको

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.६५: पार्क, पोखरी, तालतलैया तथा मनोरञ्जन स्थल सम्बन्धी विवरण

पोखरी तथा ताल तलैया			
वडा नं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	सिद्ध पोखरी	वडा नं. २, चम्पे	निर्माणाधिन
२	ओख्ले दह		भएको तर ब्यवस्थित नरहेको
३	वराह खोखरी	वडा नं. ५, लेखर्क	सामान्य पूवाधार रहेको
४	लोवरे पोखरी	वडा नं. ७, लोवरे	हाल सामान्य स्तरको पोखरी रहेको

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.६६: भर्ना, थुम्का तथा डाँडाहरू

भर्ना, थुम्का, डाँडा			
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
वडा नं. १			
१.१	छांगा भर्ना	रिजुवा	प्राकृतिक उपहारको रुपमा रहेको
१.२	पिलसिङ गढी	सिरान टोल	प्राकृतिक मनोरम, आधार सिभिर सम्म बाटो, खेल मैदान, बुद्धको प्रतिमा, प्रतिक्षालय, चुचुरोमा पुग्ने

			५ वटा बाटो, बड्ढरको भग्नावशेष रहेको
१.३	नाकरुम धारा	मेनपुर	११ वटा देवी देवताको संगम
१.४	मादले भिर	याङपाङ	सिँढी निर्माण, गाईको प्रतिमा रहेको तथा वर्तमानमा सामान्य अवस्थामा रहेको
१.५	ऐना भीर	खानीगाँउ	हाल सामान्य अवस्थामा रहेको
१.६	शिवरात्री गुफा	दाउने	प्राकृतिक सुन्दरता सहित सामान्य अवस्थामा रहेको
वडा नं. २			
२.१	च्याचुङ डाँडा	च्याचुङ	हाल सामान्य
२.२	पातले गुफा	यसमाली टोल	हाल सामान्य
२.३	भिम्सेन डाँडा	माथिल्लो सिस्नेरी	हाल सामान्य
वडा नं. ३			
३.१	डुदेधोवन	खोकुम्बु	हाल नभएको
३.२	हरेलो डाँडा	थान खर्क	निर्माणधिन
वडा नं. ५			
५.१	हरेलो क्षेत्र रमिते पर्याटकिय स्थल	जिमिगाँउ	सामान्य
५.२	हलेसीडाडा	लेखर्क	सामान्य
वडा नं. ६			
६.१	अरुण थान डाडा	जरायोटार	
वडा नं. ७			
७.१	लोवरे डाडा	लोवरे	कुनै पनि पूर्वाधार निर्माण नभएको
७.२	भूतीया छांगो कालीखोला	मैदान	प्राकृतिक छांगो रहेको तथा थप पूर्वाधार निर्माण नभएको

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं. ३.६७: पाटी, पौवा, चौतारा तथा प्रतिक्षालयहरू

पाटी, पौवा, चौतारा, प्रतिक्षालय			
क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	पिल्सिङ गडि प्रतिक्षालय	वडा नं. १, पिल्सिङ गडि	सामान्य अवस्थामा रहेको
२	त्रिवेणी प्रतिक्षालय	वडा नं. ३, विजयवास	सामान्य अवस्थामा रहेको
३	रिखेटार डाँडाटोल प्रतिक्षालय	वडा नं. ३, रिखेटार	सामान्य अवस्थामा रहेको
४	पिपलडाँडा पाटी	वडा नं. ४, पिपल डाँडा	सामान्य अवस्थामा रहेको
५	पाटी, पौवा, चौतारा, प्रतिक्षालय	वडा नं. ६, जरायोटार	सामान्य अवस्थामा रहेको
६	प्रतिक्षालय	वडा नं. ७, तल्लोगाउ	निर्माणधिन

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

३.६.८ उद्योग तथा खानीहरू

औद्योगिक विकास आर्थिक समृद्धि निर्माणको अर्को महत्वपूर्ण पक्ष हो । अर्को दुनियाँमा आद्योगिक विकास र उत्पादन बेगर अघि बढ्न कठिन हुँदै गएको छ । अरुण गाउँपालिका भित्र औद्योगिक विकासको सम्भावना बारेमा अध्ययन गर्दा वर्तमान अवस्थामा साना तथा कुटिर गरी कुल ११ वटा मात्र उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेको पाईएको छ । यसका

अतिरिक्त यस पालिका भित्र चुनदुङ्गा र फलाम खानीको समेत सम्भावन रहेको पाईएको छ । तसर्थ आगामि दिनमा औद्योगिक ग्रामको स्थापना र विकासका साथ थप उद्योगहरू सञ्चालनमा आउने सक्ने साथै सम्भावित खानीहरूको उत्खनन् र प्रशोधनको कार्य हुन सके गाउँपालिका मात्र हैन सिंगो जिल्ला तथा देशकै आर्थिक सवलिकरणमा योगदान पुग्न जाने देखिएको छ । वर्तमान उद्योग र खानी सम्बन्धी विवरण तालिका नं.३.६८ र ३.६९ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं.३.६८: उद्योगहरूको विवरण

वडा नं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	रविन कुटानी पिसानी	वडा नं. १, देउराली	संचालनमा रहि स्थानीय स्तरमा सेवा प्रवाह गरिरहेको
२	रोसन राईसमिल	वडा नं. १, देउराली	संचालनमा रहि स्थानीय स्तरमा सेवा प्रवाह गरिरहेको
३	रातमाटे ह्याड्सिड राईसमिल	वडा नं. १, रातमाटे	संचालनमा रहि स्थानीय स्तरमा सेवा प्रवाह गरिरहेको
४	खानीगाउँ, गैरीगाउँ, गैरीछाप राईसमिल	वडा नं. १, खानीगाउँ	संचालनमा रहि स्थानीय स्तरमा सेवा प्रवाह गरिरहेको
५	च्याचुड मडगल	वडा नं. २, च्याचुड	ठूलो ओखती, पाखन वेत, गुर्जो, हरचुल, वुट्याड भोर
६	घरेलु उद्योग	वडा नं. ३, बतासे	खुकुरी, कोदालो उत्पादन गर्ने गरेको
७	नेपाली कागज उद्योग	वडा नं. ५, हुलाक चौक	
८	काठ मिल	वडा नं. ५, बुद् चोक	
९	धान कुटने मिल	वडा नं. ५, विरेन्द्र चौक	३ वटा भएको
१०	आधुनिक इटा	वडा नं. ५, सिर्जना चोक	
११	भेनियर उद्योग	वडा नं. ६, जरायोटार	निमार्णाधिन

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

तालिका नं.३.६९: सम्भावित चुन दुङ्गा, बालुवा र फलाम खानीहरूको स्थानगत विवरण

वडा नं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	खानी	खानीगाँउ	तामाखानीको सम्भावना रहेका तर हाल केहि नभएको
२	खानी चुनदुङ्गा	चम्पे	सम्भावनाको अनुमान गरिएको
३	चुन दुङ्गा खानी	खोकम्बो	चुन दुङ्गा खानी रहेको तर उत्खनन् नसकेको
४	चुन दुङ्गा खानी	फुक्ती	भएको
६	धाउ खानी	जरायोटार, धाउखानी	फालमको कच्चा पदार्थ धाउ तथा अन्य कच्चा पदार्थ भएकोले उल्लेखित क्षेत्र लगायत छेउछाउका सम्भावना रहेको
७			
७.१	बालुवा खानी	लामवगर	सम्भावना भएको
७.२	खरिदुङ्गा (चुन दुङ्गा)	ज्रगे	सम्भावना भएको

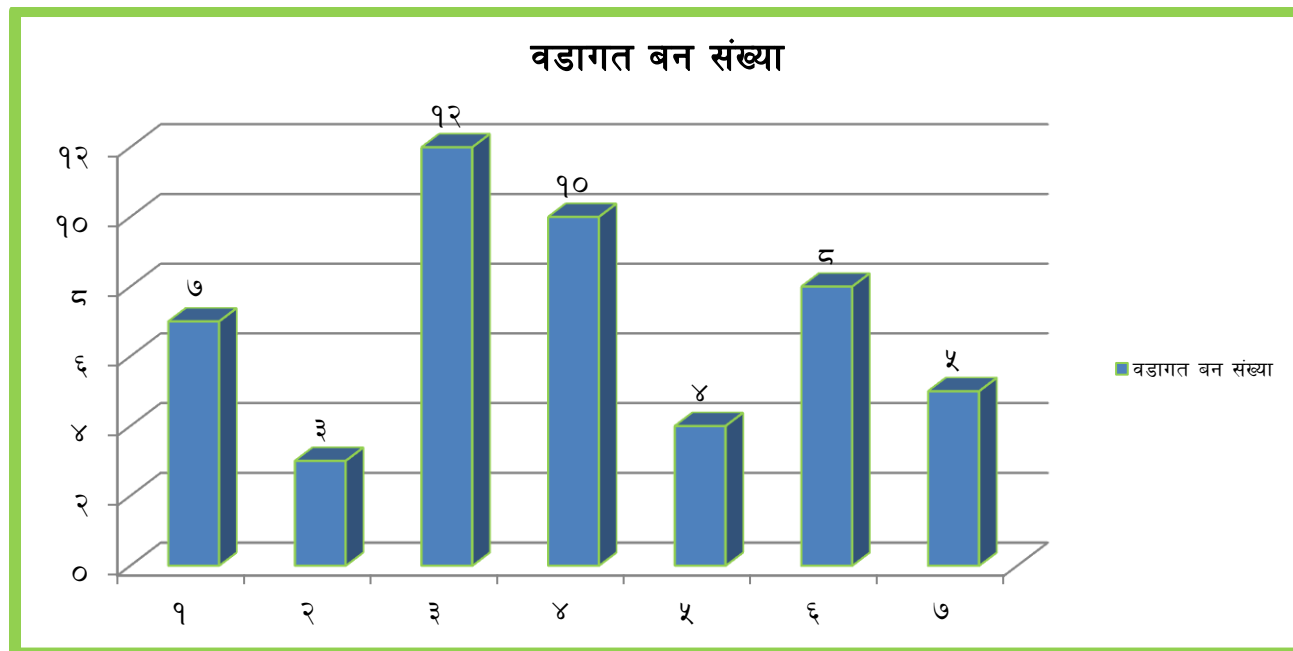
श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

३.६.९ बनजङ्गलको वर्तमान अवस्था

बनजङ्गल वातावरण सन्तुलनको लागि मात्र हैन आर्थिक आधारसिला निर्माण र पर्यटन प्रवर्द्धमा समेत यथेष्ट प्रयोजन हुने गर्दछ । राष्ट्रिय रुपमा बनजङ्गल कारण पुन गएको वातावरणीय सन्तुलन र सुरक्षाका कारण अन्तराष्ट्रिय रुपमा समेत

नेपालले आफ्नो प्रभावलाई उल्लेख्य बनाउन सकेको छ । यती मात्र हैन यस गाउँपालिकाका अधिकांस घरपरिवारको खाना पकाउने ईन्धनको रूपमा समेत यीनै बनजङ्गल बाट प्राप्त हुने दाउरा को प्रयोग भईरहेको अवस्था छ भने कतिपय घरका खम्बा र बेरा समेत काठ बाट बनेका छन् । काठको अर्को माहत्वपूर्ण प्रयोग फर्निचर निर्माणमा समेत रहेको छ । यसरी बहुआयामिक उपयोगको रूपमा स्थापित बनजङ्गलको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा गाउँपालिकाले प्रदेश तथा संघीय सरकारको समेत समन्वयमा दिगो योजना निर्माण गरी आर्थिक समृद्धि र वातावरण सन्तुलनको प्रमुख श्रोतको रूपमा विकास गर्न आवश्यक रहेको देखिन्छ । वर्तमान अवस्थामा यस पालिका भित्र सबै वडामा गरी कुल ४९ वटा बनजङ्गल सूचिकृत रहेका छन् जस्को विवरण चित्र नं. ३.३९ र तालिका नं. ३.७० मा उल्लेख गरिएको छ ।

चित्र नं. ३.३९: वडागत रूपमा रहेका बनजङ्गल

तालिका नं. ३.७०: वर्तमान बनजङ्गलको वर्तमान अवस्था सहितको विवरण

क्र.सं.	नाम	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
वडा नं. १			
१.१	चौखल्ली सा.उ.व.	खनीगाँउ रातमाटे	१५०० रोपनी, साल, चिलान लामपाते, सिरीस
१.२	पम्फे चनौटे सा.उ.व.	आम्बोटे	७०० रोपनी, साल, चिलान लामपाते, सिरीस
१.३	भोटेडाडा सा.उ.व.	भोटेडाडा	१०० रोपनी, साल, चिलान लामपाते, सिरीस
१.४	गढीडाडा सा.उ.व.	गढीडाडा	५० रोपनी, चिलाउने, लालीगुरास, सल्ला सखुवा
१.५	बोक्से सा.उ.व.	दुम्रे	२० रोपनी
१.६	आइतेवारे सा.व.	हेकुसवा दुम्रे	३० रोपनी, साल, चिलाउने
१.७	भालेढुङगा सा.उ.व.		२० रोपनीलामपाते
वडा नं. २			
२.१	पाले बन (सामुदायिक उपभोक्ता)	माचुड	पाल्ले, चिलाउने, काफल, उत्तीस
२.२	चम्पेकालीका सामुदायिक उपभोक्ता बन	सिस्नेरी	पाल्ले, चिलाउने
२.३	तिनतले सामुदायिक उपभोक्ता बन	वोक्ताम	पाल्ले, चिलाउने

२.४	च्याचुड सामुदायिक उपभोक्ता वन	माचुड	साल, सल्लो
२.५	साडपाड सामुदायिक उपभोक्ता वन	ढिकीसार	चिलाउने
वडा नं. ३			
३.१	ठुलोपाखा सामुदायिक उपभोक्ता वन	विजयवास	चिलाउने, पात्ले, उत्तिस ३०० रोपनी
३.२	राके सामुदायिक उपभोक्ता वन	कारीगाँउ	सल्लो, ३४ हेक्टर
३.३	गोर्खे पाखा सामुदायिक उपभोक्ता वन	कारीगाँउ	पात्ले, चिलाउने, १२.५ हेक्टर
३.४	बडकुले सामुदायिक उपभोक्ता वन	रिखेटार	पातले, चिलाउने, १४ हेक्टर
३.५	चम्फाचमेली सामुदायिक उपभोक्ता वन	खोकुम्बु	सखुवा, चिलाउने, १०० रोपनी
३.६	मालीका सामुदायिक उपभोक्ता वन	वतासे	पात्ले, ५० हेक्टर
३.७	जिविन डाँडा सामुदायिक उपभोक्ता वन	चेपाड	चिलाउने, पात्ले ५० हेक्टर
३.८	देवीथान सामुदायिक उपभोक्ता वन	प्याउली कलासु	पात्ले, चिलाउने, ७ हेक्टर
३.९	सिम्ले सामुदायिक उपभोक्ता वन	ज्यामिरे	सिमल, चिलाउने
३.१०	भाकितान कवुलियती वन	मन्याडडाडा	अम्लीसो ५ हेक्टर
३.११	ठुलोपाखो कवुलियती वन	विजयवास	पात्ले, चिलाउने
३.१२	दमाई डाँडा	थामखर्क	पात्ले, चिलाउने
वडा नं. ४			
४.१	छ्याडग्री पासीनी सामुदायिक उपभोक्ता वन	टापु टोल	सखुवा लामपाते चिलाउने, उत्तिस १८० एच.एच
४.२	महेश्वरी देवी सामुदायिक उपभोक्ता वन	पिपल डाँडा	साल, चिलाउने, ३० एच.एच
४.३	रानी वन सामुदायिक उपभोक्ता वन	पिपल डाँडा	सखुवा लामपाते चिलाउने, उत्तिस १२ एच.एच
४.४	यरुड बाखखोर सामुदायिक उपभोक्ता वन	पिपल डाँडा	चिलाउने
४.५	लोहोरी सामुदायिक उपभोक्ता वन	फुर्के सल्लो	साल, सल्लो, खयर १० एच.एच
४.६	भदौरे सामुदायिक उपभोक्ता वन	गोलेटार	साल, सल्लो, खयर ८ एच.एच
४.७	डुकित्याडक सामुदायिक उपभोक्ता वन	वाजगरा	सखुवा, १५ एच.एच
४.८	सल्लेरी सामुदायिक उपभोक्ता वन	लेवाड	सल्ला, चिलाउने, पात्ले, सखुवा
४.९	सितलदेवी सामुदायिक उपभोक्ता वन	पुरानो गाउँ	पात्ले, चिलाउने, उत्तिस
४.१०	श्रृजना सामुदायिक उपभोक्ता वन	पुरानो गाउँ	पात्ले, चिलाउने, उत्तिस
वडा नं. ५			
५.१	ठूलो पाखा सामुदायिक वन	याकु	विभिन्न जातीका रुख विरुवा रहेका, घेराबारा नभएको, डडेलो नियन्त्रणको व्यवस्था नभएको
५.२	ओखे सामुदायिक वन	ओखे	
५.३	आईतबारे सामुदायिक वन	जिमिगाउँ	
५.४	सल्लेरी साष्टाड. सामुदायिक वन	जिमिगाउँ	
वडा नं. ६			
६.१	पञ्चकन्या सामुदायिक वन	जरायोटार	सल्ला, सखुवा, चिउरी ६६ सम्म
६.२	आप खोला सामुदायिक उपभोक्ता वन	रानीटार	सल्ला, सखुवा, चिउरी ६६ सम्म
६.३	खोर्साने सामुदायिक उपभोक्ता वन	खोर्साने	सखुवा, खयर साल, ९० मिटर
६.४	वाइपिटाड सामुदायिक उपभोक्ता वन	जरायोटार	सखुवा, खयर साल, ९० मिटर

६.५	वन्चरे सामुदायिक उपभोक्ता वन	माडदीड	सल्ला, जमुनो सखुवा
६.६	छत्रक सामुदायिक वन	बसेरी	सखुवा, खयर, चिउरी, सल्ला,
६.७	अरुण गंगा सामुदायिक वन	भदैरे बतासे	सिसौ, खयर र खराने
६.८	सल्लेरी सामुदायिक वन	खमारे	सल्ला, साल, चिलाउने
वडा नं. ७			
७.१	कालीका सामुदायिक उपभोक्ता वन	खालडे	साल २३२ म.मी खयर, सखुवा, जामुन
७.२	ठूलोभीर सामुदायिक उपभोक्ता वन	ढुङ्गे	९२ मम्म रुख सेन
७.३	साल्घारी सामुदायिक उपभोक्ता वन	सिक्रेटार हल्ले	१०० एच.ए रुख सेन
७.४	अरुणदय सामुदायिक उपभोक्ता वन	सिक्रेटार	खयर, सखुवा रुख
७.५	जलर्सि सामुदायिक उपभोक्ता वन	सिक्रेटार लुडछुड	खयर, सखुवा रुख
कुल जम्मा			४९

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

३.६.१० बैंक तथा बत्तीय संस्था साथै सहकारीहरूको विवरण

वर्तमान परिवेशमा आर्थिक श्रोत व्यवस्थापनको प्रमुख माध्यम बैंक, वित्तीय संस्था तथा बचत तथा ऋण परिचालनको कारोवार गर्ने सहकारीहरू निर्वाह गरिरहेका छन् । आर्थिक कारोवारको पारदर्शिता र विश्वासनियता समेत यीनै संस्थाहरूमा निहित रहेको छ । दिन प्रतिदिन विकसित हुँदै गएको प्रविधिले आर्थिक कारोवारलाई डिजिटलाईज्ड गरिरहेका कारण आर्थिक कारोवारकालागि सशरिर बैंक वित्तीय संस्थामा उपस्थित हुने बाध्यतालाई समेत कमस घटाउँदै लगेको छ । पछिल्लो समयमा आएर नेपाल सरकारले सबै स्थानीय तहमा अनिवार्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाको उपस्थितिलाई अनिवार्य गरेको छ । यी समग्र परिवेशका माभ बाट बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारीहरूको उपस्थितिका वारमा यस गाउँपालिकाको अवस्था अध्ययन गर्दा १ वटा बाणिज्य बैंक, ३ वटा लघुवित्त संस्था, ९ वटा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था प्रत्यक्ष रूपमा यस पालिकाको वित्तीय श्रोतको माध्यमको रूपमा कृयाशिल रहेको पाईएको छ भने स्थानीय स्तरमा उत्पादन र बजार व्यवस्थापमा १ वटा बहुदेशीय र ६ वटा कृषि सहकारीहरू समेत कृयाशिल रहेको पाईएको छ । अतः यस पालिकाका सबै नागरिकको अनिवार्य बैंक खाता हुने र आर्थिक श्रोतको पहुँच विस्तार र विकासकालागि बैंक वित्तीय संस्था सँगको साभेदारी विकास गर्न र समन्वयात्मक कार्यजालो निर्माण गर्न स्थानीय सरकारको हैसियतमा गाउँपालिकाले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्न अनिवार्य छ । वर्तमानमा यस पालिका भित्र रहेका उल्लेखित संस्थाहरूको सङ्ख्यात्मक सहितको विवरण तालिका नं.३.७१ र ३.७२ तथा चित्र नं. ३.४० मा उल्लेख गरिएको छ ।

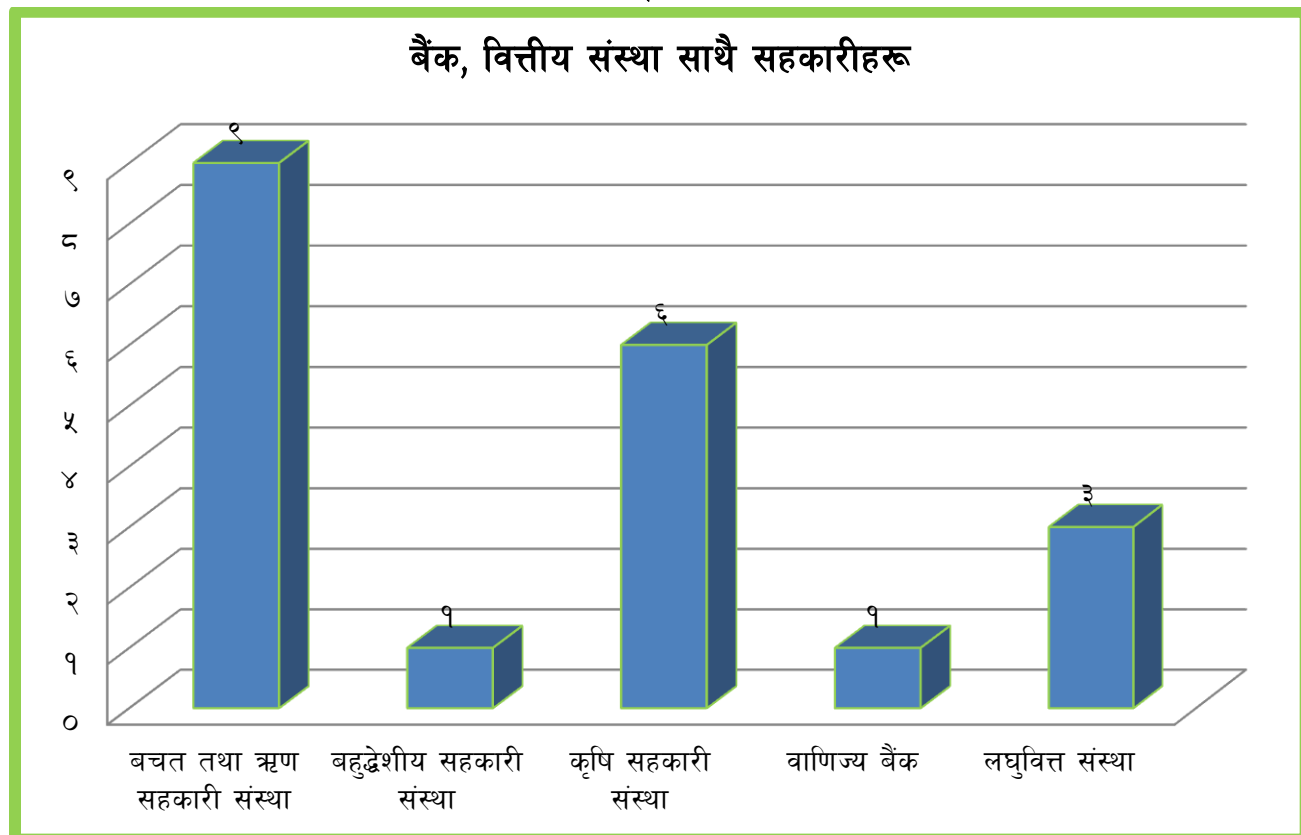
तालिका नं. ३.७१: पालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका सहकारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नाम	वडा नं.	ठेगाना (स्थान)	वर्तमान अवस्था
१	बचत तथा ऋण सहकारी संस्था			
१.१	अरुण बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	१	याडपाड	बचत तथा ऋण प्रवाहमा सकृय
१.२	पाथीभरा बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	२	चम्पे	हाल भाडाको घरमा सञ्चालनमा रहेको
१.३	रचना महिला सहकारी	३	प्याउली	आफ्नै भवनमा संचालनमा रहेको
१.४	सहनसिल बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	३	प्याउली	भाडाको घरमा संचालनमा रहेको
१.५	चमेली महिला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	४	थर्पू	जग्गा जमिन भएको तथा सञ्चालनमा रहेको
१.६	साना किसान कृषि, बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.	४	पिपलडाँडा	जग्गा जमिन तथा भवन भएको साथै सञ्चालनमा रहेको

१.७	अरुण गंगा महिला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था	५	याकु	भाडाको घरमा संचालनमा रहेको
१.८	मनकामना बचत तथा सहकारी संस्था	६	पाल्पाले	हाल संचालन रहेको साथै आफ्नै भवन नभएकोले भाडामा रहेको
१.९	महिला तथा सहकारी संस्था	६	पाल्पाले	हाल संचालन रहेको साथै आफ्नै भवन नभएकोले भाडामा रहेको
२	बहुदेशीय सहकारी संस्था			
२.१	शितला बहुउद्देश्य सहकारी	५	याकु	भाडाको घरमा संचालनमा रहेको
३	कृषि सहकारी संस्था			
३.१	याङ्पाङ गढी कृषि सहकारी संस्था	१	याङ्पाङ	भाडामा, कृषिको व्यवसायिककरणमा कृयाशिल
३.२	कञ्चनजङ्गा कृषि सहकारी	२	चम्पे	
३.३	महारुद्र कृषि सहकारी संस्था लि.	३	नवलपुर	दर्ता मात्र भएको
३.४	संयुक्त जनकल्याण ग्रामिण कृषि सहकारी	५	याकु	भाडाको घरमा संचालनमा रहेको
३.५	साना किसान कृषि	६	पाल्पाले	हाल भाडाको घरमा संचालन
३.६	अरुण कृषि सहकारी	७	सिक्रेटार	हाल संचालनमा रहेको

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण तथा गाउँपालिकाको अभिलेख, २०७७

चित्र नं. ३.४०: बैंक वित्तीय संस्था साथै सहकारीहरूको सङ्ख्यात्मक विवरण

तालिका नं.३.७२: बैंक वित्तीय संस्थाको विवरण

क्र.सं.	बाणिज्य तथा विकास बैंक	वडा नं.							जम्मा
		१	२	३	४	५	६	७	
१	बाणिज्य तथा विकास बैंक	०	०	१	०	०	०	०	१
२	वित्तीय संस्था	०	०	०	०	०	०	०	०
३	लघुवित्त संस्था	०	०	३	०	०	०	०	३
जम्मा		०	०	४	०	०	०	०	४

श्रोत: आवधिक गाउँपालिका विकास योजना तर्जुमा सर्वेक्षण, २०७७

३.६.११: गाउँपालिकाले निर्माण गरेका स्थानीय ऐन कानून

संघीयताको कार्यान्वयन सँगै स्थापित भएका तीनै तहका सरकारले आफुले सञ्चालन गर्ने सेवा तथा विकास निर्माण लगायतका सबै कार्यहरू संविधानतः कानूनको निर्माण गरेर मात्र सञ्चालन व्यवस्थापन गर्न पाउने वाध्यात्मक व्यवस्था गरेको छ । यस व्यवस्था बमोजिम अरुण गाउँपालिकाले समेत आफ्नो स्थापनाको समय देखिनै स्थानीय कानून निर्माणको थालनी गरेको अवस्था छ । यस पालिकाकालागि आवश्यक धेरै स्थानीय ऐन, नियम तथा कार्यविधि वा निर्देशिका अझै निर्माण गर्न समेत बाँकिरहेको अवस्था देखिएको छ । हाल सम्म यस पालिकाले ८ वटा ऐन, ३ वटा नियम, १४ वटा कार्यविधि र १ वटा निर्देशिका गरी २६ वटा स्थानीय कानून निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको पाईएको छ । तसर्थ बाँकी रहेका ऐन, नियम र कार्यविधि वा निर्देशिका यस पालिकाले तर्जुमा गर्न लागेको आवधिक गाउँपालिका विकास योजनामा समावेश गरी तत्काल निर्माण गर्ने तर्फ ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने देखिन्छ । वर्तमानमा निर्माण भई कार्यान्वयनमा रहेको ऐन, नियम, कार्यविधि तथा निर्देशिका सम्बन्धी विवरण तालिका नं. ३.७३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं.३.७३ गाउँ सभा बाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा आएका ऐन, नियम, कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरू

क्र.सं	ऐन, नियम, कार्यविधि तथा निर्देशिकाहरूको सूची	स्वीकृत वा पारित मिति	स्वीकृत गर्ने तह	कैफियत
१	ऐन			
१.१	अरुण गाउँपालिकाको आर्थिक कार्यविधि नियमित तथा व्यवस्थित गर्न बनेको कानून, २०७५	२०७५/०१/२४	विशेष गाउँसभा	
१.२	अरुण गाउँपालिकाको सहकारी ऐन, २०७५	२०७५/०१/२४	विशेष गाउँसभा	
१.३	अरुण गाउँपालिकाको कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन ऐन, २०७५	२०७५/०१/२४	विशेष गाउँसभा	
१.४	अरुण गाउँपालिकाको प्रशासकीय कार्यविधि नियमित गर्ने ऐन, २०७५	२०७५/०१/२४	विशेष गाउँसभा	
१.५	आर्थिक ऐन, २०७५	२०७५/०३/३१	गाउँसभा	
१.६	विनियोजन ऐन, २०७५	२०७५/०३/३१	गाउँसभा	
१.७	पूर्वाधार विकास सम्बन्धी ऐन, २०७६	२०७६/११/१९	गाउँ सभा	
१.८	अरुण गाउँपालिका शिक्षा ऐन			
२	नियम			
२.१	अरुण गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय वा आदेश र अधिकारपत्रको प्रमाणीकरण (कार्यविधि) नियमावली,	२०७४/०४/०६	गाउँ कार्यपालिका	

	२०७४			
२.२	गाउँ कार्यपालिकाको कार्यविभाजन नियमावली, २०७४	२०७४/०४/०८	गाउँ कार्यपालिका	
२.३	अरुण गाउँपालिका कार्यसम्पादन नियमावली, २०७४	२०७४/०४/०९	गाउँ कार्यपालिका	
३	कार्यविधि			
३.१	अरुण गाउँपालिकाको बैठक सञ्चालन कार्यविधि, २०७४	२०७४/०४/०७	गाउँ कार्यपालिका	
३.२	अरुण गाउँपालिकाको गाउँसभा सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४	२०७४/०५/१८	गाउँ सभा	
३.३	अरुण गाउँपालिकाको पदाधिकारीको आचारसंहिता सम्बन्धी कार्यविधि, २०७४	२०७४/०५/१९	गाउँ सभा	
३.४	एफ.एम.रेडियो सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७५	२०७५/०१/२४	विशेष गाउँ सभा	
३.५	न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनुपर्ने प्रक्रिया सम्बन्धी कार्यविधिका, २०७५	२०७५/०१/२४	विशेष गाउँ सभा	
३.६	अरुण गाउँपालिकामा करारमा प्राविधिक कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	२०७५/०२/२९	गाउँ कार्यपालिका	
३.७	घ बर्गको निर्माण व्यवसायी ईजाजतपत्र सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	२०७५/०२/२९	गाउँ कार्यपालिका	
३.८	स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	२०७५/०२/२९	गाउँ कार्यपालिका	
३.९	स्थानीय तहको उपभोक्ता समिति गठन, परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७५	२०७५/०२/२९	गाउँ कार्यपालिका	
३.१०	एकीकृत सम्पती कर व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७५	२०७५/०२/२९	गाउँ कार्यपालिका	
३.११	स्थानीय विकास कोष स्थापना सञ्चालन कार्यविधि, २०७६	२०७६/०१/०९	गाउँसभा	
३.१२	बिपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७७	२०७७/०६/१२	गाउँ कार्यपालिका	
३.१३	आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराउने सम्बन्धी कार्यविधि, २०७७	२०७७/०६/१२	गाउँ कार्यपालिका	
३.१४	खानेपानी, सिंचाई तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण कार्यविधि, २०७७	२०७७/०३/०३	गाउँ कार्यपालिका	
४	निर्देशिका			
४.१	गाउँपालिका बाट गरिने बजार अनुगमन निर्देशिका, २०७५	२०७५/०२/२९	गाउँ कार्यपालिका	

श्रोत: गाउँ कार्यपालिकाको अभिलेख, २०७७

खण्ड ४

गाउँपालिकाको आम्दानी, कर्मचारीको विवरण

४.१ गाउँपालिकाको आन्तरिक तथा बाह्य आय तथा कर्मचारीको विवरण

सवै प्रकारका विकास निर्माणका मुख्य आधारका रूपमा स्थापित प्राकृतिक श्रोत, पूँजी र आवश्यकता बमोजिम श्रोत र पूँजीको सहि परिचलन गर्न सक्ने दक्ष जनशक्ति एक अर्काका परिपुरक हुन । एकको अभावमा अर्कोले लक्ष्य बमोजिमाको नतिजा प्राप्त गर्न असम्भव छ । तसर्थ अरुण गाउँपालिकालाई स्थानीय सरकारको हैसियतमा प्राप्त अधिकार क्षेत्र को पूर्ण कार्यान्वयन गर्न प्राकृतिक श्रोत र साधनका बारमा माथिनै उल्लेख गरिसकिएको छ । यस खण्डमा आएर गाउँपालिकाले प्राप्त गरिरहेको आर्थिक र मानवीय श्रोतको वास्तविक अवस्थाको अध्ययन गर्दा देहाय बमोजिम रहेको पाईएको छ ।

४.१.१ आ.व. २०७४/७५ देखि २०७६/७७ को यथार्थ तथा आ.व. २०७७/७८ को अनुमानित आय विवरण

कुनै पनि सरकार, संस्था वा निकायको विकासको गति वा कृयाशिलता उसको आर्थिक अवस्था र क्षमतामा निर्भर रहने गर्दछ । स्थानीय सरकारको हैसियतमा अरुण गाउँपालिकाले निर्वाह गर्नु पर्ने विकास निर्माण र सेवा प्रवाहका तमाम कार्यको प्रत्यक्ष प्रभाव आर्थिक सक्षमतामा निर्भर रहने गर्दछ । यस गाउँपालिकाले विगत वर्षहरूमा आन्तरिक तथा बाह्य आय आर्जनमा प्राप्त गरेको सफलता र सम्भावित अवस्थाका बारेमा अध्ययन गर्दा आ.व. २०७४/७५ को वस्तरविक आय रु २७ करोड २८ लाख ४२ हजार ८८१ रहेकोमा यो रकमा आ.व. २०७५/७६ मा ३.८८ % ले वृद्धि भई कुल रु २८ करोड ३४ लाख ३८ हजार ७७९ हुन गयो । स्थानीय स्तरमा कर प्रशासन र राजश्वका क्षेत्रको सुधारकालागि गरिएको सामान्य प्रयास साथै यस गाउँपालिकाले विकास निर्माणका कार्यमा गर्न सकेको कार्य क्षमता समेतका आधारमा अधिल्लोआर्थिक वर्षको तुलनामा १५.७८ % ले वृद्धि भई आ.व. २०७६/७७ मा आन्तरिक तथा बाह्य गरी कुल रु ३२ करोड ८१ लाख ५२ हजार ५८७ पुग्न गएको छ भने संघीय सरकार र प्रदेश सरकार बाट विनियोन प्राप्त जानकारीका आधारमा आ.व. २०७७/७८ मा संघीय सरकार बाट ३६ करोड २७ लाख ७० हजार ८८०, प्रदेश सरकार बाट रु १ करोड ५९ लाख ८३ हजार र आन्तरिक तर्फ अ.ल्या समेत गरी कुल रु ३९ करोड २२ लाख ५३ हजार ८८० प्राप्त हुने अनुमानित आय व्यय विवरण गाउँ सभा बाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा रहेको छ । आ.व. को अनुमानित आय व्ययको कुल रकम अधिल्लो आर्थिक वर्षको तुलनामा १९.५३ % ले बढ्ने र यसले यस गाउँपालिकाको सेवा प्रवाह र पूर्वाधार विकास निर्माणमा उल्लेख्य सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ । यसको विवरण तालिका नं. ४.१ मा उल्लेख गरिएको छ ।

४.१.२ विद्यमान दरबन्दी र कर्मचारी परिचालनको अवस्था

वर्तमान अवस्थामा अरुण गाउँपालिकामा मानवीय श्रोतको परिचालनकालागि स्वीकृत दरबन्दी स्वास्थ्य केन्द्र र विद्यालय बाहेक गाउँ कार्यपालिका तर्फ प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत १ जना समेत ५ जना अधिकृत स्तरका गरी १९ र वडा कार्यालय तर्फ १४ गरी जम्मा ३३ रहेको छ । वर्तमान अवस्थामा कर्मचारी समायोजन बाट समेत गरी गाउँ कार्यपालिका तथा वडा कार्यालय तर्फ कुल २६ जना कर्मचारी कार्यरत रहेका छन् भने स्वीकृत दरबन्दीको आधारमा हेर्ने हो भने ७ पद खालि रहेको देखिन्छ । स्थानीय सरकारको हैसियतमा यस पालिकाले सम्पादन गर्नु पर्ने सेवा प्रवाह र विकास निर्माण संग सम्बन्धित कार्यलाई स्थापित मापदण्डका आधारमा सम्पादन गर्न कर्मचारीको यो मात्रा अत्यन्त न्यून रहेको अवस्था छ । तसर्थ यस पालिकाले निकट भविश्यमा आफ्नो संगठन विकास तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण समेत गरी आवश्यक दरबन्दीको श्रृजना गर्ने र श्रृजित दरबन्दीमा पदपूर्तिकालागि विद्यमान कानूनी व्यवस्थाका आधारमा संघीय तथा प्रदेश सरकार संग आवश्यकता बमोजिम समन्वय समेत गरी दक्ष र क्षमतावान कर्मचारिको व्यवस्था गर्न र कार्यरत कर्मचारिको कार्य विवरण तयार पारी कार्य सम्पादन सम्भौताका साथ कृयाशिल गर्न गराउन अनिवार्य देखिएको छ । वर्तमान अवस्थामा कार्यरत कर्मचारीको दरबन्दी सहितका विवरण तालिका नं. ४.२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं. ४.१: आन्तरिक, प्रदेश तथा संघीय सरकार बाट प्राप्त भएको तथा हुने आम्दानीको विवरण

प्रदेश तथा संघीय सरकार बाट प्राप्त आम्दानीको विवरण						
क्र.सं.	आय शिर्षक	आ.व. २०७४/७५ को यथार्थ	आ.व. २०७५/७६ को यथार्थ	आ.व. २०७६/७७ को यथार्थ	आ.व. २०७७/७८ को अनुमान	कैफियत
१. संघीय सरकार बाट						
१.१	वित्तीय समानिकरण अनुदान				८४३०००००.०	
१.२	शसर्त अनुदान				१८९६०००००.०	
१.३	विशेष अनुदान				१५००००००.०	
१.४	समपुरक अनुदान				७५०००००.०	
१.५	राजश्व बाँडफाँड				६६३७०८८०.०	
१.६	अन्य					
जम्मा					३६२७७०८८०.०	
२. प्रदेश सरकार बाट						
१.१	वित्तीय समानिकरण अनुदान तथा सवारी साधन कर बाँडफाँड				६९८३०००.०	
१.२	शसर्त अनुदान					
१.३	विशेष अनुदान					
१.४	समपुरक अनुदान				१०००००००.०	
१.५	राजश्व बाँडफाँड					
१.६	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम					
१.७	सामाजिक सुरक्षा भत्ता					
१.८	स्थानीय पूर्वाधार विकास साभेदारी					
जम्मा					१६९८३०००।०	
कुल जम्मा (प्रदेश तथा संघीय)						
आन्तरिक आम्दानी					१२५०००००.०	अ.ल्या समेत
अ.ल्या						
कुल जम्मा (आन्तरिक तथा बाह्य)		२७२८४२८८१.०	२८३४३८७७९.०	३२८१५२५८७.०	३९२२५३८८०.०	
वृद्धि मात्रा			३.८८	१५.७८	१९.५३	

श्रोत: गाउँ कार्यपालिकाको अभिलेख, २०७७ तथा बजेट पुस्तिका, २०७७/७८

तालिका नं. ४.२ गाउँपालिकामा विद्यमान दरबन्दी र कर्मचारी परिचालनको अवस्था

क्र.सं.	पद	तह	सेवा	समूह	उप समूह	स्वीकृत दरबन्दी	साविक स्थानीय तहबाट समायोजन	निजामति सेवा बाट समायोजन	जि.स.स. बाट समायोजन	अन्य सेवा बाट समायोजन	रिक्त पद संख्या	पदपूर्तीका लागि अनुरोध गरिएका पद संख्या	कैफियत
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	८ औं	प्रशासन	सा.प्र.		१	०	०	०	०	१	१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत संघमा समायोजन भई रिक्त रहेको
२	इन्जिनियर	७/८ औं	इन्जिनियर	सिभिल		१	०	०	०	०	१	१	करार बाट व्यवस्थापन
३	अधिकृत	७/८ औं	शिक्षा	शि.प्र.		१	०	०	०	०	१	१	समायोजन भई नआएको
४	अधिकृत	७/८ औं	प्रशासन	लेखा		१	०	०	०	०	१	१	समायोजन भई नआएको
५	अधिकृत	६ औं	प्रशासन	स.प्र.		२	०	०	१	०	१	१	१ जना जि.स.स. बाट समायोजन भई आएको १ जना रिक्त रहेको
६	आन्तरिक लेखा परिक्षक	५ औं	प्रशासन	लेखा		१	०	०	०	०	१	१	समायोजन भई नआएको
७	सहायक	५ औं	प्रशासन	लेखा		४	०	०	०	०	४	४	समायोजन भई नआएको
८	कम्प्युटर अपरेटर	५ औं	विविध			१	०	०	०	०	१	१	LGCDP कार्यक्रम अन्तरगत सूचना प्रविधि अधिकृत बाट कार्य सञ्चालन भएको
९	लेखा सहायक	५ औं	प्रशासन	लेखा		१	०	०	०	०	१	१	लेखापालको समायोजन संघमा भई पद रिक्त रहेको
१०	प्रा.स.	५ औं	शिक्षा	शि.प्र.		१	०	०	०	०	१	१	समायोजन भई नआएको
११	हे.असिस्टेन्ट	५/६ औं	स्वास्थ्य	हे.इ		१	०	०	०	०	१	१	समायोजन भई नआएको

१२	सब इन्जिनियर	५ औँ	इन्जिनियर	सिभिल		१	०	०	१	०	०	०	१ जना जि.स.स. बाट समायोजन भई आएको
१३	अ.सब इन्जिनियर	चौथो	इन्जिनियर	सिभिल		१	०	०	०	०	१	१	समायोजन भई नआएको
१४	स.महिला विकास निरिक्षक	चौथो	विविध			१	०	०	०	१	०	०	१ जना अन्य सेवा बाट समायोजन भई आएको
१५	खा.पा.स.टे	४/५ औँ	इन्जि.	सिभिल	स्यानि टरी	१	०	०	०	१	०	०	समायोजन भई नआएको
जम्मा						१९	०	०	२	१	१६	१६	
वडा कार्यालय													
१	सहायक	५ औँ	प्रशासन	सा.प्र.		३	०	०	०	०	३	३	संघ र स्थानीय तहमा समायोजन भई पद रिक्त
२	सब इन्जिनियर	५ औँ	इन्जिनियर	सिभिल		३	०	०	०	०	३	३	समायोजन भई नआएको
४	सहायक	चौथो	प्रशासन	सा.प्र.		३	०	०	०	०	३	३	संघ र स्थानीय तहमा समायोजन भई पद रिक्त
५	अ.सब इन्जिनियर	चौथो	इन्जिनियरिङ	सिभिल		४	३	०	०	०	१	१	स्थानीय तहमा ३ जना कार्यरत रहेको साथै १ पद रिक्त
६	मुखिया	तृतीय	प्रशासन			१	१	०	०	०	०	०	स्थानीय तहमा १ जना कार्यरत रहेको
जम्मा						१४	४				१०	१०	
कुल जम्मा						३३	४		२	१	२६	२६	

श्रोत: गाउँ कार्यपालिकाको अभिलेख, २०७७

खण्ड ५ निस्कर्ष तथा सुभावा

नेपालमा संघीय शासन प्रणालीको स्थापन भई कार्यान्वयनमा आए सँगै स्थानीय तहहरू स्थानीय सरकारको हैसियतमा यस प्रणालीको जगको रूपमा स्थापित र परिभाषित भएका छन् मात्र हैन तदनुरूप स्थानीय आवश्यकता बमोजिम विकास निर्माण र सेवा प्रवाहका यावत कार्यहरूलाई स्थानीयबासीको प्रत्यक्ष सहभागितामा सञ्चालन व्यवस्थापन समेत गर्ने अहम् जिम्मेवारी सम्हालिरहेका छन् । संघीय तथा प्रादेशिक कानून र अधिकार प्रक्षेपणका आधार तथा स्थानीय कानून र योजना समेत तर्जुमा गरी विकास निर्माण र सेवा प्रवाहका यावत गतिविधि सञ्चालन व्यवस्थापनकालागि स्थानीय तहको बस्तुगत अवस्थाका बारेमा स्पष्ट जानकारी हुन अनिवार्य छ । यिनै बस्तुगत विवरण तयार गरी आफ्ना तमाम जिम्मेवारीलाई सुशासनको प्रत्याभुतिका साथ अघि बढाउन अरुण गाउँपालिकाले घरपरिवार सर्वेक्षण र संस्थागत बस्तुस्थिति सर्वेक्षणका माध्यम बाट यो गाउँपालिका प्रोफाइल/बस्तुगत विवरण, २०७७ तयार गरेको छ । यस प्रोफाइल/बस्तुगत विवरणले देहायका विषयहरूलाई स्पष्ट पारेको अवस्था छ ।

५.१ निस्कर्ष:

- अरुण गाउँपालिकाको वर्तमान घरपरिवार र जनसङ्ख्या विवरण बढागत रूपमा एक मुष्ट तयार भएकाले शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक सुरक्षा लगायतका तमाम विषयगत र क्षेत्रगत सेवा प्रवाहमा सहजता आउने
- वर्तमान भू-उपयोगको अवस्था स्पष्ट भएकाले यस गाउँको दीर्घकालिन सोच बमोजिमको आगामि भू-उपयोग नीति निर्माण र कार्यान्वयनमा सहजता आउने
- यस गाउँपालिकाका विद्यमान सडक, ढल, नाला लगायत सेवा प्रवाहकालागि आवश्यक तमाम भौतिक संरचनाहरूको विवरण सङ्कलन भएकाले यस गाउँपालिकाको दिगो विकासकालागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार विकास योजना तर्जुमा गर्न तथा यस गाउँपालिकाले तयार गरिरहेको "आवधिक गाउँपालिका विकास योजना" ले प्रक्षेपित गरेका योजनाहरूलाई कार्यान्वयनमा लैजान सहज हुने
- यस गाउँको वर्तमान गरिवीको अवस्था प्रष्टिएकोले स्थानीयबासीको आय आर्जन र क्य सक्तिको क्षमता विस्तार गरी सहरी गरिवी न्यूनिकरणका कार्यक्रम तर्जुमा र सञ्चालन व्यवस्थापन गर्न सहज हुने
- यस गाउँपालिकाको वास्तविक आर्थिक उपार्जनको क्षेत्र र अवस्थाको विवरण प्राप्त भएकाले आन्तरिक आयका हिसावले यस गाउँपालिकालाई बलियो बनाउने वर्तमान कर तथा राजश्व प्रणालिमा गरिनुपर्ने सुधारका विषयबस्तुलाई एकीकृत गरी दिगो आय आर्जनको मार्ग प्रसस्त गर्न सकिने
- संघीय तथा प्रदेश सरकार बाट प्राप्त हुने सबै प्रकारका अनुदान तथा साभेदारी रकम, विभिन्न संघ संस्था बाट प्राप्त भएका सहायेगहरू लगायत यस गाउँपालिकाको आन्तरिक आयले समग्र गाउँपालिकाको वर्तमानको वास्तविक वित्तीय क्षमता प्रष्ट भएका कारण आगामि लगानी योजना तर्जुमामा समेत सहजता हुने
- संघीय तथा प्रदेश सरकारका स्थानीय निकाय तथा कार्यालयहरू लगायत विकास साभेदारको रूपमा कृयाशिल निजी क्षेत्र सँगको सहकार्य र साभेदारीलाई प्रभावकारी बनाउन सकिने
- यस प्रोफाइल/बस्तुगत विवरणका आधारमा गाउँपालिका बाट प्रवाह हुने सबै प्रकारका विकास निर्माण र सेवा प्रवाहका कार्यको प्रभावकारितामा बृद्धि भई गाउँपालिका प्रति स्थानीयबासीको विश्वास र अपनत्वमा अभिवृद्धि हुने

५.२ सुभावा

अरुण गाउँपालिकाले निकै खर्चिलो तर अति आवश्यक गाउँको वर्तमान अवस्था भल्कने गाउँपालिका प्रोफाइल/बस्तुगत विवरण तयार गर्ने कार्य सबै सरोकारवालाको सहयोग र सहभागितामा कुसलता पूर्वक सम्पन्न गरेको छ । यती मेहनत र लागतका साथ तयार गरिएको यस प्रोफाइलको पूर्ण सदुपयोगकालागि देहाय बमोजिमका सुभावहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

- प्राप्त विवरणहरूलाई नियमित रूपमा अध्यावधिक गर्दै जानकालागि गाउँपालिकामा केन्द्रिय सर्वरको व्यवस्था गरी प्राप्त विवरणहरूलाई डिजिटल प्रणालीमा आवद्ध गर्ने
- दैनिक रूपमा वडामा दर्ता हुने पञ्जिकरण सँग सम्बन्धित विवरणहरू दैनिक रूपमानै गाउँपालिकाको केन्द्रिय सर्वरमा जम्मा हुने गरी सबै वडामा डिजिटल नेटवर्कको व्यवस्था मिलाउने
- गाउँपालिकाले निर्माण गर्ने नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरू लाई प्राप्त प्रोफाइलमा तथ्याङ्कमा आधारित बनाउने साथै वडा तथा गाउँपालिका बाट निर्धारण हुने बर्षिक योजनाहरू "आवधिक गाउँपालिका विकास योजना" र बर्तमान प्रोफाइलमा आधारित नभएमा त्यस्ता प्रस्तावित योजनालाई समावेश नगर्ने प्रणालीको विकास गर्ने
- गाउँपालिकाका सबै शाखा, उपशाखा तथा ईकाइहरूबाट अभिलेख हुनु पर्ने विवरणहरूलाई अभिलेखिकरण नेटवर्कभित्र आवद्ध गरी सम्बन्धित शाखा, उपाशाखा तथा ईकाइ प्रमुखलाई जिम्मेवारी प्रदान गर्ने
- कार्यालयहरू बाट दैनिक, मासिक, अर्धबर्षिक तथा बर्षिक रूपमा अनिवार्य सम्पादन हुनु पर्ने कार्यहरूको बर्गिकरण गरी त्यस्ता कार्यहरू मध्ये अनिवार्य अभिलेखिकरण हुनु पर्ने विवरणहरू अनिवार्य निर्धारित समय सिमा भित्र अभिलेख गर्ने पर्ने नीतिगत तथा वाध्यात्मक कानूनी व्यवस्था मिलाउने र जिम्मेवार पदाधिकारी वा कर्मचारीको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन र सेवा सुविधा सँग सम्बन्धित कार्यलाई आवद्ध गर्ने
- डिजिटल विवरण व्यवस्थापनका विषयमा सम्बन्धित कर्मचारी वा पदाधिकारी लाई अनिवार्य तालिमको व्यवस्था मिलाउने
- बालमैत्री स्थानीय शासन अन्तरगत यस गाउँपालिकालाई बालमैत्री गाउँपालिकाको रूपमा घोषणा गर्नु अघि निर्धारित सूचकका आधारमा यस क्षेत्रमा भएको कार्य प्रगती सहितको समग्र बस्तुस्थिति विवरण (बालबालिका प्रोफाइल) तयार पारी प्रकाशन समेत गर्नु पर्ने भएकाले यस प्रोफाइलमा सामान्य विवरण मात्र समेटिएकाले निर्धारित समयमा विवरण सङ्कलन गर्नु पर्ने

धन्यवाद